Serie nouă, Nr. 5 (1250), Joi, 22 martie 1990

fondată în 1867 de „Junimea"

CONVORBIRI LITERARE

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

Au trecut, iată, trei luni de la Revoluţie. In tot acest răstimp, televiziunea şi presa scrisă ne-au furnizat o sumedenie de documente şi mărturii oculare asupra evenimentelor din decembrie. Dar, paradoxal, avalanşa informaţiilor nu ne-a risipit îndoielile, ci tocmai că le-a înmulţit. Ştim astăzi incomparabil mai multe lucruri şi totuşi impresia că bîjbîim prin întuneric nu ne părăseşte. Atunci, în primele ceasuri, în primele zile, cuprinşi de euforia generală, aveam impresia că păşim pe un teren ferm şi că aşa vom merge de-a pururi. Acum, dimpotrivă, e tot mai viu sentimentul că ne fuge pămîntul de sub picioare. Am socotit, încă mai socotim, că sîntem îndreptăţiţi a cunoaşte adevărul întreg despre Revoluţie. Însă nu ştiu cum se face că tocmai rîvnitul adevăr ni se strecoară printre degete. Ni s-ar putea reproşa, şi o clipă am luat ipoteza în serios, că vina este exclusiv a noastră, că de fapt noi sîntem pregătiţi să primim doar un anume adevăr şi, în consecinţă, respingem orice nu ne convine. Din păcate, nu e aşa. Informaţiile de care dispunem pînă în clipa de faţă refuză să se lege într-un scenariu coerent. Sîntem în ingrata situaţie a unor copii cărora li s-a oferit în dar un joc de **puzzle** din care au fost sustrase cîteva piese.

Revoluţia română a fost prima revoluţie transmisă în direct la televiziune. O lume întreagă a urmărit din fotoliu evenimentele din piaţa Palatului, discursurile din balcon, îmbărbătările strigate de pe tancuri, schimburile de focuri, mişcările mulţimii sub lumina reflectoarelor, ţesătura trasoarelor. Un reporter îşi mărturisea chiar senzaţia că se află pe un platou unde se filmează o revoluţie. Niciodată din decembrie încoace televiziunea n-a fost atît de pregătită pentru o transmisie în direct. Mitingurile şi demonstraţiile ulterioare, deşi anunţate, au luat-o prin surprindere, obligînd-o să-şi ceară scuze pentru lipsa de operativitate, justificată prin absenţa aparaturii şi prin ostilitatea forţelor naturii. Numai atunci, pe 22 decembrie, a dat dovadă de maximă promptitudine, biruind şi dificultăţile tehnice şi ceaţa. Avem, deci, toate motivele să-i fim recunoscători televiziunii pentru extraordinara mobilizare a resurselor ei umane şi materiale în ceasurile Revoluţiei şi să ne exprimăm speranţa că această performanţă va fi cît de curînd repetată, poate şi depăşită. Căci unei televiziuni capabile să transmită în direct o revoluţie nici un obstacol nu i se mai poate părea de netrecut.

Daţi-ne punctul de sprijin!

Principalii inamici ai revoluţiei au fost teroriştii. Atacau mereu televiziunea, trăgeau în Piaţa Palatului, apăreau şi dispăreau stîrnind panică în mulţime. Armata, care era cu noi, le făcea cu greu faţă, se infiltraseră şi în rîndurile ei, dădeau ordine derutante, ostaşii nemaiştiind unde sînt adevăraţii duşmani şi unde camarazii de arme. Noroc de cetăţenii paşnici ai Bucureştiului, care au răspuns apelurilor şi au apărat cu mîinile goale televiziunea de terorişti. Nu se cunoştea numărul acestor bestii umane, însă eram asiguraţi că au beneficiat de o pregătire ieşită din comun, că se caţără pe ziduri precum omul-păianjen şi trag din orice poziţie aidoma pistolarilor din **western**-uri. Ce mai vorbă, trupe de elită: U.S.L.A. Şi ni se mai povestea despre terorişti că luptă pînă la moarte, ca nişte **desperados** ce sînt. Ceea ce nu i-a împiedicat pe conducătorii militari să lanseze un ultimatum, stabilind un termen în care se pot preda, fiindu-le asigurată viaţa şi o judecată dreaptă. Iar acest apel la raţiune n-a rămas fără ecou. Peste cîteva zile, am fost înştiinţaţi că vreo cîteva sute de terorişti s-au predat armatei. Cîteva sute, adică un număr între două sute unu şi nouă sute nouăzeci şi nouă. Şi cum de atunci încoace nu s-a mai auzit despre acţiunile altor terorişti rămaşi în libertate, se cheamă că atîţia erau de toţi, iar noi putem dormi liniştiţi. E drept, n-am văzut nici unul la faţă. Trebuie că arată înfiorător din moment ce televiziunea nu şi-a asumat răspunderea să ni-i arate. Bine cel puţin că sînt la loc sigur, ispăşindu-şi pedeapsa meritată cu vîrf şi îndesat!

Ce facem însă cu informaţiile de ultimă oră, conform cărora nici un om din cadrele securităţii n-a tras în populaţie, nici la Timişoara, nici la Bucureşti? Armata, pe de altă parte, susţine că nici ea n-a tras. Şi atunci cine a tras? Pare-se că nimeni. În scurtă vreme se va ajunge la concluzia că locuitorii celor două oraşe s-au sinucis pe capete din motive strict personale. Iar dreptul la sinucidere e garantat prin constituţie. Dar teroriştii? Care terorişti? Trupele U.S.L.A. (unităţi speciale de luptă antiteroristă) au fost din primul moment de partea Revoluţiei, luptînd cu abnegaţie tocmai împotriva teroriştilor cu idenitate necunoscută. Sau, poate, nici n-au existat terorişti? Dar atunci cine i-a inventat şi de ce? Care regizor a avut neapărată trebuinţă de ei în piesă? Şi, dacă a fost, prin absurd, un original spectacol istoric, pentru ce au trebuit să moară atîţia figuranţi? Ca să fie montarea mai convingătoare?

De ce atîtea întrebări la urma urmelor? În fond, dictatura a fost înlăturată, vom avea în curînd alegeri libere, se va instala şi în România democraţia. Oare nu asta am dorit? Aşa e. Numai că existenţa noastră viitoare într-o lume democratică depinde nemijlocit de ceea ce s-a întîmplat atunci, în zilele sîngeroase ale Revoluţiei. Fără cunoaşterea culiselor, a motivaţiei secrete a faptelor la care am fost martori şi părtaşi, e greu de întrezărit ce ne va aduce ziua de mîine. De aceea sîntem neliniştiţi, sceptici, blazaţi, pentru că ni se refuză adevărul întreg, pentru că nu ni se oferă indispensabilul punct de sprijin. Daţi-ne un punct de sprijin!

AL. DOBRESCU

pag. 8–10: un interviu cu

Liviu ANTONESEI

„Esenţa puterii e să se întindă atîta cît nu întîlneşte o piedică, un zid, scriitorul fiind şi el o parte din zidul ce stă în calea puterii".

în serial:

Alexandr Zinoviev: GORBACIOVISMUL

■ Gorbaciovismul este dorinţa pe care o încearcă nişte funcţionari de partid obişnuiţi, dar vanitoşi, de a înşela nu numai oamenii dar şi legile obiective ale societăţii umane ■ Orice sprijin adus unor asemenea conducători orbi sau ipocriţi este o complicitate la minciună ■ (pag. 16).

IERI şi AZI

Mihai RALEA: STABILITATE

„Pînă nu s-a curăţat lepra politică şi nu s-a aşezat statul într-o constituţie stabilă, nici un impuls de producţie ori de schimb n-a fost posibil" (pag. 3).

Un avertisment:

SOCIALISMUL TOTALITAR

Astăzi, mai mult de şase decenii de istorie ne forţează să admitem că nu există un alt socialism posibil în afara celui al sîrmelor ghimpate (pag. 15).

HAI SĂ NE HAIDEM!

■ de la vlădică la opincă, toată lumea așteaptă indicații ■

Că întreaga economie merge hai-hui e limpede pentru toți. Justificările au izul unor vechi dogme travestite în țoale noi. Cîteva dintre ele:

● moștenirea lăsată de „odiosul tiran și sinistra sa consoartă" pare a relua chestiunea moștenirii de la vechiul regim burghezo-moșieresc;

● pînă astăzi am fost mințiți și abia acum aflăm adevărul; pardon, nu ne luați drept naivi! Adevărul l-am știut iar ceea ce ni se servește astăzi se numește un **adevăr cu linguriţa;**

● **îndreptarea „racilelor" nu se poate face peste noapte** (este oare necesar să ajungem din nou la „stadiul de țară multilateral dezvoltată, eventual și socialistă", în care, ni se promitea, vom **trăi ca în rai?);**

● **guvernul e slab și nu poate lua măsuri radicale, chipurile antipopulare După noi, starea de provizorat este un avantaj: este starea în care un om nu este legat de un fotoliu și poate deci accepta orice risc bine chibzuit; dacă nu cumva precumpănesc careva interese electorale...**

Noi credem că mai curînd persistă o serie de mentalități inhibitoare și că acestea determină direct lentoarea cu care se acționează. Se pierde astfel cel mai propice moment pe care l-a cunoscut economia românească de la război încoace. **Noi credem** că îndelungata pervertire a gîndirii, calamitate a celor 45 de ani de înțepenire și experimentări sterile, își pune amprenta pe ceea ce se înfăptuiește acum la toate nivelele vieții noastre economice. Vom exemplifica, evident, selectiv:

● **Cîte inițiative de anvergură s-au luat? De la cine se așteaptă asemenea inițiative?** După cîte știm, ministerele **și centralele subzistă în continuare cu** toată cohorta lor birocratică. Zice-se **chiar că numărul lor a crescut.** Unii domni miniștri încearcă să ne convingă că este un rău necesar. Mă rog! **Numai că funcționarul de aci așteaptă** și el, mîngîie probabil cu nostalgie noi**le raportări și situații care îi justifică locul călduț** de muncă. Cine își închipuie că acest tehnician deprofesionalizat, rupt de realitate, avînd un statut **social privilegiat** și un salariu pe măsură, va avea inițiative proprii sau își va părăsi de bună-voie postul? **Pentru a merge unde?**

● lipsa de inițiativă coboară și la celelalte nivele ierarhice. Să presupunem însă că o **anume** întreprindere ar avea propuneri novatoare. **Ea se lovește i**mediat de un cadru organizatoric rigid, rămas același pentru **toate** unitățile economice. Tratarea tuturor întreprinderilor după același principiu colectivist pe care l-am moștenit și de care nu ne-a ajuns o iarnă întreagă să ne debarasăm, se menține. Nu degeaba o persoană din Consiliul de administrație al unei întreprinderi ieșene îmi mărturisea că, dacă ar trebui să importe **ceva, ar importa** în primul rînd un manager care să-i arate ce trebuie făcut în actuala conjunctură. Orice **măsură radicală** la nivel de întreprindere poate naște mișcări seismice care să răstoarne unele scaune și așa fragile Cine să riște?

● **diverșii șefi mai mari** sau mai mici au rămas aceeași, în cel mai bun caz, mișcările revendicative au adus în funcții persoane din așa-numitul **eșalon doi. „Blocul" s-a păstrat și gîndește în aceleași limite iar prelungirea situației de criză pare să convină. La vremuri de criză, orice zbatere aduce după sine recompense și apreciere.** Într-o economie sănătoasă, prelungirea situației de criză este semn sigur de incompetență de conducere și persoana este eliminată pe loc. La noi...

● alegerea „democratică" a unor cadre, inclusiv a maiștrilor, s-a făcut ca o reacție la timpurile relativ recente cînd ele erau simple mijloace de materializare a unor metode abuzive și de constrîngere a salariaților. Au fost aleși **oameni-tampon** care să apere interesele colectivului, adică un fel de lideri sindicali. Poziția lor se menține atîta timp cît își păstrează rolul prescris. Ei reprezintă un **patron colectiv,** adică pe nimeni. Ei nu pot, mai ales, să impună din nou o disciplină de producție.

● intelectualitatea tehnică rămîne în continuare în mare majoritate inactivă grație metodelor anacronice cu care au fost și sînt stimulate inițiativele tehnice (salarizarea după pontaje). Blazarea, lipsa de inițiative, birocratizarea gîndirii tehnice, compromisurile, sînt aspecte care arareori sînt străpunse de către vreo ambiție profesională deosebită sau de unele elemente tinere și entuziaste Restul e.. tăcere.

● muncitorul vine la lucru păstrînd convingerea că de munca lui **nu** depinde salariul lui Să-l contrazicem pe Cătălin Mamali („22"/9 martie): muncitorul vine la serviciu pentru bani. Este mai realist să zicem ca Mihai Șora: **„dacă viermele de mătase ar toarce ca să-și cîștige existența ca omidă ar fi un desăvîrșit muncitor salariat"** Problema folosirii banilor și a statutului social sînt motivații de un alt ordin. Realitatea rămîne: salariul nu depinde de muncă. și cu atît mai puțin. de disponibilitățile și pregătirea individului pentru muncă Lipsesc materiile prime. economia funcționează în continuare pe bază de repartiții de la centru. Într-o economie care tinde să fie de piață. principalii furnizori interni sînt unici! Mașinile funcționează anapoda. lipsesc piesele de schimb. Lovitura de grație o dă probabil menținerea sistemului de retribuire în **acord global** care retează și ultima inițiativă. El convine poate majorității. nu și salariaților competenți sau foarte bine calificați Mentalitatea că omul destoinic s-ar putea îmbogăți. prin munca sa. cîștigînd 2—3 salarii față de cei mediocri. ne sperie. Pare de neconceput!

● privind acest aspect voi aminti afirmația pe care am auzit-o cîndva de la un șef de echipă: **tovarășe director, eu nu prea știu meserie dar vreau să fac treabă!** A fost avansat lider sindical! **Porțile de afirmare a mentalităților carieriste fost-au ele oare cu totul închise?**

● mentalitățile colectiviste. teama de incompetențe. menținerea ismelor de tip răsăritean sînt probabil **frîne serioase** care distorsionează și chestiunea privatizării. **Cei ce se mulțumesc cu îngăduitorul salariu de 50 la sută fără a face nimic, cu greu pot fi urniți din imobilitatea gîndirii cantonate în schematism. Profesioniștii buni și de excepție rămîn în minoritate și nu pot fi puși în valoare. Nu ajunge să dărîmi o statuie, fie ea chiar una simbolică. Un monument de imobilitate rămîne în gîndire și în conștiințe și acesta nu poate fi demolat fără dificultăți.**

● Á propos de privatizare: „Unde nu dă Dumnezeu să vină cineva din afară să ne cumpere fabrica" Probabil asa gîndesc mulți dintre conducătorii întreprinderilor de astăzi. Și dacă tot va veni acel cineva la ce bun să mai gîndim cu capetele noastre? La ..ce bun să mai avem noi inițiative?

Noi credem că privatizarea — sub orice formă va fi să fie — nu ne exonerează de răspunderea de a gîndi. de a avea inițiative proprii. Astăzi și acum. Ba din contra: ne pregătește pentru această alternativă Altminteri, vorba poetului. totul rămîne un fel de „hai să ne haidem"

Silviu LUPESCU

FRICA

■ Patronul și „vinderea țării" ; ideologia (post)comunistă joacă o nouă carte ■

Una dintre marile temeri azi, la noi, este aceea a „vînzării" țării. Discuțiile în acest sens devin de multe ori violente, cînd încă mai poate fi vorba de discuții. Este adevărat că fiecare dorește o Dacie (patent Renault, pentru **cine a uitat) sau măcar un Oltcit** (Citroën), ba chiar au fost primite cu bucurie și speranță vorbele domnului Petre Roman privind o urgentă modernizare a liniilor de producție (tot investiție franceză de tehnologie și, parțial, de capital): este iarăși adevărat că cei mai mulți fumători preferă un Kent, să zicem, unui Bucegi, iar frumoasele zilei caută cu fervoare costume de baie Puffinas, fără să mai vorbim de toate fleacurile — **strict necesare** de altfel într-o țară civilizată, care ajung la noi pe filieră poloneză sau, mai nou, „moldovenească"; în sfîrșit, **este adevărat că, pentru a da doar un** exemplu, muncitoarelor de la Întreprinderea de confecții ieșeană le place să lucreze pentru export, respectînd un plan contractual stabilit cu particulari străini (au materie primă asigurată, salarii rezonabile și posibilitatea de a-și arăta măiestria producînd lucruri bune și frumoase). Dar un patron? Și încă unul străin? Dar demnitatea? Și ce facem cu spectrul șomajului? Al falimentului? Al concedierii pentru ineficiență? Multe semne de întrebare

Să vedem însă cum stau lucrurile într-un stat în care problema patronatului nu se mai pune atît de acut, pentru că acesta **există** și pur și simplu funcționează bine. Mai precis, să vedem în ce măsură capitalul străin investit într-o țară puternic industrializată, și luăm ca exemplu S.U.A., reprezintă un pericol social și este receptat ca atare.

S.U.A. a devenit în ultima vreme o țintă de predilecție a investitorilor din lumea întreagă, datorită pieței uriașe de desfacere pe care o oferă și a relativei ieftineli a proprietăților rezultat al căderii dolarului în comparație cu yenul, marca vest-germană sau lira sterlină: deci ceea ce poate părea scump pentru american este rezonabil pentru cei ce folosesc o monedă mai puternică. În plus, investitorii străini sînt mînați de dorința de a-și crea acces la tehnologia S.U.A. și de a beneficia de sistemul de taxare convenabil impus corporațiilor. Nu în ultimul rînd **stabilitatea politică** a Statelor Unite atrage cumpărătorii externi. Una dintre țările care investesc masiv în S.U.A. este Japonia. Astfel, în posesia unor proprietari japonezi au intrat de curînd, printre multe altele, clădirea Exon din centrul Rockefeller — 610 milioane dolari, Dunes Hotel și Country Club — două cunoscute cazinouri din Las Vegas, complexul Tiffany, hotelul Algonquin din Manhattan. Investițiile venite dinspre Europa nu sînt nici ele neglijabile: cunoscuta editură Doubleday, casa de discuri R.C.A. sau General tires cumpărate recent de R.F.G., compania Carnation (bunuri alimentare; vîndută cu 3 miliarde dolari) sau de foarte puțin timp, 60 la sută din acțiunile Genentech (biotehnologii de vîrf ale industriei farmaceutice americane; 2,1 miliarde dolari) aparțin unor firme elvețiene, firma Sohio cumpărată de British Petroleum (7,6 miliarde dolari). firma Chesebrough-Pound's (bunuri de larg consum; 3.1 miliarde dolari) preluată de o companie anglo-olandeză; lista ar putea continua a nesfîrșit. Această tendință este de altfel contrară celei caracteristice primelor trei-patru decenii postbelice, cînd S.U.A. era cel mai mare **exportator** de capital. În același timp, chiar dacă lista proprietăților aflate sub control străin este impresionantă, acestea nu reprezintă decît o infimă fracțiune a totalului. Specificăm aceste lucruri din dorința de a rămîne obiectivi.

Ceea ce ne interesează aici sînt relațiile care se nasc între noii proprietari și personal. Este neîndoielnic faptul că frica **înrăutățirii** condițiilor de muncă este resimțită și de muncitorul american, cele mai mari suspiciuni fiind cele legate de japonezi. Se pare însă că aceste dificultăți sînt depășite atunci cînd muncitorul realizează faptul că japonezii nu doresc ca ei să lucreze **mai mult** (vezi și temerea muncitorilor români). ci **mai repede,** și aceasta prin folosirea unor utilaje cît mai eficiente. indiferent de importanța investițiilor necesare. Orele peste program sînt bine plătite — 20 de dolari ora la o fabrică producătoare de anvelope, iar sugestiile și plîngerile sînt în general ascultate cu interes de conducere. În plus. de multe ori se ajunge nu să se concedieze din personalul existent ci, dimpotrivă, să se angajeze personal nou. Cooperările de acest gen nu trebuiesc deci refuzate aprioric; numai printr-o analiză atentă a unei propuneri concrete se poate ajunge la o apreciere corectă a impactului social și economic. Oare este nevoie la noi de o altă generație de economiști. ingineri sau conducători de întreprinderi, de o nouă generație de muncitori pentru o abordare lucidă a problematicii legate de rentabilizarea economiei?

Radu ANDRIESCU

■ pînă nu s-a curățat lepra politică și nu s-a așezat statul într-o constituție stabilă, nici un impuls de producție ori de schimb n-a fost posibil ■ răul cel mare, plaga primordială de care suferă astăzi țara noastră e instabilitatea vieții publice, nesiguranța zilei de mîine, imprevizibilitatea pentru orice ipoteză oricît de logică și de rezonabilă ar fi ea. Nu se poate clădi permanent pe nimic ■

IERI ȘI AZI

Mihai RALEA

STABILITATE

În anumite privințe România rupe determinismul strict al materialismului istoric. Această metodă de interpretare a faptelor istorice nu este, cum au crezut exagerat primii exegeți ai doctrinei marxiste, valabilă în orice timp și în orice societate. E greu de explicat cu ajutorul ei structura și evoluția clanurilor totemice, a triburilor organizate religios ori magic, de pildă. Materialismul istoric e o doctrină excelentă pentru înțelegerea societății capitaliste. Dar numai atît. La națiunile unde domină alți factori, tălmăcirea materialistă e greu de înțeles. România nu e o țară înzestrată cu o structură economică completă. Viața noastră socială e colorată, mai ales, de considerații politice. La englezi, americani ori francezi, viața socială e mecanică, previzibilă, regulată pînă în cele mai mici detalii de mecanisme economice. Putem spune că la greci, bulgari, români ori polonezi, viața materială dictează întregului organism național legile ei? Am putea spune, din contră, că variațiile politice, brusce și frecvente influențează prin zguduirile lor așezarea liniștită a unei activități economice. Ce greu s-a înfiripat o economie națională la popoarele sud-americane, unde loviturile de stat, pronunciamentele, revoluțiile „permanente" — în sensul lui Trotzky — dărîmau inițiativele economice timide, încercările timorate și îngrozite de perspectiva nesigură a zilei de mîine! Pînă nu s-a curățat lepra politică și nu s-a așezat statul într-o constituție stabilă, nici un impuls de producție ori de schimb n-a fost posibil.

La aceleași concluzii trebuie să ajungem și pentru România. Toate, aici, sînt în funcție de politică. Aceasta numai primează. Dacă am avea organizație de bresle, de sindicate, o muncitorime conștientă și un patronat unit și puternic, politica nu ar avea nici capricii, nici variații imprevizibile. Ea ar fi servitoarea docilă a economiei.

Cum însă economia e o creație artificială a statului — adică a politicii —, cum orice întreprindere nu poate trăi autonom, nu poate supraviețui dacă n-are tarife, concesii, monopoluri ori chiar „afaceri" de la stat, politica își poate permite orice evoluție, orice inițiativă.

Urmează de aici că, pentru a însănătoși viața economică, condițiile comerțului și ale industriei, trebuie să începem cu asanarea politicii. Răul cel mare, plaga primordială de care suferă astăzi țara noastră e instabilitatea vieții publice, nesiguranța zilei de mîine, imprevizibilitatea pentru orice ipoteză oricît de logică și de rezonabilă ar fi ea. Nu se poate clădi permanent pe nimic.

Abia angajată într-o direcție, viața publică se oprește brusc ca s-o ia pe o cale exact opusă. O lege a fost votată? Peste două luni, guvernul care a propus-o cade, vine altul și legiferează în sens invers. Guvernele durează cel mult un an. În ultimii patru ani, am avut patru parlamente și, mi se pare, zece guverne. Surprizele acestea obosesc teribil cordul națiunii. O dezorientare penibilă, o nesiguranță dementă, o neurastenie generală paralizează forțele noastre. Fără postulatul unei fixități, fie și relative, nu se poate lucra și crea nimic. Întreaga muncă națională e ocupată ca să umple zadarnic un butoi al Danaidelor. Totul se pierde printr-o serie de găuri care absorb în van orice sforțare. Ce e de făcut?

Primul lucru e crearea unor condiții de activitate stabilă a vieții politice. În alte timpuri, a susține principiul rotativei în viața noastră publică ar fi fost, poate, nedemocratic.

Alternarea numai a două partide la guvern înseamnă, în afară de oprirea jocului spontan al libertăților publice, dar și împiedicarea procesului de diferențiere a societăților românești, înseamnă obligația de a păstra numai două tipare de exprimare a doleanțelor populare, înseamnă interdicția altor grupări de interese, de aspirații, decît cele recunoscute oficial, cu alte cuvinte formarea unei noi oligarhii.

Dacă privim însă structura reală a societății noastre, problema evită astfel de obiecții. Țara noastră n-are în momentul de față o diferențiere variată de grupuri și interese. Singura antinomie, singura opoziție de stări sociale e dubletul sat-oraș. De o parte agricultura și țărănimea producătoare de materii prime agricole, dincolo comerțul și industria care prefac aceste bunuri și funcționărimea care le consumă. Ceea ce nu e cuprins în aceste categorii e, în adevăr, neglijabil.

Nu e cazul deci de a deosebi decît două ramuri sociale bine definite. Două partide puternice reprezintă aceste interese. Cînd guvernează unul din ele, atunci se promovează interesele clasei pe care o reprezintă. Pentru ca evoluția să nu meargă numai într-o parte, pentru ca să nu profite numai o categorie, urmează, după un număr de ani, la putere celălalt partid, care se ocupă de realizări însemnate în favoarea clasei celeilalte. Și echilibrul se menține, astfel, succesiv. Cea mai mare din virtuțile democratice: controlul e asigurat.

Despre Anglia sau Belgia cu două partide, nu se poate spune că nu sînt democrate. Cu atît mai mult cu cît pînă și în Franța grupurilor multiple tendința e azi către contopire în partide mari.

Rotativa poate avea toate defectele. O singură mare calitate, aceea de a aduce, în haosul mișcător de azi, puțină stabilitate, o face preferabilă oricărui alt regim.

(noiembrie-decembrie 1934)

AL. DOBRESCU

„Un admirator al lui EMINESCU", domnul dr. Moses Rosen

Întîmplarea a făcut să luăm cunoștință cu foarte mare întîrziere de interviul acordat revistei clujene **Tribuna** (nr. 6, 1990), de către domnul dr. Moses Rosen, șeful comunității evreiești din România. L-am citit cu neascunsă curiozitate din mai multe motive. Întîi, pentru că aparține unei personalități politice influente, ce întreținuse raporturi destul de cordiale cu dictatura ceaușistă, o apărase dinaintea cercurilor politice și financiare occidentale de toate cîte i se imputau, ba chiar fusese un fel de garant al ei peste ocean. Dacă Apusul a fost atîta vreme indus în eroare de Ceaușescu, luîndu-i în serios declarațiile și sprijinindu-l prin repetate credite, faptul nu se datorează numai abilității tiranului, dar și susținerii acestuia de către unele personalități marcante ale vieții politice contemporane, ce nu i-au refuzat nici nemeritatele onoruri, nici insistentele solicitări de împrumuturi. Iar domnul dr. Moses Rosen se numără printre aceia care, deși în cunoștință de cauză, au contribuit la întreținerea peste hotare a unei imagini bine îndulcite a regimului din România. În al doilea rînd, pentru că interviul în chestiune este, pe cît avem știință, cea dintîi luare de atitudine a domnului dr. Rosen, în presa din țară, după Revoluția din decembrie. Or, e interesant de aflat cum a receptat domnia sa dramaticele evenimente, ce crede despre actuala stare a lucrurilor și despre perspectivele democrației în România. În al treilea rînd, pentru că o bună parte a mărturisirilor domnului Moses Rosen se referă la Eminescu. Rostul prezentelor rînduri e, de altfel, acela de a semnala opiniei publice părerile rabinului șef despre poetul nostru național.

Domnul dr. Moses Rosen începe prin a-și exprima admirația față de Eminescu: „Sînt un admirator al lui Eminescu și aș putea să vă recit multe poezii pe de rost". După care ține să ne asigure că poezia acestuia „nu are nici o urmă de antisemitism". Doar în **De la Nistru pîn'la Tisa** (presupunem că e vorba de celebra **Doină**) „e xenofob, e împotriva rușilor și, în general, împotriva străinilor".

Gazetarul Eminescu, în schimb, nu se bucură de simpatia domnului dr. Rosen: „Eminescu are însă o proză jurnalistică, cea de la **Timpul**, unde a fost redactor, care, după părerea mea, nu are nici o valoare literară, o proză de reporter, în care se revarsă un antisemitism, nu știu al lui sau al altora, plătit cu o bucată de pîine și care nu a fost retipărită de nici un regim anterior din România, nici măcar în timpul Gărzii de Fier, nici măcar la comemorarea din timpul legionarilor". Dacă la mijloc ar fi doar niște păreri strict literare, n-ar fi nimic de obiectat. Gustul literar al fiecăruia e suveran. Deși, chiar și atunci, am fi îndreptățiți a-i solicita distinsului intervievat măcar cîteva argumente în sprijinul unui atît de categoric punct de vedere. Însă nu calitatea literară a gazetăriei eminesciene e în discuție, ci ideile profesate de poet. Domnul dr. Moses Rosen nu numai că nu împărtășește aceste idei, ceea ce reprezintă dreptul domniei sale, dar condamnă în termenii cei mai categorici retipărirea publicisticii lui Eminescu: „Volumul 9 (al seriei academice de **Opere** — n. n.) s-a tipărit sub regimul lui Ceaușescu, în anul 1980, cu articole care îndemnau la pogrom, unde se spune că evreii sînt ca niște lăcuste care trebuie toate nimicite". Bănuim că domnul dr. Rosen reformulează afirmațiile poetului din memorie, care obișnuiește să ne joace tot soiul de feste. Și, pentru a ne convinge de eroarea reeditării integrale a scrisului eminescian, domnul dr. Moses Rosen adaugă: „Eminescu în timpul vieții lui a fost și nebun și a scris atunci poezii pornografice, dar nimănui nu i-a trecut prin cap să le publice". Ce trebuie să înțelegem de aici? Că, în viziunea domniei sale, articolele politice eminesciene sînt de aceeași speță cu nefericitele urme lăsate în manuscrise de maladia incurabilă?

Bineînțeles că apariția volumului al nouălea din operele poetului național nu-l putea lăsa indiferent pe domnul dr. Moses Rosen, care s-a simțit obligat să ia atitudine. Și ce atitudine! „Am mobilizat o campanie mondială împotriva antisemitismului, m-am adresat justiției, toată această istorie ar încăpea într-o carte. Deci aceasta a fost problema cu Eminescu". Iar „mobilizarea" pusă la cale de șeful comunității evreiești din România a avut efect: „După aceea s-a dat dispoziție ca volumul 10 să nu mai apară. Nu a apărut mulți ani, a apărut anul trecut...". Iată, prin urmare, cine ceruse și obținuse interzicerea publicării lui Eminescu în propria lui țară: domnul dr. Moses Rosen!

Domnul dr. Moses Rosen pretinde a nu fi citit încă abia tipăritul volum al zecelea („n-am citit pînă acum volumul 10, n-am să-l citesc să nu mi se urce sîngele la cap din nou"). Ceea ce nu l-a împiedicat să facă uz de toate înaltele domniei sale relații ca să-i întîrzie, aproape un deceniu, apariția! Acum, promite totuși să-l citească („am să-l citesc și vreau să sper că noua conducere democratică a țării nu va tolera proza antisemită, fascistă") și, în caz că i se va urca iarăși „sîngele la cap" datorită lecturii, ne putem aștepta să nu stea cu mîinile în sîn, declanșînd — în numele democrației, al respectului pentru valorile naționale — o nouă „campanie mondială împotriva antisemitismului", adresîndu-se încă o dată justiției, reclamînd eventual retragerea volumului de pe piață, interzicerea oricărui comentariu asupră-i, poate chiar exemplara pedepsire a editorilor. Mai ales că opinia domnului dr. Rosen despre textele cuprinse în el e deja formată: „Eminescu n-a fost fascist, el n-a știut ce este fascism, dar ce scria acolo e fascism. Să-i omori pe evrei, oricine ar îndemna la asta, oricît de sfînt și geniu ar fi, este fascist. Eminescu a fost victima boierimii de atunci, care dorea să-i extermine pe evrei". Sînt afirmații de o extremă gravitate, ce privesc nu numai personalitatea lui Eminescu, ci întreaga noastră istorie. Ele nu pot fi tratate, de aceea, cu îngăduință, ci supuse unui examen serios și obiectiv, cu textele pe masă. Începînd cu numărul următor, paginile revistei sînt deschise tuturor acelora care doresc să contribuie la clarificarea acestei complexe probleme.

Reținem pînă atunci că, pentru domnul dr. Moses Rosen, editarea științifică a gazetăriei eminesciene reprezintă o primejdie potențială. Am fi însă doritori a ști ce părere are domnia sa despre alte primejdii, ce au bîntuit realitatea postbelică a Europei de răsărit, despre bunăoară conaționalii săi din conducerile partidelor comuniste, implicați pînă peste cap în masacre, schingiuiri, violări ale drepturilor omului etc. N-ar fi, oare, normal să se pronunțe, măcar la fel de categoric, domnul rabin șef și asupra acestei categorii de fapte ce a murdărit istoria contemporană?

Dorin SPINEANU

Seniorii revoluției; cîteva chestiuni foarte comune

Nu știu cărei clase se revendica dl. Iliescu. Presupun că, în buna tradiție comunistă, celei muncitoare pentru care, însă, trebuie s-o spunem, n-a fost niciodată reprezentativ. Dacă, la o simplă enumerare a funcțiilor prin care a trecut domnia sa, acest lucru ne apare ca evident, o analiză mai în profunzime ne-ar duce cu gîndul la concluzii ıntristătoare. Sigur, în ultima vreme, dl. președinte a devenit ținta unor atacuri din ce în ce mai virulente — și pe bună dreptate, dar cred că acestea nu se datorează în primul rînd greșelilor sale (pe care și le va asuma), cît ale echipei pe care și-a format-o și a cărei unică justificare ar fi graba cu care s-a încercat să se acționeze în împrejurări care, iată, acum nu mai sîntem atît de siguri, nu erau chiar atît de presante. (Vezi, în sensul acesta, depoziția martorului Teodorescu în procesul de la Timișoara ; **am spus martor** fiindcă relatările d-lui Teodorescu n-au fost contrazise — încă — de nimeni...). Foarte mulți din cei care ocupă prim-planul scenei politice a țării sînt acuzați a fi fost delicvenți de drept comun (ca dan iosif de pildă, sau, mai de curînd gelu-voican voiculescu, ca să nu mai spunem nimic despre cei de teapa unui cîrciumaru, președinte al unui partid cripto-comunist), deținuți pe care d-l Iliescu vrea să-i absolve, printr-o bulă (acum i se spune **decret-lege**) cu gesturi de senior al revoluției. Antipatia pe care a stîrnit-o în rîndurile intelectualilor dl. Iliescu se datorează printre multe altele și felului în care **oficiază** : cu o magnificență ușor ridicolă la un ins care și-a făcut din simplitate un soi de capital politic.

Nu vreau să cred că dl. Iliescu este manevrat din culise, dar pot foarte bine să-mi imaginez că domnia sa este în imposibilitate să acționeze altfel decît ar dori-o, de pildă, în ce privește răposata (în / întru ıdeal) Securitate. Se poate vorbi deschis despre șantaj și tare mi-e teamă că eu, păcătosul, cu gura mea... Dar să-i dăm bice că-nainte mult mai este(?) : știm că Gorbaciov a fost ținta unor reproșuri dure din partea K.G.B.-ului, instituție a cărei „față umană" creată cu atîta dificultate în ultimii cinci ani, a crăpat lăsînd să se vadă, printre resturile de carne artificială, obrazul de oțel al virtuoșilor urmași ai asasinului Dzerjinski, creatorul cekăi. Lui Gorbi i s-a reproșat că subminează unitatea statului sovietic, acest imperiu ale cărui țări subjugate sînt ținute laolaltă cu sîrmă ghimpată, teroare și violență, diversiune și promisiuni cu gust rînced (prosperitate în unitate, ridicarea niv...).

Este lesne de înțeles că răsturnarea ordinii de fapt, de acum, a regimului comunist din Uniunea Sovietică ar pune în pericol soarta k.g.b.-ului și aparatnicilor strîns legați prin urzeală de corupție și suspiciune cîrpăcită periodic de p.c.u.s., un partid emanație a poliției lor secrete (relație inversată într-un timp uluitor de scurt : P. crease K.G.B.-ul, pentru a se menține, acum kaghebeul pare a fi creat Partidul pentru a supraviețui întru nespus de multe privilegii !...)

Cunoaștem pe propria noastră piele forța ocultă a aparatului de urmărire și „cercetare" ca să ne putem imagina (nici chiar așa de naivi nu suntem) că, printr-o simplă mișcare de mase acesta a putut fi dizolvat. Decretul-lege (sau parodia aceea sinistră), care a dizolvat securitatea în teorie, nu a dizolvat-o și **de facto**. Oamenii există, foarte puțini dintre ei au fost arestați și anchetați, ei sînt cu noi, și ei sînt cu noi ! — spunem cu simpaticul nostru humor balcanic (parcă cine nu-i cu noi ?), un humor al cărui miros are în ultima vreme din ce în ce mai accentuat iz de cadavru, de sînge, de sudoarea celor mulți aduși să apere cu ranga — pe cine ? Pe dl. Iliescu, pe dl Roman, pe dl Brucan ? Ași ! Aceștia nu-s decît exponenții, mult citatul vîrf al aisbergului ! Dedesubt, acolo, sub apă, acolo foiește tot ce a dat mai rău țara asta, reziduul ei acumulat în timp, securiștii și activiștii — brațul secular și preoții spurcatei „case comune" numită comunism. Deci oamenii există, ne putem imagina că nu stau cu mîinile în sîn așteptînd răbdători anchetele ce au să vină... dacă-or să mai vină. Ale cui creații credeți că sînt lozincile de tipul : NOI MUNCIM, NOI NU GÎNDIM ! sau ILIESCU NU UITA / VALEA JIULUI TE VREA ! sau MOARTE INTELECTUALILOR ! Ne putem imagina, nu ?, că securiștii se vor apăra dar, cum acest aparat nu și-a scos niciodată și nu și-a făcut cunoscute mutrele marelui public are nevoie de o suprafață tolerantă care să-l acopere. Și care ar fi aceea ? NU cumva... ? Păi, vedeți ! Și oare, să zicem că speculăm, așa, de dragul, de amorul speculației, oare nu dețin aceștia, securiștii, informații despre vîrfurile conducătoare ale acestui moment „istoric" ? Și oare, să zicem, să zicem numai, anume dezvăluiri, făcute așa cum numai ei știu să le facă, n-ar aduce oare vîrfurile de putere în postura neplăcută de a recunoaște că, de fapt, acestea profită de conjunctura creată de popor pentru a se nomenclaturiza și ele ? N-a fost visul lor de aur ? Nu aceste vîrfuri au fost, cumva, lipsite de privilegii într-o anume perioadă și acum recuperează ? Știți, stimați concetățeni, că noii lideri și-au și creat o nouă casă de comenzi cu bunuri pe care dvs. nici nu le visați ? A fot una din primele lor preocupări — sau probabil, o folosesc tot pe cea veche care s-a dovedit mai mult decît funcțională... delirant de receptivă la dorințele vechii/noii nomenclaturi. Și atunci, ce s-a schimbat ? Ce ?, dragii, scumpii mei concetățeni ? Noi facem coadă în continuare la produse cărora li se mai spune și „de strictă necesitate" iar noua vechea gardă e tot atît de preocupată de necesitățile noastre **presante** ca și pe vremuri.

— Oho !, o să spuneți, avem Parlament ! Uită-te și dumneata la televizor, ce dracu, ! ? Se discută...

— Mă uit, ce să fac ?, și ce văd ? Pe dl. Iliescu democratic încadrat de dl. Câmpeanu și (prin rotație) Cazimir Ionescu, sau și de Caramitru. Iar în sală, păi în sală, veselie mare : bunicii noștri cu cîțiva nepoței pe care îi învață regulile jocului politic (că-i joc, orișicît !), oameni care resimt fizic chinurile poporului și-i dau, și-i dau, și-i dau... că chestia agricolă, că chestia industriei, că, vezi m'neata, parcă-s bune și societățile mixte la ceva chiar dacă mixtura ajunge, cum să vă spun, cam 99% ei și restul noi că, uite, dl. Roman, isteț cum îl știm, a și realizat că n-ar strica o infuzie de valută în arterele supte ale țării și că asta nu înseamnă că ne vindem țara ba chiar e cam greu să și găsim clienți...

Dar să revenim la oile noastre și să mai vedem...

— Ce să mai vedem ? — o să mă-ntrebați iarăși.

— Păi, zic eu, dacă nu v-ați prins pînă acum, eu zic că-i prea tîrziu pentru a se mai putea face ceva... Numai un lucru, un punct foarte important vă rog să nu-l uitați, unul din „punctele fierbinți" ale declarației de la Timișoara de duminică 11 martie 1990. Se spune acolo : „Revoluția nu s-a făcut pentru ca o mînă de dizidenți anti-ceaușiști să ajungă la putere. A fost o revoluție anti-comunistă, și asta din primele ceasuri !"

Zdrasvuite, tavarșci.
13 martie 1990

Nichita DANILOV

NATURĂ ȘI ISTORIE

Istoria umanității poate fi asemuită cu o plajă pe care se văd urmele unor pași lăsați pe nisip : succesiunea de generații. De unde vin și mai ales încotro se îndreaptă aceste „urme" nimeni nu știe. Privitorul, omul care contemplă istoria, se înalță pe vîrful picioarelor sale, privește în jurul său, observă urme pretutindeni, urme care se învîrt în cerc : poate el prevedea desfășurarea evenimentelor, **umbra lucrurilor viitoare** ce se conturează la orizont ? El este un punct, în jurul lui sînt cercuri, constelații necunoscute. Oriunde ar fi, privitorul e în centru : „Istoria, am putea spune, are centru pretutindeni și margini nicăieri." Sub ce zodie se află privitorul ?

Așa cum se deosebește un tablou pictat după natură de natura propriuzisă, așa istoria scrisă, consemnată, în cronici sau prinsă pe peliculă cinematografică se deosebește de istoria trăită. Tabloul odată pictat nu mai are decît o firavă legătură cu peisajul pe care-l reproduce. Pe măsură ce este pictat, firele dintre el, tablou, și natură sînt rupte. Cu alte cuvinte, pînă devine el însuși o natură (independentă). Tabloul va atîrna pe un perete în așteptarea unui ochi, a unui privitor, care să-l contemple. Acesta este, în fond, scopul lui. Istoria trăită, dacă facem analogie, devine istorie abia după ce a fost transpusă pe hîrtie. Ea trebuie să aibă loc, să se „întîmple", să se desfășoare ca să devină istorie.

Istoria văzută pe viu, trăită, de (prin) ochiul celui care moare strivit de șenilele tancurilor (amintiți-vă de perdeaua de sînge care țîșnea pe tencuiala zidurilor Timișoarei și de tinerii care veneau cu brațele încărcate de flori spre soldații înarmați cu automate, diferă mult de istoria descrisă chiar de acel ochi.

Un om este carne și sînge, impuls și trăire, un univers care se schimbă în fiecare clipă. Actele nu pot suplini omul, dar ele îi determină biografia, ele acționează asupra vieții unui individ, asupra prezentului și asupra viitorului său. Ele își pun amprenta asupra educației, asupra credinței și pasiunilor sale.

De multe ori dosarul unui om este mai puternic decît omul. Odată consemnată, odată legiferată, istoria devine mai puternică. Prin simpla trecere a faptelor într-o cronică, într-un registru, ea durează fără limite în timp, cifrele și actele avînd în acest sens (de durată) ceva terifiant, demonic, bestial în esența lor. Ele se multiplică dintr-un act în altul, nu pot fi distruse. Și chiar atunci cînd sînt prefăcute în cenușă nu se pierd, rămîn in memoria oamenilor și vor fi consemnate din nou, de alte generații. Cîți oameni trebuie să-și sacrifice viața, să cadă pe cîmpul de luptă pentru a fi semnat un tratat ?

Actele trasează granițele unor țări (aci se pot da atîtea exemple !), fac să apară și să dispară state și imperii ; acționează atît asupra vieții individului, cît și a societății, dau naștere la conflicte interne și externe. Pot fi punctul de plecare al unei noi revoluții. Constituția și legile (scrise și nescrise) ale unei țări fac ca un popor să fie un popor dîrz, conștient de puterea și misiunea sa. Prin nerespectarea legilor, a constituției, un popor își pierde credința în misiunea sa istorică și degenerează într-o masă amorfă.

Istoria lumii se petrece cu poticneli. Înainte de-a naște un monstru sau un geniu, Natura stă în cumpănă. Destinul umanității depinde, de cele mai multe ori, de mici întîmplări, de mici „accidente" biografice. Ce curs ar fi avut istoria acestui secol, cum ar fi arătat astăzi harta lumii dacă Adolf Hitler și-ar fi consacrat viața picturii, ocolind cariera politică ? Sau dacă Iosif Visarionovici n-ar fi fost eliminat de la Seminarul teologic din Tbilisi, și ar fi devenit un preot pașnic de țară ? Destinul lui — poate și al comunismului — ar fi fost pecetluit. iar dacă Hitler ar fi ajuns unul din pictorii excentrici ai secolului și lumea poate ar fi fost scutită de atîtea jertfe.

Nesemnificativul joacă aici rolul unui eveniment, iar ceea ce ar fi putut fi doar un simplu punct pierdut în „cîmpul evenimentelor" devine un punct de referință, centrul unui uragan. Vîrtejul care a pustiit și mai pustiește lumea își are originea într-un punct biografic accidental. Seismul social ar fi putut fi ocolit dacă centrul lui de greutate ar fi fost altul. Adunat într-un nucleu greu, purtător de energii demențiale, vîrtejul captează în jurul său alte energii, încarcă și potențează masele cu demența, cu insatisfacția sa. Marea masă devine una cu nucleul și se va dezintegra odată cu el. Cîtă diferență între personajul Adolf Hitler care vagabondează prin Viena după terminarea primului război mondial, vopsind firmele băcăniilor și visînd să devină pictor sau măcar arhitect (nu numai el a avut această pasiune) și Hitler ajuns stăpîn al Germaniei.

CUM SĂ-I ALEGI, DOAMNE?

Firea probabil este aceea care mă lasă nepăsător la agitația politică din aceste zile. Sunt un indiferent incorigibil. Dacă ar fi să-mi caut o unică și minimă plăcere s-ar putea să mi-o aflu **în** opoziție. Dar nu față de vreun partid anume, toate o apă și-un pămînt, ci față de aspectul **estetic,** ca să zic așa, al combatanților „Mutra" îmi pare un test eliminatoriu in materie de opțiune electorală. Dar mai întîi să fac o paranteză. Am pomenit de opoziție și n-am să cad singur în capcana ascunsă în acest termen. Opozantul e, și asta se cam știe, un ins care poate legitima, fără să-și dea seama măcar, ceea ce neagă. Ei bine, eu îmi doresc să practic un soi de veselă și universală opoziție. Votul meu, dacă voi mai catadicsi să mai votez vreodată, va fi cu siguranță declarat nul, pentru că voi tăia **toate numele** înscrise în buletin. Dar cred că asta nu se va întîmpla, pentru că sunt prea leneș și nu-mi place să ies din casă numai pentru atîta lucru. Și cu această confesiune să mă întorc la tema pe care mi-am ales-o și anume **mutra.** Chestia asta e în opinia subsicălitului extrem de importantă. Nu afirm că-mi dă insomnii dar orișicîtuși... să vin și cu un exemplu pentru că bunul meu cititor, **l'hypocrite lecteur, mon frere,** bănuiesc că s-a cam săturat de teoreticale. De fapt, ne-am cam săturat cu toții și asta începe să se vadă ; nu se mai vînd ziarele mari, de revistele culturale ce să mai zic ? **Teoretic pare** cam totul rezolvat pentru multă vreme, și mecanismele puterii care înnebunește, și tertipurile șefului charismatic și preluarea procedeelor masonice de către partidele unice și inundația spaimei. În problema spaimei ar trebui să mai fac o paranteză. S-a vorbit mult despre spaima **noastră** și aproape deloc de spaima **lor.** O soțietate fără prințipuri s-a mai văzut, dar una în care fiecare să se teamă de fiecare, asta e ceva și fără prințip și fără precedent. Noi ne temeam de Ei, iar acești Ei nu mai puțin de noi. Curios, nu ? Însă cum rămîne cu exemplul ? Pilde nu-s greu de dat, pentru că de ıa o vreme sunt legiune : capii noștri politici cad pe capete la examenul estetic... De un bîlbîit am scăpat, însă de **mutrele neprezentabile** se pare că nu. N-am nimic cu acești Quasimodo, bănuiesc chiar că ascund în spatele hidoșeniei lor o noblețe sufletească fără cusur. Cocoșații, gușații, cei cu gura strîmbă n-au nici o vină, sărmanii. Totul de la bunul Dumnezeu Atotțiitorul li se trage și aici nu mai e nimic de zis și nici de făcut... Dar cum să-i alegi, Doamne ? Iată dilema mea. Am zis ! **(V. E. G.).**

proximități

AL. CĂLINESCU

CENZURA-I PRINTRE NOI!

Cumpărînd azi numărul 4 din **Convorbiri Literare,** am găsit și titlul textului pe care trebuie să-l înmînez de urgență redacției mîine dimineață, sîmbătă 17 martie, la orele 8. Parafrazez, așadar, titlul articolului de pe prima pagină al redactorului șef, Al. Dobrescu, articol intitulat „Cenzura e cu noi!". Inventiv ca întotdeauna, Al. Dobrescu parafrazează, la rîndu-i binecunoscutele reluări parodice de genul: „Securitatea e cu noi". „X. sau Y. e cu noi". „F.S.N.-ul e cu noi" etc., etc., rezultînd din calchierea unei vorbe care în decembrie ne-a entuziasmat și ne-a dat curaj: „Armata e cu noi". Incisivul articol al lui Al. Dobrescu „bate" în mai multe direcții. Unele afirmații sînt însă, prin forța lucrurilor, discutabile. Astfel, asertiunea: „...Securitatea care ținea în mîini tot ce sufla în România, hotărînd pe deasupra tuturor cine are drept de semnătură și cine nu..." — ar putea da naștere unei regretabile interpretări eronate, și anume că acei care semnau în presa noastră culturală înainte de 22 decembrie o făceau cu aprobarea Securității. Deasemenea, amendabil e și pasajul următor: „Ministerul Culturii, în subordinea căruia sînt tipografiile, se agită dînd impresia că muncește din răsputeri. Miniștrii se plimbă, dau interviuri, participă la recepții promit orice li se cere, însă nu rezolvă nimic. Am fi dornici să știm și noi cîte mașini de culegere și de imprimare au contractat dumnealor de la 1 ianuarie încoace și la ce termene vor fi ele puse în funcție". Nu că n-aș ști, ca toată lumea de bună credință, că miniștrii ard gazul pe la recepții, pe la ambasade, unde — nu-i așa? — nu se întîmplă nimic, dar nu cred că trebuie să le trasăm **dumnealor** sarcina de a contracta mașini de culegere și de imprimare.

Ajungem aici la un punct delicat: care a fost vina tipografilor în recenta grevă a publicațiilor din Iași? Nefiind în deplină cunoștință de cauză nu mă pronunț, dar voi relata — cu stringere de inimă, și nu din vanitate — un „caz" recent: articolul meu din **Convorbiri Literare** nr. 3 (din 1 martie, deci înainte de grevă). Acest articol a apărut cu un număr incredibil de greșeli (fapt cu atît mai flagrant cu cît în restul revistei greșelile erau, totuși, accidentale). Să fi fost de vină tipografii? Nu-mi vine a crede. Greșelile sînt, în marea lor majoritate, de altă natură: omisiuni de cuvinte (sau chiar eliminarea unei propoziții), aglutinarea unor fraze, introducerea unor spații albe acolo unde nu era cazul etc. Reproduc — în versiune corectă — trei scurte secvențe din textul respectiv:

Temă de posibil eseu: **De la inchiziție la percheziție.**

Gîndirea captivă (Milosz). La antipod: gîndirea fictivă.

La radio, în noiembrie 1989, această frază dintr-un reportaj apărut în **Corriere della Sera:** orologiul s-a oprit, timpul se măsoară în aplauze.

În versiunea apărută în **Convorbiri,** secvențele 1 și 2 au fost contopite, devenind o aglomerare de vorbe fără sens, iar din secvența 3 cuvintele „orologiul s-a oprit" au fost omise. De ce? Mărturisesc cu mîna pe inimă: nu (prea) știu. Dar nu poate fi doar vina tipografilor. E absurd a presupune că tipografii s-au schimbat **în rău** după decembrie 1989. Cauzele crizei trebuie căutate și în alte direcții. Chiar dacă mașinile de culegere și de imprimare sînt uzate, chiar dacă oamenii sînt obosiți, chiar dacă au apărut ziare și reviste noi.

Unde e, prin urmare, cenzura? Cu noi sau printre noi? Or poate în spatele nostru? Iar cu autocenzura ce facem? O desființăm? Și dacă o desființăm, înseamnă că spunem, scriem și tipărim orice?

Întrebări a căror legitimitate e confirmată de lectura altui articol din **Convorbiri Literare** nr .4, intitulat **Obiectivitate sau părtinire?** și semnat de dl. Adrian Oprina, un nume pe care l-am întîlnit și în vechea serie a **Convorbirilor**. Adrian Oprina se referă, printre altele, la schimbul de opinii (găzduit de **România literară**) dintre Andrei Pleșu și Mircea Daneliuc. Iată cum rezumă Adrian Oprina controversa: Andrei Pleșu formulează cîteva „considerații destul de severe" în legătură cu greva foamei declarată de un grup de cineaști, în numărul următor Daneliuc „răspunde **insinuărilor** (s.m., Al. C.), restabilește o altă imagine a faptelor relatate de Andrei Pleșu și-și exprimă tristețea provocată de faptul că un intelectual de o asemenea calitate comite acum gesturi ce riscă a-l transforma în adversar al intelectualității". Mă rog. Dar Andrian Oprina continuă: „Noi înșine sîntem de părere, bizuiți pe alte probe, că funcția de ministru nu i se potrivește lui Andrei Pleșu, cum nu e potrivită nici unei minți înzestrate pentru contemplație. Locul său, adevăratul său loc, e la masa de scris, unde îndoiala e fertilă și, mai ales, nu amenință să paralizeze largi teritorii ale vieții practice". Citesc, recitesc pasajul; deci: „Noi înșine" nu poate să însemne decît: „Noi înșine, Adrian Oprina". Mai departe: „...sîntem de părere, bizuiți pe alte probe...". Aha! va exclama aici lectorul vigilent al **Convorbirilor,** așa dar Adrian Oprina are și „alte probe" și la o adică, vezi bine, „pac! la «Răsboiul»"! Cum a ajuns Andrei Pleșu să paralizeze largi teritorii ale vieții practice, nu aflăm. Ceea ce știm noi, cei din Iași, este că unele decizii ale Ministerului Culturii au paralizat o instituție de largă recunoaștere națională și internațională, Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul" (de unde emoționantul slogan: „Nene Babeți, dă-ne teatrul înapoi!"). Dincolo însă de trimiterea (elegantă dar fermă) lui Andrei Pleșu înapoi la masa de scris, articolul lui Adrian Oprina ascunde, am certitudinea, o lovitură sub centură la adresa redactorului șef al **Convorbirilor,** Al. Dobrescu. Într-adevăr, închipuiți-vă că mîine un alt Adrian Oprina (sau chiar Adrian Oprina însuși) ar scrie așa: „Domnule Dobrescu, întoarceți-vă la cronicile d-voastră literare, la foiletoane și eseuri, sînteți un spirit polemic dar polemica e fertilă doar la masa de scris". Iată unde s-ar putea ajunge. Ar fi un scandal.

Noi, însă, așteptăm. Așteptăm ca Ministrul Culturii să însoțească, personal, camionul de hîrtie promis fiecărei reviste din țară, ca Ministrul Învățămîntului să organizeze cursuri de perfecționare pentru toți corectorii revistelor Uniunii Scriitorilor, iar Primul Ministru să meargă la Curtici și să scoată din vamă mașinile de culegere și de imprimare.

Pînă atunci, băieți, să fim cu ochii în patru.

Nicolae IONEL

CUM S-A AJUNS?

■ am observat cu toții retorismul falsului dialog, deghizarea intențiilor, manevrarea din umbră ■

Ar fi fost un miracol ca Revoluția nu doar să înlăture dictatura, nu doar să ne reabiliteze față de lume, dar să ne și purifice prin însuși faptul izbucnirii ei, să ne schimbe mentalitățile, să ne apropie, nu de percepția, dar măcar de setea unui ideal. Desigur, cei care au căzut jertfă reprezintă tot ce e mai bun în noi, dar cum îi vom aduce din virtual în actual, cum vom face să nu-i lăsăm relegați în perfecțiunea jertfei lor? Cum ne vom transforma din beneficiarii martiriului în imitatorii hotărîrilor lor pline de grație, care i-a dus, cu zîmbet și cutremurare, și curaj și lepădare de sine și dragoste, în fața tancurilor și automatelor? Fără-a reface lăuntric eliberarea lor prin apropierea de moarte și spaima temerității iluminate, nu vom fi decît cei care pierd și talantul încredințat. Nemaiputînd sau nemaivoind să le recreăm puritatea care ne-a adus aici, rămînînd la abstracțiunea unei pietăți pur verbale, ne depărtăm nu doar de ei, ci, prin faptul de a-i fi putut recunoaște ca partea cea mai bună, mai curată din noi, — și de noi înșine, și ne întoarcem în disperare și în izolare de noi și de lume.

Și, de la slujirea entuziastă de la dorința de a nu precupeți nimic pentru ca noua realitate a sufletului să ia ființă și să triumfe, am ajuns la lupta pentru putere, nu nelegitimă în sine, și nu doar nesituată în har, dar iată, luînd forma aberantă a pervertirii valorilor morale. Cum s-a ajuns aici?

Neexistînd nici o grupare destul de puternică încît să fie pură, fiecare și-a găsit justificarea derogării de la adevăr și dreptate în chiar derogările celorlalți, asupra cărora, în numele unui ideal proclamat mai înalt, și-a propus să se impună. Amăgiți, des amăgiți și dezamăgiți, oamenii au ajuns la violență, justificată sau nejustificată, responsabilă sau numai instrumentală. Ceea ce vedem și auzim e dezolant, aproape dezesperant, dar oare știm ce vedem și auzim, auzim și vedem din partea adevărată a faptelor? Cum s-a ajuns aici?

Sîntem în fața unei fenomenalități oarbe, lipsite de sens? După abnegație, vitejie și puritate revenim, prin compensația supralicitării frumuseții spirituale, la obtuzitate și barbarie? Ceea ce s-a întîmplat ține doar de huliganism și prostie, revenite prin proasta libertate a democrației incipiente din periferia socială spre afirmarea abuzivă?

Cred că s-a ajuns la această situație printr-o acumulare de nemulțumiri, nu neapărat în oamenii care au fost violenți, ci în toată societatea, căreia aceștia i-au fost, în mod inconștient, exponenți. Căci anumite nedumeriri am avut din primele zile ale Revoluției, dar tromba evenimentelor nu ne-a lăsat să le aprofundăm și mai ales ne-a impus să ne alungăm îndoielile. Dar nedumeririle și mîhnirile au revenit și s-au adunat. Am observat că nu se spune totdeauna adevărul, că nu se acordă vorbele cu faptele, că se ascund cu obstinație anumite lucruri. Uneori numai în urma unor proteste vehemente și a manifestațiilor s-a luat o măsură justițiară elementară, dar mai întîi s-a încercat discreditarea manifestanților, ascunderea adevăratului fond al problemelor, intimidarea, etc. Am observat cu toți retorismul falsului dialog, deghizarea intențiilor, manevrarea din umbră, amenințările, duplicitatea, aerul de superioritate agasată. De ce-au trebuit pur și simplu smulse anumite măsuri de ameliorare a situației sociale și nu s-au luat firesc, după ce se ceruseră în organizațiile obștești și în presă? S-au pus multe întrebări importante, dar s-a răspuns foarte tîrziu la ele, cînd opinia publică ajungea în pragul consternării, — iar la unele nu s-a răspuns nici acum.

Așteptăm, desigur, rezultatele anchetei asupra evenimentelor din urmă. Dar ce persoane fac această anchetă? Cum să le acordăm încredere cînd și în posturi foarte înalte sînt acceptați oameni asupra cărora sînt multe semne de întrebare (eufemistic spus) și cînd la înlocuirea lor se rezistă atît de derutant? Deja un reporter TV întreba într-un anumit fel pe arestații din Palat și impunea și accepta, cu evidență, numai anumite răspunsuri, încercînd chiar la nivelul lui, să intimideze.

Se pare că cineva a condus din umbră aceste violențe. Dar nu cumva — zic unii — instigarea la devastare s-a făcut pentru legitimarea ulterioară a unor măsuri drastice care să apere (pe cine?) de democrația prea insistentă?

După toate acestea, va ști conducerea să preîntîmpine acumularea nemulțumirilor care, chiar exprimate reprobabil, sînt nemulțumiri grave, — va răspunde la întrebările de două luni urgente ale vieții sociale, va dovedi oare că puritatea nu este numai pentru martiri, ci și pentru cei care conduc în numele lor?

21 februarie 1990

■ Dacă Revoluție nu e, nimic nu e ■

Reproșul atenuat din conluziile ziaristului Constantin Dumitru de la revista **Flacăra** („Iașii-n carnaval!") nu sînt întru totul nejustificate. Cîteva greve, printre care și cea a ziariștilor, unele „rotiri de cadre", protestele studențești și... cam atît. O dulce moliciune revoluționară se consumă tihnit în familie, pe la slujbe, la cafenea, și drept urmare, CPUN-ul autohton se plictisește. Îi scade vigilența! Cele cîteva sute de manifestanți (două? trei?) care ni s-au alăturat duminică, 11 martie, nu-i pot da dureri de cap. Vrem să credem că pancartele pe care le purtau sînt totuși crezurile tuturor: **Nu importăm perestroika, Jos comunismul și neocomunismul, Jos cenzura și securitatea, Sîntem alături de Timișoara!**

foto: Ion Matei AGAPI

ÎNTRE PANSLAVIA și EUROPA

● de la slavofilia creștină la panslavismul imperial ● ideologia comunistă și mesianismul de import? ● ei caută în cuceriri ceea ce n-au înăuntrul lor ●

„Ideea rusă" sau *panslavismul* a fost, pînă mai deunăzi, un subiect tabu în presa est-europeană, ceea ce nu înseamnă că problema a încetat să mai existe, din contră, ea a avut consecințe practice cu atît mai sigure, cu cît a putut fi mascată mai bine. În ultimii ani, însă, subiectul a reintrat pe făgașul discuțiilor publice și intelectualii ruși au fost cei dintîi care au resuscitat interesul pentru panslavism.

Remarcabila revistă *Lettres soviétiques* (editată în nouă limbi) a inițiat mai multe dezbateri despre panslavism, ultima — în nr. 371 (noiembrie) 1989. Atrag atenția eseurile semnate de Vadim Kojinov *(„Idée russe" et le messianisme révolutionnaire)* și Pavel Gorelov *(La parole vivifiante)*.

Acești autori încearcă, prin argumente care nu pot fi ignorate, să „purifice" ideea panslavismului de balastul istoric compromițător accentuat de literatura occidentală. În esență, panslavismul trebuie reconsiderat în perspectivă *spirituală*, aceasta fiindu-i menirea de veacuri. Este vorba de aspirația unui „panumanism" universal a cărui întrupare a fost creștinismul rusesc. Acesta a preluat misionarismul celei de a Doua Rome — Bizanțul, care fusese abandonată de Roma catolică a Occidentului. În consecință, Rusia s-a constituit ca a Treia Romă al cărei rost n-a fost altul decît să protejeze lumea răsăriteană de pericolul barbariei. Dovadă stau cei o mie de ani de cultură creștină. Vadim Kojinov vorbește de „absența oricărui naționalism dezvoltat în Rusia", probînd și cu un argument de ordin lingvistic. În vreme ce alte popoare au fost identificate cu substantive comune precum *anglican, franțuz, gruzin, turcmen*, cuvîntul *rus* este, la origini, un adjectiv, încît *rușii* nu semnifică decît „principiul unificator al numeroaselor popoare trăind din timpuri imemoriale pe teritoriul Rusiei". *(Op. cit.*, p. 39). Așa se explică de ce multe personalități celebre din viața politică și culturală a Rusiei n-au apartenența etnică rusă. Și autorul ne oferă suficiente exemple, conchizînd: „Acest fenomen foarte caracteristic existenței ruse exprimă, de asemenea, dacă vreți, «panumanismul» nostru." Mărturie stau și literatura, filosofia, critica literară. Dacă a existat o „misiune", aceea a fost de a unifica *spiritual* Europa, de a fi *puntea de legătură* dintre Asia și Occident. Dostoievski și Tolstoi, Gogol și Dobroliubov, Pavel Florenski și Nicolai Berdiaev s-au vrut intelectuali ruși și europeni, totodată, dovadă că au fost adoptați ca atare și de Occident: „O repet încă o dată: Rusia a avut dintotdeauna o conștiință care nu era decît o «punte» între Est și Vest și, în particular, ea n-a revendicat niciodată un rol mesianic. Nici un gînditor rus serios n-a pretins vreodată că rușii erau chemați să «conducă» alte popoare". (p. 40).

Rușii sînt un popor de oameni pașnici, cuminți, ne atrage atenția, la rîndu-i, Pavel Gorelov. Slavofilia n-are semnificația unei „idei mesianice" expansioniste, din contra, a *umilinței* a cărei urmare a fost adoptarea creștinismului și intrarea în familia frățească a popoarelor. Sf. Hilarion a fost confesorul prințului Iaroslav cel Înțelept, bunăoară. În ultimă instanță, slavofilia ne spune că „poporul rus nu este un popor, ci o umanitate, și că Rusia se distinge prin plenitudinea și puritatea de expresie a doctrinei creștine" (p. 42). Se enumeră mai multe trăsături pozitive ale panslaviei. Anul 1812, cum a sesizat Lev Tolstoi, a relevat că ideea rusă înseamnă *mir*, cuvînt cu o bogată polisemie: *pace, concordie, chietudine, calm*, apoi *lume*, în sensul comunității mondiale, apoi *structură comunitară* și, în sfîrșit, *unitate spirituală supremă*. Trebuie să recunoaștem că prin vizionarismul unor Dostoievski, Tolstoi sau Berdiaev, panslavismul a aspirat să devină o *umanitate*. Ceea ce tinde să ignore orice doctrină, oricît de umanitară și de cuprinzătoare, este „diferența ontologică" (în limbajul lui Heidegger), respectiv — în cazul nostru — dintre *idee* și *realitate*. De aceea, cu cît o idee se afișează lumii în haine mai strălucitoare, cu atît ea poate să ascundă un *rău* mai adînc. *Panumanismul* slavofil s-a dovedit, în faptă, o grandioasă forță oprimatoare de tip imperial. Evident, nici Tolstoi și nici Berdiaev nu poartă vreo vină pentru așa ceva. Cum reacționează doctrinarii panslavismului în fața acestei realități imposibil de ocolit? Simplu și comod. Ei disociază panslavismul *spiritual* de cel *expansionist*. În vreme ce *slavofilia creștină* este veche de o mie de ani, *panslavismul imperial* este o creație recentă, de nici un secol; mai exact, este produsul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Cum au decurs lucrurile?

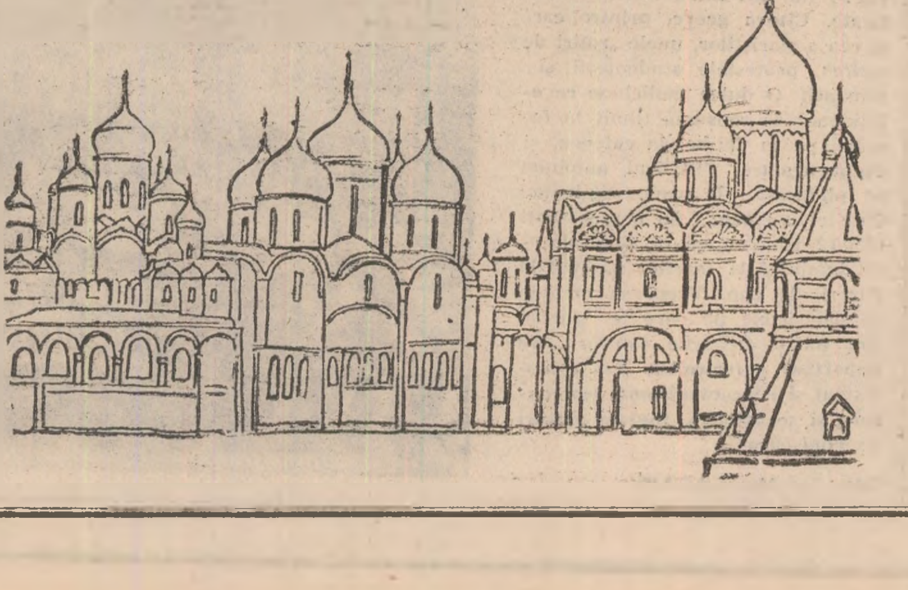
Mai întîi, se pune chestiunea cum de a devenit poporul umil și liniștit al Rusiei, dintr-o dată, cu veleități de expansiune mondială? Răspuns: tocmai toleranța acestui popor a permis *străinilor* să croiască planuri pe spinarea lui, de îndată ce li s-a ivit prilejul să pună mîna pe putere. Dar cum s-a produs intruziunea *mesianismului de import*? El a venit din Occident, prin filiera marxistă, sub forma *ideologiei comuniste*, îmbrăcînd haina „doctrinei revoluției mondiale care pleca de la ideea că Rusia revoluționară trebuie să conducă întreaga umanitate" (Vadim Kojinov). Mesianismul revoluționar al unui Maiakovski contrazice limpede toată cultura poetică a Rusiei tradiționale. Kojinov distinge în sînul revoluției sovietelor două curente: unul care voia prosperitatea materială a maselor, celălalt care voia să facă din Rusia un „combustibil" pentru aprinderea „revoluției mondiale". În pofida orientării leniniste, a biruit mondialismul revoluționar stalinist, „un rol enorm" revenind „miilor de străini, emigrați, sau, mai exact, migratori. Rușii propriu-zis au jucat un rol relativ modest în direcția" „mesianismului revoluționar", mulți dintre ei lăsîndu-se tentați de mesianismul care s-a dovedit a fi nu *divin, ci satanic*. Prevenindu-ne că nu vrea să justifice în fața lumii propriul popor, Kojinov încheie convins că astăzi „ideea mesianică a fost definitiv înfrîntă și că trecutul nu se va mai repeta" mai ales după retragerea din Afganistan (p. 41).

Trezirea și ieșirea din utopie sînt demne de toată lauda și n-avem decît a ne bucura dacă istoria panslavismului imperial s-a stins pentru totdeauna prin retragerea din Afganistan. Numai că urmările expansiunii imperiale sînt, în Europa ca și-n Asia, atît de grele și cu implicații atît de întinse, încît panslavismul spiritual, acum biruitor, va fi enorm de responsabil și cea dintîi datorie ar fi să lase popoarele vitregite de istorie să-și croiască după capul lor destinul.

Noi am fi încheiat bucuroși aceste considerații, dacă n-am avea îndoieli că istoria misionarismului expansionist începe în 1917. Au urmat țarii ruși numai imboldul înfrățirii întru spirit a popoarelor? Kojinov, citîndu-l pe Tolstoi, invocă, la un moment dat, pacea din 1812 ca fiind încununarea ideii de înfrățire creștină a popoarelor de pe teritoriul Rusiei. Nu contestăm că țarul Alexandru I a fost animat de frumoasele intenții ale „panumanismului" creștin, dar ne întrebăm dacă nu cumva acesta ținea de fațada opresiunii imperiale, aceeași care va evolua în ideea „revoluției mondiale". Ce dovezi serioase poate aduce Kojinov că românii din Basarabia, spre exemplu, s-au rupt cu bucurie creștină de frații lor de peste Prut spre a se „uni" în anul de grație 1812, cu popoarele Rusiei? Este adevărat, „istoricii" sovietici s-au străduit zeci de ani să probeze și să descopere imposibilul argument că ei continuau o politică veche în care se recunoșteau! Dacă ne aflăm într-un *ceas al adevărului* de ce n-am spune-o că ideea expansionismului rusesc își are rădăcinile încă în veacul al XI-lea cînd cneazul Iuri Dolgoruki a făcut primul pas de *unificare* a popoarelor din Rusia. *Dolgoruki* este o poreclă și se traduce prin „mînă lungă" numind lăcomia acaparatoare. Nu de-aici izvorăște oare, ca într-un univers în expansiune, testamentul țarilor care — se zice — a căpătat puterea „formativă" modernă prin Petru cel Mare? Desigur, a fost dreptul natural al popoarelor rusofone să se unească într-o națiune, numai că „mîna lungă" s-a întins mult prea departe. Și asta din cauză că panslavismul spiritual a devenit o „idee *a priori*" ascunzînd deșertul sufletesc al unui egoism etnic, cum a observat Eminescu. E spre binele noilor doctrinari să nu treacă peste necruțătoarea analiză eminesciană a panslavismului fiindcă — spunea poetul — e crud *adevărul*, dar numai el ne e de *folos*.

Eminescu în *Echilibrul*, vorbea de trei tipuri de influențe între civilizații și culturi. În primul rînd, „influențele pacinice" absolut firești, primite cu sentimentul că ele nu constituie o „nenorocire" pentru destinul unui popor, ci catalizează energiile etniei. Celelalte două forme sînt *opresive*. Una e a *forței brute* menite să *deznaționalizeze* o comunitate umană. Eminescu dădea exemplu politica maghiarilor față de românii din Transilvania. O formă opresivă mascată e aceea a *ideilor „a priori"*: opresorul uzînd de anumite „principii transcendente", scumpe umanității, precum acelea folosite de preoții evului mediu în slujba unor regi despoți. Misionarismul panslavist s-a slujit de ambele forme, în cazul Basarabiei. Faptul că rușii n-au putut să-i „civilizeze" pe vecinii lor decît prin opresiune, era un indiciu — pentru poetul nostru — că acest popor poartă în sine un *deșert spiritual* foarte grav pe care cultura veritabilă (ivită, însă destul de tîrziu cu Dostoievski, Tolstoi etc.) nu l-a putut acoperi: „Răsărită din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, așezate pe stepe întinse a căror monotonie are înrîurire asupra inteligenței omenești, lipsind-o de mlădoșenie și dîndu-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal muma mîndriei și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despoției. Frumosul e înlocuit prin măreț, precum colinele undoiate și munții cu dumbrăvi a țărilor apusene sunt acolo înlocuite prin șesuri fără de capăt. În tendențele de cucerire, în așa-numitele misiuni istorice, cari-și caută marginile naturale nu e nimic dedesupt decît pur și simplu neștiința și gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat sau mai bine zicînd ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru. Căci stă oare destoinicia unei nații în vreun raport cu întinderea teritoriului pe care ea-i ocupă?" *(Timpul*, 7 apr. 1878). Întrebare capitală pentru destinul popoarelor. Eminescu dă pildă „mica Veneție", apoi Belgia și Olanda, unde „pe un pămînt de mică întindere se află mai multe averi decît în Rusia întreagă. Astfel sîntem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, cîtu-i de mare, trage mai ușor decît mica Belgie". Negreșit, dacă luăm în considerație suprafața teritorială, lucrurile nu s-au schimbat nici azi în favoarea Rusiei, deși este o putere militară uriașă. Rusia și-a exacerbat tocmai *defectele*, cel puțin pînă la retragerea din Afganistan. Va reuși înțelepciunea conducătorilor ei de azi să facă din Rusia o mare *civilizație* pe ruinele mentalității imperiale?

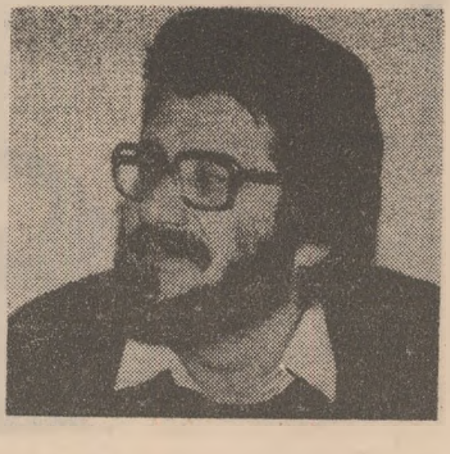
Dar să continuăm a merge la *cauze* împreună cu Eminescu: „De aceea, ni se pare că, din nefericire, rușii sunt sub dominarea unui deșert sufletesc, a unui urît, care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înăuntrul lor. Nouă ni se pare că cercurile culte în loc de a stăvili acest *horror vacui*,

(continuare în pag. 13)

Cronica literară

Constantin PRICOP

BUCURIA LECTURII

Bucuria lecturii conţine cîteva studii, însemnări, recenzii, note despre Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Mircea Eliade, M. Berza, Ernest Bernea, Vasile Băncilă, Al. Mateevici, Miron Cristea, Mateiu Caragiale, Arghezi etc. Autorul, Calinic Argatu Argeşeanu, readuce în actualitate aspecte cunoscute ale culturii române, sintetizînd, subliniind anumite semnificaţii, nuanţînd, încercînd să releve ceea ce se ascunde dincolo de evidenţe. Iată-l glosînd despre caracterul oral al... scrierilor lui Iorga (opera istoricului constituie unul din punctele de referinţă la care C. Argatu Argeşeanu revine cu insistenţă) şi precizînd că mare parte („unii cercetători au stabilit chiar un procent de 60 la sută") din scrierile acestuia au fost „rostire" înainte de a fi devenit „text". Sînt „explicate" astfel dificultăţile — reale sau închipuite — ale stilului scriitorului. Dar constatarea nu are în vedere în primul rînd precizările de ordin stilistic. Oralitatea, crede autorul, evidenţiază o semnificaţie mai profundă. În viziunea lui C. Argatu Argeşeanu Iorga, Pârvan, Mircea Eliade, alte personalităţi care s-au manifestat în prima parte a secolului, nu sînt numai remarcabili specialişti, ci „transced obiectul pur ştiinţific al preocupărilor, al „specialităţii» lor". realizînd un moment spiritual. Toţi „sînt filosofi şi toţi au cultivat contactul direct, frontal, cu publicul". Oralitatea dezvăluie aşadar „o trăsătură spirituală răsăriteană, în sensul în care adevărul nu este o idee abstractă, o «noţiune» sau un concept pur logic, ci persoană, iar aflarea lui, sau drumul care duce spre el, presupune căldura consensului şi a comuniunii". De altfel, continuă autorul, „însăşi cultura noastră tradiţioală, fie cea scrisă, fie cea orală, erau culturi trăite şi mai puţin exegeză rece sau comentariu; erau, am putea spune, forme spirituale palpabile care influenţau viaţa de zi cu zi a oamenilor".

Pentru mai multă precizie şi pentru o clarificare a orientării cercetărilor s-ar fi cuvenit, cred, să se insiste în privinţa acestei „spiritualităţi răsăritene". mai ales că autorul îi atribuie un rol deosebit în configurarea profilului naţional: „Acestor forme de cultură, pe care insuşi N. Iorga le-a cultivat cu asiduitate, le datorăm conştiinţa puternică a unităţii româneşti, aspectul omogen al limbii noastre care nu a cunoscut dialecte, nădejdea vie vreme de secole a oamenilor în viitorul neamului lor". În general, trebuie remarcat, autorul nu se angajează însă în formulări radicale (conştiinţa unităţii spirituale reprezintă un fenomen complex, care necesită multiple determinări).

C. Argatu Argeşeanu nu se lasă intimidat de concluziile unor judecăţi care au precedat afirmarea propriului său punct de vedere. Datorită stilului — şi nu numai stilului — Pârvan a suscitat, între războaie, opoziţii violente (în **Plicticoase fantome** Zarifopol, atacînd, aşa cum au făcut, în epocă, şi alţii, marea influenţă pe care o avea Pârvan, în rîndurile tinerilor intelectuali, mai ales, vorbea de un „monumnet obez al beţiei de cuvinte", deplîngea faptul că „stilul întregii sale persoane s-a alterat în sensul unei artificialităţi teatrale de un gust dintre cele mai regretabile", sugerînd că stilul celui pus în discuţie ar fi unul în „radicale"). C. Argatu Argeşeanu răspunde, fără a-şi numi preopinenţii, acestor acuzaţii: „Pârvan profesează setea de trăire autentică şi ceea ce părea «bombastic» la el este de fapt efortul omului de a redeveni imn". Nu ezită, de altfel, să reafirme actualitatea gînditorului Pârvan, care a simţit, înaintea altora, cursul pe care avea să-l ia civilizaţia europeană, în primul rînd „inhibiţia culturilor europene tradiţionale". Germenele autorităţii de care se bucura Pârvan în mediul intelectualităţii se află, crede autorul, în luciditatea sa iscoditoare: „Lecţia sau îndemnul lui Pârvan adresat viitorilor intelectuali s-ar putea rezuma astfel: Gîndiţi cu capetele voastre, fiţi sinceri, reflectaţi ignorînd comoditatea şi prejudecăţile, fiţi voi înşivă".

Autorul îşi alege subiectele după importanţa pe care acestea o au în definirea unor constante ale specificului local — fie că este vorba de beletristică (cazul lui Al. Mateevici, poetul care a scris imnul limbii noastre, despre care G. Călinescu scrisese: „...ar fi fost poet mare dacă trăia. Numai Eminescu a mai ştiut să scoată atîta mireasmă din ritmurile poporane..."), fie că este vorba de opere ale istoricilor, gînditorilor, muzicologilor etc. Damian Stănoiu, de pildă, este redescoperit în postura de monograf al unor vechi mănăstiri româneşti. Sînt scoase în evidenţă rezultatele cercetărilor arheologice ale lui Nicolae Constantinescu, care aduc argumente noi privind istoria Bisericii domneşti Sf. Nicolae (rezultate prezentate în lucrarea **Curtea de Argeş 1200—1400. Asupra începuturilor Ţării Româneşti**). Este analizat volumul despre muzica bizantină din manuscrise si cărţi vechi româneşti semnat de Titus Moisescu. Sau este readusă în actualitate o carte despre ţările române apărută acum o sută de ani la Roma, sub semnătura lui Bruto Amante. Ş.a.m.d. Paleta investigaţiilor e largă, dar autorul se opreşte cu predilecţie la cărţile de istorie, de istorie a culturii, la studierea cadrului vieţii spirituale româneşti. Alături de lucrări bine cunoscute sînt citate altele, cu o prezenţă mai... discretă în bibliografia problemei. De pildă **Cadre ale gîndirii populare româneşti**. a lui Ernest Bernea, lucrare originală, deosebindu-se de toate celelalte care îşi propun să pună în evidenţă specificul unei mentalităţi naţionale prin mijloacele de cercetare. La originea acestei cărţi stau anchetele etnografice ale autorului în sate din Gorj, Ţara Bîrsei şi Moldova. **Spaţiul** şi **timpul**, se desprinde din acheta care a inclus 120 de subiecţi, nu sînt, la ţăranul român, noţiuni abstracte, ci investite cu „proprietăţi spirituale, cu valenţe sacre sau magice". În viziunea ţăranului român **rînduiala** „depăşeşte aspectul social şi etic al noţiunii şi se răsfrînge asupra cosmosului, pe care îl consideră după un plan dinainte stabilit; motiv care îl determină să excludă orice idee de hazard şi haos". Acelaşi lucru se întîmplă cu timpul, care nu există ca timp fizic, „ci numai timp concret, pătruns de proprietăţile şi semnificaţiile necunoscute timpului matematic, convenţionale. Cu puteri benefice sau malefice sînt investite atît ceasurile din zi şi din noapte, cît şi zilele săptămînii". În concluzie, în cartea lui Ernest Bernea se află cîteva argumente pentru precizarea „mentalităţii răsăritene", invocată în mai multe articole din **Bucuria lecturii. Cadre ale gîndirii populare româneşti**, conchide autorul, „ne convinge pe deplin că se poate vorbi, în cultura arhaică românească, de o metafizică şi chiar de o logică colectivă cu nimic mai prejos decît cele moderne si, implicit, individuale". Şi C. Argatu Argeşeanu insistă asupra probelor unei civilizaţii ţărăneşti cu trăsături distincte, o civilizaţie care se cere respectată şi continuată. „Concepţia despre lume şi existenţă a ţăranului nostru decurge dintr-o experienţă concretă şi comuniune îndelungată cu realitatea, din asumarea şi din trăirea acestei realităţi. Această concepţie refuză conceptele de cauzalitate şi determinism — preferîndu-le corelaţia — după cum tăgăduieşte antropocentrismul şi viziunea mecanicistă asupra universului. Limbajul metafizicii şi al logicii din cultura românească arhaică este prin excelenţă simbolic, învăluit într-o discreţie meditativă plină de lirism şi izvorăşte dintr-o atitudine relaxată, contemplativă. Pentru ţăran cosmosul şi existenţa omenească răsfring o rînduială universală; de aceea nu poate exista act care să meargă în gol sau care să fie lipsit de sens şi semnificaţie". C. Argatu Argeşeanu consemnează, aşa cum făcuse cu decenii în urmă un Tudor Vianu, atunci cînd scrisese despre Ion Creangă, motivele pentru care această bogată şi fertilă spiritualitate a satului n-a apărut întotdeauna în deplină claritate cercetătorilor noştri. „În secolul «descoperirii Occidentului», intelectualii noştri reîntorşi acasă după studiile făcute acolo priveau adesea realitatea românească cu o optică de împrumut care-şi avea rădăcinile în Renaştere şi în Clasicism. Cuvîntul de ordine renascentist fusese individualismul, implicit dezinteresul manifest pentru orice formă de cultură colectivă. La rîndul său, clasicismul, imitînd de asemenea antichitatea, exclusese satul din planul culturii şi al civilizaţiei; exclusese elementele sale predilecte (lemnul, pămîntul) şi păstrase numai piatra. Ca altădată în cetăţile greceşti sau romane, activitatea intelectuală şi spirituală se desfăşura **intra muros**, adică între zidurile oraşului, respectiv între pereţi de academie. universitate ori salon. „Acesta, consideră C. Argatu Argeşeanu, este motivul pentru care ţăranul a fost tratat în primul rînd „sub aspect de categorie socială şi economică", cei care îşi propuneau să-l „lumineze" ignorînd un fapt capital — cultura sa specifică, ale cărei rădăcini erau mai adînci decît ale culturii occidentale. Eminescu, Odobescu. Hasdeu se numără, spune mai departe autorul, printre cei care au meritul de a fi depăşit o asemenea viziune simplificatoare.

Bucuria lecturii aduce în actualitate unele probleme ale culturii româneşti ridicate, în mod sistematic, în perioada interbelică. Problemele sînt redescoperite cu o reală „bucurie a lecturii". Fără îndoială, ele merită să fie rediscutate — din toate punctele de vedere.

Ştefan LEMNY

Criza sensibilităţii

Prăbuşirea vechiului regim şi inserţia intr-un alt mod de existenţă a fost pentru mulţi întocmai ca trezirea bruscă dintr-un vis greu şi urît. Te îndoieşti mai întîi că ai părăsit lumea onirică. Apoi, resimţi oboseala somnului agitat, pînă cînd amintirea visului se şterge şi, treptat, reintri în real. Sensibilitatea noastră a traversat probabil aceleaşi stări, trecînd de la frică la bucurie, de la entuziasm la oboseală şi descurajare. Faptul este de înţeles într-o societate atît de greu încercată în trecutul apropiat.

Nu este însă pentru prima dată cînd poporul acesta o ia, într-un fel, de la capăt, fiecare deviere şi revenire la cursul firesc al istoriei marcîndu-i inevitabil şi psihologia colectivă. Nicicînd tentaţia de a face procesul istoriei nu se dovedeşte totuşi mai mare decît în aceste momente, amplificînd drama cunoaşterii de sine.

Aş asocia acest tragism şi unei crize a timpului trăit sau perceput. Este imposibil să nu resimţi sufleteşte eliberarea de sub teroarea timpului mort şi descoperirea altui sens al temporalităţii. Societatea românească nu trăieşte cea dintîi experienţă de acest fel. Cum s-ar putea uita mutaţia ce s-a produs în prima jumătate a secolului trecut, cînd ritmul de evoluţie devenise atît de alert, încît Alecu Russo avea sentimentul că de la 1835 la 1855 „mai mult a trăit Moldova decît în cele de pe urmă două veacuri"?

Nu sîntem departe de resimţirea aceluiaşi sentiment, judecînd după reînsufleţirea existenţei cotidiene. Avem chiar motive să credem că acum şocul trecerii de la un timp la altul a fost mai puternic, ca şi contrastele ce există între cele două lumi, despărţite doar de o săptămînă sau o zi.

Oricum, trăirea unei noi experienţe temporale rămîne doar un aspect al unei crize sufleteşti mai complexe. Altul ar fi şi criza morală, greu de înţeles fără a ţine seama de cauzele ce au alimentat-o în timp şi care sînt mai vechi şi mai adînci decît acelea acuzate doar în ultima jumătate de veac.

„Noaptea fanariotă" oferă poate exemplul cel mai la îndemînă al unui timp de pervertire morală; spiritul s-a putut salva atunci doar printr-o acută duplicitate ce şi-a pus amprenta peste tot, inclusiv în jocul mental al artei, în care s-a observat „proza cotidiană şi atitudinea lăuntrică". Generalizînd, dimensiunea interioară a existenţei a fost singura prin care s-a rezistat în faţa instrumentelor curente ale despotismului: abuzul, ipocrizia, şantajul, corupţia ş.a. Nu era cu putinţă ca acest eşafodaj de habitudini să nu vicieze şi moravurile. De aceea, renaşterea culturală ce a urmat după părbusirea regimului fanariot a fost dublată de o viguroasă resurecţie morală, îndreptată şi împotriva nefastei moşteniri a fanariotismului.

Se cunosc deziluziile acestei opere, numai dacă ar fi să ne amintim de felul în care Eminescu, Caragiale, Iorga, Pârvan ş.a. au denunţat viciile lumii româneşti. Preocupările în slujba culturii şi a unei noi pedagogii naţionale s-au dovedit însă remarcabile, îndeosebi în perioada interbelică. Din păcate, această evoluţie plină de promisiuni a fost prea repede curmată de regimul de după război, care a amplificat criza morală a poporului român. Iată apăsătoarea moştenire ce, vrînd-nevrînd, se perpetuează sub ochii noştri, grevînd habitudini şi judecăţi.

Întrebarea este: oare vom reuşi să depăşim criza inerentă acestei perioade de tranziţie, asistînd la naşterea unei noi ordini morale?

Orice speranţă ar părea utopică la capătul atîtor experienţe ce au eşuat. Idealul unui standard civilizat de viaţă domină de departe orice alt ideal posibil, iar mulţi dintre acei care s-au grăbit să vorbească în numele libertăţii şi al democraţiei se dovedesc cel puţin dubioşi ca moralitate şi intenţii. S-a văzut bine că în hiatusul de autoritate ce s-a creat au apărut mulţi impostori. grăbiţi să parvină în noile ierarhii ale puterii. Se înţelege că un asemenea început (inerent, la drept vorbind, oricărei revoluţii) nu poate fi prea promiţător. „Morţii noştri, scumpii noştri morţi ne îndeamnă să luptăm, spre a nu lăsa ca jertfa lor să fi fost zadarnică". Aceste cuvinte, prin care Vasile Pârvan evoca jertfa tinerilor din primul război mondial ar trebui să fie pentru noi un **memento** tonic împotriva descurajării. Altfel, citîndu-l pe acelaşi istoric „dacă suntem şi rămînem răi, vom fi pe vecie blestemaţi".

„ESENȚA PUTERII E SĂ SE ÎNTINDĂ ATÎTA CÎT NU ÎNTÎLNEȘTE O PIEDICĂ, UN ZID, SCRIITORUL FIIND ȘI EL O PARTE DIN ZIDUL CE STĂ ÎN CALEA PUTERII"

LIVIU ANTONESEI
în dialog cu CONSTANTIN PRICOP

18 mai 1983 : Percheziții, anchete, interogatorii, intimidări

C.P. : E bine să reconstituim acum, pînă nu... se uită, ce s-a întîmplat la Iași, înainte de 22 decembrie 1989, ce au făcut cei care s-au opus pe față vechiului regim, în primul rînd, dar și care era aici atmosfera în general.

L.A. : Pentru început aș vrea să spun că-mi vine destul de greu să dau un interviu revistei la care lucrez, ba chiar sînt, ca să zic așa, în conducerea ei. Am înțeles, însă, de la tine că este vorba de stabilirea unor amănunte din istoria recentă a orașului, de un fel de „istorie orală", deci mai mult de ceva obiectiv, decît subiectiv... În fine, sînt de acord să discutăm... Nu e chiar atît de complicat. Este vorba de trecerea de la tentativa de a lucra pur cultural, păstrîndu-mi — cît se putea independența — la opoziția deschisă, atunci cînd nu s-a mai putut altfel. Ar fi o întreagă istorie aici...

— Aș zice să te oprești la istoria din '83...

— Chiar asta voiam să fac. Sînt, de fapt, mai multe momente. De pildă în 1981, am revenit la revista **Opinia studențească** în calitate de coordonator al ei. Pînă în 1983, prin mai...

— Atunci unde lucrai ?

— Din 1979, lucram la Centrul de științe sociale al Universității, eram cercetător acolo, mă ocupam de diverse probleme legate de școală... Am fost chemat la asociația studenților și mi s-a propus să preiau **Opinia**... care era oarecum în aer, parcurgea un moment de criză... Eu fusesem redactor de la primul număr al revistei, iar în 1975—1976, redactor șef adjunct. Se presupunea că mă pricep, de asta mă chemaseră. Am acceptat, cerînd oarece garanții privind autonomia mea în lucru, cerînd adică să nu mi se ridice dificultăți inutile. În sfîrșit, revista a ajuns destul de bună ca să fie apreciată atît în țară cît și în străinătate. Mă refer la ecourile favorabile de la **Europa liberă** care au și adus, se pare, și „pierderea" mea ca om de presă pentru atîția ani... Pentru că, în 1983, în mai, s-a întîmplat ceva ciudat, ceva care m-a luat complet prin surprindere. Mai mulți scriitori din Iași, în special dintre cei grupați în jurul revistelor **Dialog** și **Opinia studențească**, deci tineri, am luat „contact" cu organele de securitate... Percheziții, anchete etc. Pe mine, de pildă, m-au percheziționat șase ore, apoi m-au anchetat alte șase...

— Care era acuzația ?

— E ceva destul de complicat. De fapt, unele lucruri le-am mai reconstituit ulterior, discutînd și cu alții din cei anchetați. De pildă, știu că Dan Petrescu trimisese o scrisoare cumnatului său printr-un lector francez, iar scrisoarea a fost interceptată la București, la aeroport. Nu știu ce scria în ea, nu l-am întrebat niciodată, eu respect dintotdeauna secretul corespondenței ! Dar, se pare, acesta a fost numai momentul declanșator al unei operații polițienești mai vaste, pregătită mai dinainte. Tot reconstituind — cîndva voiam să scriu o carte despre asta, ceva în genul **Montajului** lui Volkov —, mi-am dat seama că totul începuse încă din toamna lui 1982, după un colocviu al tinerilor scriitori ce se desfășurase la Buzău. Eu n-am fost acolo, dar am aflat că fusese o manifestare destul de reușită, cu multe lucruri „tari". Oricum, după aceea, se pare s-au organizat, la Iași și în alte părți, dispozitive de filare, supraveghere, ascultare etc. etc. Noi nu ne dădeam seama, ne vedeam fiecare de treaba lui, pe la reviste, pe la „Serile Dialog", pe la slujbe... Pînă a venit ancheta ! Acolo, unora li s-au pus înregistrări cu discuții ce le avuseseră în casă sau la telefon... Li s-au prezentat drept probe, deși din punct de vedere legal nu pot constitui probe. Erau folosite mai mult cred, pentru intimidare. În ce mă privește, mărturisesc că, nici după anchetă n-am reușit să-mi dau seama exact ce-mi reproșează, pentru că exact nu-mi puteau reproșa nimic. La percheziție, au luat niște manuscrise...

— Erau niște manuscrise... „subversive" ?

— Nu, dom'le, erau singurele manuscrise pe care le aveam acasă. M-au pus să notez pe ele : „Ridicat de la mine cu prilejul percheziției din 18 mai". A fost palpitant — erau trei securiști, doi martori și Andreea, care avînd doar aproape cinci ani nu prea știa ce se-ntîmplă... ieșea afară, se întorcea înapoi pretextînd că-i este foame sau sete..., iar ieșea, iar revenea.

— Ți s-au prezentat cumva, și-au spus numele ?

— Pe colonel îl chema, parcă, Tiron, pe maior Setcu sau Sescu, iar pe locotenent Pleșiță. Percheziția a durat șase ore și au fost destul de corecți, politicoși, deși după părerea mea, au cam lungit-o. Pentru cele două camere ale mele — era suficient și un singur ceas. Bănuiesc că pentru intimidare. N-au fost violenți, nici măcar verbal. O surpriză, însă, tot mi-au rezervat, cînd credeam că s-a terminat. Făcuseră și procesul verbal, ba mi-au lăsat și mie un exemplar, se pare că așa cerea legea... O ilegalitate, însă, tot a existat. Au venit la mine fără mandat de percheziție, am avut o discuție despre asta la început, i-am primit fără mandat ca să nu pierd timpul și pentru că nu aveam nimic de ascuns. Aș fi putut să nu-i primesc, i-am primit, dar în procesul verbal au trecut că veniseră la mine pe baza acordului meu, iar „după ce am intrat, am obținut acordul". Este o contradicție logică flagrantă în acest proces verbal, ar merita publicat... Ei, iar surpriza de care-ți spuneam nu era prea plăcută. După ce s-a terminat percheziția, iar eu credeam că am scăpat, mi-au spus că trebuie să merg cu ei. I-am întrebat dacă trebuie să mă consider arestat, reținut sau invinuit, iar ei au răspuns că sînt numai invitat. Se făcuse aproape 12. Credeam că o să mergem cu tramvaiul, dar a urmat cea de a doua surpriză : în fața restaurantului „Cotnari" era o dubă albastră în care m-au invitat. Deh ! Tot invitat !

— Să revenim totuși. Cînd au venit la tine acasă ce ți-au spus, care era motivul percheziției ?

— A, acasă, păi mi-au spus că au fost înștiințați că dețin înscrisuri care contravin securității statului, iar ei sînt obligați să verifice. Deci, își făceau, cum s-ar zice, datoria. Probabil, fusese vorba de o turnătorie sau, pur și simplu, de o chestie inventată. Trebuiau să aibă un motiv ca să mă percheziționeze și ancheteze. La Miliție mi-au aplicat procedeele obișnuite : m-au lăsat singur circa o oră, ca să-mi fac fel de fel de gînduri în legătură cu soarta mea, să fierb în suc propriu. M-am descurcat, însă, destul de bine, mi-am ocupat timpul mutînd mobila din loc — nu era prea multă —, ca să caut microfoane. N-am reușit să găsesc niciunul, în schimb am găsit un ziar „Scînteia", vechi, pe care, pentru prima oară în viața mea (și pentru ultima, cred !), l-am citit în întregime. De la editorial, la campania de însămînțări, sport, știri externe... totul.

— Te-ai pus la punct...

— Da, m-am pus la punct cu toate chestiile astea, mai bine decît la un curs de învățămînt politic ! Am fost anchetat de doi — cel de la București și unul mai tînăr, pe care l-am mai întîlnit ulterior, o să precizez cînd va sosi momentul. Nu m-au violentat, dar voiau mereu niște chestii : pe cine cunosc dintre scriitori ș.a.m.d. Nu prea au ieșit la capăt cu mine — eu repetam mereu că îi cunosc pe toți și am despre toți o părere excelentă. Mă întrebau dacă am prieteni, iar eu răspundeam că în zilele noastre e greu să mai crezi în virtutea prieteniei (sigur că aveam prieteni, dar asta era treaba lor ?). Mă rog, au urmat întrebări despre Goma, Soljenițin, adică dacă am citit „literatură dizidentă" (avea un mod specific de a pronunța sintagma). Am răspuns că n-am citit, că am ascultat numai fragmente din ei la **Europa liberă**. Asta din motive tactice, problema nu era dacă citisem ori nu, ci de la cine am avut cărțile, or asta n-aveam de gînd să spun, așa că am ocolit întrebarea. Mă rog, mi-au mai spus de diverse lucruri apărute în revista pe care o conduceam, texte de Dan Petrescu, de Luca Pițu și alții. Eram și aici acoperit, erau trei cenzuri pe vremea aceea. Pe la 6 seara s-a terminat — un cerc de 12 ore. Mi-au dat înapoi ce-mi luaseră, cred că tot, m-au pus să dau o declarație că mi s-au înapoiat lucrurile reținute. Alții n-au scăpat chiar așa de ușor. Pe Dan, pe Tereza, pe Luca, pe Domnul Călinescu i-au chemat mai multe zile. Prin natura profesiei, ei avuseseră de-a face cu lectorii străini, iar incidentul fusese declanșat de scrisoarea lui Dan confiscată la aeroportul din București...

— Motivul era, așadar, scrisoarea...

— Pretextul. Ca să spun așa, toată povestea asta (sau, mai bine zis, începutul poveștii dizidenței de la Iași) s-a terminat prin septembrie, cînd am fost chemat din nou. A fost ceva nostim — în momentul anchetei, eu nu aveam telefon, deși aveam cerere din 1977, iar în iulie am fost anunțat că mi s-a aprobat cererea. Dacă aș fi știut că „ei" au interes să am telefon, aș fi spus că nu-mi trebuie, că n-am bani și, poate, aș fi scăpat de taxa de 1 700 de lei !

1989 : Apelul din octombrie

— Dar să revenim la luna septembrie. Deci, a doua zi după telefon. M-am dus „sus", am fost introdus într-o cameră în care am așteptat cam o jumătate de oră. Apoi a venit un Domn ce s-a prezentat Muraru, m-a luat într-un birou, mi-a spus că ancheta s-a încheiat, că am ieșit bine, dar că ei trebuie să mă avertizeze asupra pericolului pe care-l prezintă relațiile cu cetățenii străini și cu Luca Pițu, Dan Petrescu și Tereza. A fost o întreagă discuție cînd mi-a cerut să dau o declarație în legătură cu acest avertisment. El dorea să pară un angajament, iar eu nu. A fost, pînă la urmă, cum am vrut eu. Am crezut că s-a terminat totul, dar m-am înșelat ; nu mai reușeam să public în reviste. Nu știu dacă se ordonase sau, pur și simplu, redactorii auzind povestea, nu voiau să se complice. Apoi, au început să-mi „zboare" cărțile din planurile editoriale. În sfîrșit, ele au apărut în 1988 și 1989, iar lumea s-ar putea întreba de ce a trebuit să mă mai radicalizez. Culmea e că, poate, chiar de asta m-am radicalizat, nu mă simțeam grozav că-mi apar cărțile cînd foarte mulți scriitori începuseră să fie interziși. În plus, au fost foarte multe evenimente neplăcute care-au avut un rol de catalizator. Mai întîi, e vorba de faptul că imediat ce a dat Dan Petrescu interviul din **Libération**, au început iarăși să se „intereseze" de mine. Îmi spuneau colegii, prietenii etc. etc. Începuse să fie ascultat telefonul de la părinți, unde locuiesc de la sfîrșitul lui 1987. Între altele, în februarie 1988, am avut un incident extrem de neplăcut cu un „lucrător" care supraveghea telefonul fostei mele soții — mi-am dat seama că ascultă și-am avut o remarcă pe jumătate ironică, pe jumătate enervată. M-a înjurat, amenințat ș.a.m.d.

— La telefon ? ! ?

— Da, la telefon. Și, cum la capătul celălalt era fiică-mea, m-am enervat. Am făcut un memoriu comandantului în care protestam împotriva faptului că nu mă lasă în pace, că mi se interceptează corespondența — o scrisoare de la București sau Brașov făcea 15—20 de zile, mai mult decît pe vremea poștei cu cai ! Un pachet cu cărți din S.U.A. a făcut patru luni, iar unele scrisori tot din America aveau ștampila poștei americane sub scotch ! Și multe alte probleme din astea. Bineînțeles, n-am primit răspuns nici pînă acum. Pe de altă parte, Dan Petrescu luase atitudine, Liviu Cangeopol la fel — nu mă simțeam „în regulă" tăcînd. Începuse și interzicerea scriitorilor, Blandiana, Dinescu, cei ce solidarizaseră cu Dinescu, a urmat Al. Călinescu, nu se mai putea... De altfel, din mai am refuzat să mai public ceva în presa românească... Între timp, mizeria creștea, tensiunile sociale la fel, simțeam că nu se mai poate. Toată presa scria încă din vară că noi toți vrem să fie reales ceaușescu. Or, eu și atîția alții (probabil, aproape toți !) nu voiam. De aceea cînd a venit Dan cu ideea apelului împotriva alegerii, eram pregătit sufletește să iau atitudine. Am semnat respectivul apel, iar el a apărut pe 9 octombrie în **Libération**, după ce, în seara precedentă, fusese transmis de **Europa liberă**.

— Cam atunci a apărut, dacă ţii bine minte, cronica mea la volumul tău de poezie.

— Da, atunci a apărut cronica ta, dar n-am vrut să-ţi faci nici un rău!

— Şi care au fost reacţiile imediate după apariţia Apelului ?

— Ei, aici e ceva care exprimă foarte clar structura unui astfel de regim, care e totalitar şi birocratic. Încă de la 8 octombrie se ştia de apel, fusese difuzat la **Europa Liberă**, pe 9 a apărut în **Libération**, au început comentariile în mediile de informare străine, dar cîteva zile nu s-a întîmplat nimic. Trebuia luată o hotărîre de mai „sus". Primul „semn" l-am avut de-abia pe 12 — o maşină a „simulat" că mă calcă în zona librăriei din „7 Noiembrie", era un fel de „avertisment", probabil. În aceeaşi zi, mi s-a „îmbolnăvit" telefonul, s-a îmbolnăvit grav, nu mergea aproape deloc...

Apoi pe 14 octombrie. Pe la orele 10, l-am întîlnit la farmacia din Copou pe securistul Muraru, cel din 1983... L-am văzut m-am îndreptat spre el, m-a întrebat dacă e adevărat şi mi-a strîns mîna. Am rămas „lampă" şi l-am întrebat dacă mai lucrează „acolo". Mi-a confirmat şi-atunci i-am dat mesajul pentru comandant. Două probleme i-am spus că trebuie comunicate direct comandantului : incidentul cu maşina din 12, precizîndu-i clar că dacă mi se întîmplă ceva, chiar întîmplător, toată lumea va spune că ei mi-au făcut-o. Şi al doilea, legat de telefon, i-am spus că dacă am nevoie de doctor sau salvare pentru părinţi, care-s foarte bolnavi, şi nu pot folosi telefonul, îl voi da în judecată pe comandant pentru tentativă de crimă. A spus că va comunica comandantului, iar eu am plecat la institut unde am aflat că sînt chemat la conducerea Universităţii.

— Cine era atunci rector ?

— Era Petre Mâlcomete, proaspăt uns rector. Mi-a propus să discutăm, am discutat, explicîndu-i cele trei motive pentru care nu puteam retracta nimic : faptul că era vorba de o convingere, iar în chestiunile de convingeri sînt intratabil, apoi, că oricum apelul a fost însoţit de anunţul că orice retractare a fost obţinută sub presiune şi, deci, e inutilă ; în fine, i-am explicat că nu pot retracta datorită faptului că peste 40 de oameni m-au felicitat şi mi-ar fi ruşine de ei. Între cei patruzeci (după aceea au trecut de 250 !), erau şi trei activişti de partid...

— Şi chiar te-au felicitat ? Sau ai dedus tu...

— Cum să-ţi spun ? Înainte ne salutam în trecere, acum s-au oprit, mi-au strîns mîna şi, chiar dacă nu o spuneau direct, era clar la ce se referă.

— Să înţeleg de aici că de la un moment dat ai început să te simţi reprezentantul unui grup, al unei categorii de oameni ?

— Încă de pe 14 simţeam asta, am şi explicat-o rectorului. Discuţia a fost politicoasă, ştiam că se înregistrează sau se ascultă şi cred că am dus-o destul de bine. Făceam tot felul de aluzii la ce-ar însemna folosirea violenţei faţă de mine etc., etc. A fost un moment în care, cred, am fost foarte bun. Venise vorba de Luca Piţu şi mi-am exprimat uimirea că fostul rector n-a ştiut ce înseamnă să stai pe scaunul pe care a stat Maiorescu şi că a acceptat excluderea lui Luca din Universitate. Am fost bun cînd am adăugat : „Sper că Dumneavoastră ştiţi pe ce scaun staţi !". Rectorul a avut o tresărire ce s-a dovedit nu de rău augur, pînă la revoluţie n-am fost dat afară din slujbă.... Ne-am despărţit în relaţii politicoase, m-am dus la institut, am vrut să mă duc acasă, am ajuns la Fundaţie, mi-am dat seama că e prea devreme, mă simţeam „gonflat" şi am luat-o spre Nichita Danilov, trebuia să iau ceva de la el...

— Spre Casa Topîrceanu...

— Da, spre Casa Topîrceanu. Pe Karl Marx, aproape cînd ajunsesem în Ralet, am văzut-o pe Tereza Petrescu pe celălalt trotuar şi m-am îndreptat spre ea s-o salut şi s-o întreb ce face Dan, care era în greva foamei de pe 3 octombrie. Cînd m-am apropiat de ea m-am trezit în faţă cu un individ care m-a bruscat, a avut loc o altercaţie, am încercat să-l legitimez, mi-a fluturat legitimaţia „de interne" pe la nas şi a luat-o după Tereza, care plecase la vale. Mă rog, am dat din mînă şi m-am îndreptat spre casa Topîrceanu. Cînd m-am apropiat de casă, o maşină a oprit în spatele meu, iar un tip brunet, cu mutră tipică de **killer** a început să mă ameninţe cu un baston de cauciuc şi un lanţ, să mă insulte ş.a.m.d Nu mai intru în amănunte, asta a mai apărut în presă. Partea bună e, poate, faptul că am scăpat de alte „măsuri" mai neplăcute, de care au „beneficiat" Dan şi Luca, arestaţi la domiciliu mai bine de o lună jumătate. Sau faptul că Tereza s-a deplasat tot cam atît timp, dacă nu mai mult, cu securistul după ea peste tot, la slujbă, la bibliotecă etc. Ce mi se pare trist e faptul că împotriva acestor terorişti — cum să le spun altfel ? — nu pare a se fi luat nici o măsură. Acum vreo zece zile, am întîlnit pe Lăpuşneanu pe patru dintre cei care-l păziseră pe Luca. Or, unul dintre ei era cel care m-a brutalizat pe mine pe 14 octombrie — şi care, între altele, a bătut-o pe Tereza, în noiembrie, cînd voia să intre în Universitate, iar la Luca izbea cu piciorul în uşă şi suna la sonerie ore întregi ca să-l scoată din minţi. Acum, se plimba, bine-merçi, la soare...

Minunat a fost că aproape toţi prietenii au fost alături de mine — în momente care erau dificile, eram bolnav, devenisem şi un fel de paria. Spineanu mă vizita zilnic, Al. Călinescu aproape zilnic sau îmi dădea telefon, deşi era clar că se „ascultă", la fel şi alţii. Mi-au făcut rost de medicamente, de hrană, de vitamine, ba chiar şi de un binoclu, ca să văd cum acţionează urmăritorii mei în jurul blocului. În primele zile, erau mulţi şi chiar „vizibili", aproape provocatori. De altfel, au şi ameninţat cîţiva prieteni, pe Spineanu, de pildă. Unei prietene, i-au luat „Soldatul Sjveick" din mînă şi l-au răsfoit pagină cu pagină. Deh ! Era un intelectual...

— Voia să vadă dacă nu conţine mesaje secrete...

— Bineînţeles.

— Aş vrea să-ţi pun o întrebare cu un caracter mai... sociologic, pot să-i spun aşa. Din ce categorii sociale erau cei mai mulţi dintre acei oameni pe care i-ai avut alături ?

— Sociologie spui ? Păi, o parte erau prietenii mei, în mare majoritate scriitori, dar şi medici sau profesori, cam de vîrsta mea. În al doilea rînd, foarte multe persoane în vîrstă, cum ar fi mama antrenorului Simionaş, care venea la două zile cu mîncare şi care mi-a adus binoclul. La fel o bătrînă din vecini, care, auzind la o coadă că am murit, a venit acasă, a văzut că trăiesc, m-a binecuvîntat şi a promis că va dezminţi zvonul „la toate cozile". Apoi am avut parte de solidarizări telefonice — un tînăr poet din Oradea mi-a spus că vorbeşte în numele a 23 de persoane. Mulţi scriitori, dar nu numai..

— Era normal, printre scriitori aveai cele mai multe cunoştinţe. Apropo de acest mediu literar ieşean, cum a reacţionat el ?

— Păi, mai ales cei tineri au fost solidari, cum îţi spuneam.

— În mod explicit ?

— Da, în mod explicit. Felicitîndu-mă, spunîndu-mi că sînt alături de mine. Unii au şi aderat la apel, chiar după congres, cum a fost Spineanu, alţii la apelul pro-Dinescu al celor „optsprezece", cum e Nichita Danilov, care a şi declarat greva scrisului...

14 Decembrie : Revoluţia ar fi izbucnit la Iaşi

— Cu puţin timp înainte de revoluţie.

— Da, cu puţin timp înainte de revoluţie a început să se radicalizeze tot mai multă lume. Şi intelectualii umanişti, scriitorii, dar şi alţii. După cum ştii, în Iaşi, urma să înceapă revoluţia pe 14, or aceasta venea dinspre mediile muncitoreşti şi ale intelectualităţii tehnice. Nu ştiu dacă ai trecut pe 14 prin Piaţa Unirii...

— Nu, dar am auzit ce s-a întîmplat acolo.

— Eu am trecut de cîteva ori, era o concentrare de forţe poliţieneşti, în uniforme şi civili, de maşini de pompieri şi celelalte încît eram tentat să cer undeva numărul securităţii şi să-i anunţ că miliţia demonstrează ! Adevărul e că situaţia se radicalizase la toate nivelele şi dacă, în noaptea de 13 spre 14 şi în ziua de 14, n-ar fi arestat organizatorii, revoluţia ar fi izbucnit la Iaşi. Am fi avut probabil, soarta Timişoarei... Ceva tradiţie aveam — din 1987 de la greva de la Nicolina şi revolta studenţească.

— Atmosfera era, simţeam cu toţii acest lucru, foarte tensionată.

— Eu cred că, încă înainte de congres, se putea presimţi sfîrşitul. Era vizibil că va avea loc undeva — sau peste tot — o explozie. Spuneam tuturor că nu mai durează mult, că pînă la 26 ianuarie e gata, că explodează ţara. A explodat chiar mai repede decît credeam eu ! Timişoara a început în noaptea de 16 spre 17 decembrie !

— Dar cum îţi imaginai că avea să se întîmple ? Printr-o lovitură din interiorul structurii, printr-o răscoală a întregului popor ?

— Aveam în cap două scenarii posibile. Nu ştiam că, de fapt, la noi, clasa politică nici nu există. Credeam că e posibilă o „lovitură de palat", care ar fi dus la înlocuirea lui ceauşescu. Asta ar fi dus la un fel de reformare a comunismului, la un fel de perestroika. Aveam şi celălalt scenariu — o

revoltă populară datorată tocmai „stării de asediu" în care se afla ţara încă dinainte de congres.

— Dacă ţii minte, cu numai cîteva zile înainte ai fost acasă pe la noi şi am vorbit despre sfîrşitul apropiat al dictaturii. Eu îţi spuneam că, după cinismul arătat de ceauşescu într-un asemenea moment de criză, eram sigur că nu va ezita să ordone şi să tragă în mulţime şi că sfîrşitul lui, care nu putea să întîrzie, va culmina cu un măcel. Tu sperai că nu se va trage.

— Am crezut, într-adevăr, că nu se va trage. Cînd a început Timişoara, am spus : se termină, se termină acum, în cîteva zile, nu pe 26 ianuarie ! Ascultam **Europa** tot timpul, îmi spuneam „Doamne, dacă ar începe Bucureştiul !" Eram foarte atent la ce se întîmplă, am prins toate evenimentele „pe viu" (de fapt la TV. şi radio !), discursul lui ceauşescu din bunker de pe 20, cel din 21, mitingul autoorganizat de dictator care a fost semnul insurecţiei bucureştene. Cînd am aflat despre „sinuciderea" lui Milea, am spus că va fi o baie de sînge. De fapt, ea începuse, deja, la Timişoara. Tot căutînd pe postul de radio, pe 22, am auzit vocea lui Dinescu, am dat drumul la TV, am trecut dintr-un şoc în altul, dar eram sigur că s-a terminat. Apoi, mitinguri, transmisii la radio Iaşi şi celelalte... Le-am mai spus, nu mai insist.

— Să revenim la apelul împotriva realegerii lui ceauşescu. Ce însemna pentru tine semnarea acelui apel : un act de, cum să-i spun, disculpare, sau sperai, poate, că gestul tău va avea un efect concret ? Era rezultatul unei probleme de conştiinţă, era o acţiune politică ?

— Lucrurile sînt mai complicate. Eram şi nemulţumit de mine însumi şi enervat de tot ce se întîmpla în ţară. Am semnat, spontan, ca să-mi liniştesc conştiinţa. Mă simţeam vinovat, nu eram un om care să poată spune că nu ştie ce se întîmplă, eram scriitor, nu ? Eram intelectual, trebuia să iau atitudine, chiar dacă destul de tîrziu. În al doilea rînd, cam tot estul mişca, era anormal să nu mişte şi la noi. Am semnat deci, şi din motive individuale, dar şi din altele ce le depăşesc pe acestea — intelectualul trebuie să aibă şi o atitudine, politică, mai ales în faţa absurdului. Iar în momentul cînd am avut parte de primele gesturi de simpatie, mi-am dat seama că n-am făcut-o doar pentru a linişti biata mea conştiinţă.

— Ce crezi despre vinovăţia intelectualilor în general, a scriitorilor, pentru că vorbim mai mult despre scriitori, vinovăţia acelora care nu au luat nici o atitudine explicită, care nu s-au angajat aşa cum ai făcut-o tu şi alţi cîţiva...

— Eu cred că sînt grade variabile de vinovăţie — există o vinovăţie difuză a întregului popor (popoarele îşi merită conducătorii !), dar apoi, cu cît nivelul prezumtiv de conştiinţă individuală creşte, cu atît e mai vinovat fiecare. Chiar şi aici vinile sînt diversificate— cei care au aderat la comunism, la ceauşism sînt mai vinovaţi, prin faptul că au promovat valorile comunismului care e, desigur, o aberaţie împotriva naturii umane...

— Au fost şi unii care au crezut cu adevărat în comunism.

— Da, unii au crezut, dar cei mai mulţi s-au prefăcut că cred. Nici nu poţi şti exact cîţi au crezut şi cîţi au vrut să profite de pe urma acestor „profesiuni de credinţă". Mai puţin vinovaţi sînt cei care şi-au făcut datoria profesională şi umană fără să ia atitudine împotriva comunismului, dar măcar nu l-au proslăvit pe cizmarul nereuşit. Cei care au luat atitudine sînt şi ei vinovaţi, pînă în momentul în care au luat această atitudine. Are dreptate, în această privinţă, Liiceanu.

— Existau totuşi oameni de bună credinţă, care făcîndu-şi datoria în mod cinstit, au păstrat o atmosferă cît de cît normală (cu adevărat normală nu putea să fie). Sînt şi aceştia vinovaţi ?

— Da, sînt vinovaţi — poate s-au iluzionat că lucrurile se vor rezolva de la sine, deşi era vizibil că nu se puteau rezolva astfel, poate au zis că dacă ajută la menţinerea unei atmosfere culturale „normale" tot e ceva...

Unde ne sînt dizidenţii ?

— În alte ţări din est, în Polonia, în Cehoslovacia, în U.R.S.S. chiar au existat mişcări de protest organizate, care au mobilizat mulţi oameni. La noi, datorită represiunii extrem de puternice, astfel de mişcări masive nu puteau avea loc. Au existat mai degrabă proteste izolate, ale unor indivizi, nu ale

(continuare în pag. 10)

(urmare din pag. 9)

unor organizaţii. Au pregătit aceste luări de atitudine individuale revoluţia ?

— Eu nu spun neapărat că aceste gesturi izolate au făcut revoluţia, dar au contribuit la crearea unei stări de spirit. Cred că acţiunile de ani de zile ale Doinei Cornea, cele ale lui Dan Petrescu, Mircea Dinescu, ale celor ce s-au solidarizat, fie şi profesional, cu ei au contribuit la eliberarea de frică, au pregătit o stare de spirit pre-revoluţionară, dacă vrei.

— Făceai o deosebire între disidenţi, sau era de ajuns confruntarea cu primejdia, opoziţia, pentru a face din orice om o personalitate, pe care n-o mai cîntăreai după criteriile obişnuite ?

— În momentul în care-şi exprimau opinia, îi respectam pentru asta, îi şi invidiam. Cred că toţi aveau o anume acoperire morală de vreme ce făceau gestul respectiv. Că unii erau scriitori mai mari şi alţii mai mici, mai cunoscuţi sau mai puţin cunoscuţi, nu contează. Era vorba de o atitudine civică. Dacă regret ceva e faptul că mai mulţi scriitori şi intelectuali importanţi, foarte cunoscuţi, n-au luat atitudine... coşmarul ar fi durat, poate mai puţin...

— Care crezi că va fi situaţia disidenţilor acum, după revoluţie ? Ei se obişnuiseră să fie izolaţi, să fie în opoziţie...

— Păi, noua putere, aşa s-a denumit ea imediat după revoltă, i-a cam recuperat pe disidenţi, încearcă să-i pună în valoare. Eu nu sînt de pildă un disident, n-am fost comunist, nici marxist, n-a trebuit să fac dizidenţă de la aşa ceva...

— Da, dar se considera că ţara trebuie să fie un... monolit, şi toţi cei care aveau alte opinii...

— Da, ei considerau ţara un monolit, de aici cuvîntul disident aplicat oricui ieşea din canon, dar asta e o aberaţie teoretică, era aberaţia „lor", ei nu înţelegeau că ţara e stratificată în zeci sau sute de straturi sociale, cu interese şi aspiraţii diferite. Deci, ce s-a întîmplat cu disidenţii ? Au fost chemaţi o parte în Consiliul Naţional al Frontului, alţii au primit sarcini guvernamentale. Încearcă să-şi facă şi ei treaba acolo. Cei de la guvern au rămas ; cei din Front şi-au cam dat demisia...

— Nu ţi se pare că unii foşti disidenţi reacţionează cam... ciudat, dacă e să-i comparăm cu statutul lor dinainte de revoluţie ?

— Se poate, dar vreau să precizez ceva : au fost nişte oameni izolaţi, nu erau prinşi în nişte structuri politice sau administrative. E posibil să nu reacţioneze mereu cum ar fi trebuit, dar şi situaţia e nouă. Trebuie şi ei să se obişnuiască cu structurile acestea ale conducerii, ale administraţiei. Mai degrabă au exerciţiu foştii activişti din Consiliu, pe ei îi înţeleg mai puţin cînd greşesc, iar de greşit au greşit destul...

— Aş vrea să insist asupra modului în care s-au comportat scriitorii : cum ţi se pare că au reacţionat ei înainte de 22 decembrie, în timpul revoluţiei, după revoluţie ?

— Foarte cinstit vorbind, cred că scriitorii, în toată perioada comunistă, nu şi-au făcut datoria de scriitori. Dincolo de cazurile individuale, plecînd de la Goma şi sfîrşind cu ce s-a întîmplat în 1989. Astea sînt excepţiile, dar în masă, au fost nişte executanţi, mai mult sau mai puţin obedienţi, ai politicii comuniste care era, în fond, una de distrugere a culturii. Foarte puţine voci au protestat. Chiar cînd s-a întîmplat ce s-a întîmplat cu Dinescu, s-au auzit doar şapte glasuri. Cînd au fost interzişi, Bogza a acceptat să semneze, ceea ce e regretabil pentru el. Dinescu avea atîţia prieteni, era apreciat de mulţi critici, dar glasurile lor nu s-au auzit, n-au protestat, de pildă, nici Simion, nici Manolescu. Doamne fereşte, nu vreau să le iau capul, dar mă întristează atitudinea lor.

— Dar cum crezi că ar fi trebuit să se ia atitudine ?

— Cred, în primul rînd, că Uniunea ca uniune ar fi trebuit să ia atitudine. Adică nu ca D. R. Popescu să-i reclame pe semnatari şi aceştia să fie interzişi...

— D.R. Popescu nu era Uniunea...

— De acord, D.R.P. nu era Uniunea, a fost numit şi a fost o slugă prea plecată. Ţinem cu toţii minte discursul lui de la Congresul al XIV-lea. Dar existau membri ai Uniunii ce s-ar fi putut aduna ca sindicat şi să fi protestat în grup. Mă rog, asta a trecut. Măcar de acum înainte dacă şi-ar face datoria. E un moment decisiv, un moment în care ori reuşim să ajungem la democraţie, ori...

— Există şi scriitori care spuneau, că, din moment ce ei se ocupă de estetic, numai de valoarea estetică, făcînd din opera de artă ceva ce nu e angajat social, ei şi-au făcut datoria, întrucît n-au făcut jocul puterii...

— Asta a fost cea mai mare capcană în care au căzut scriitorii, pentru că regimului chiar asta îi convenea. Artiştii să se ocupe, cu toţii, de autonomia esteticului, să nu se amestece în economie, în politică, în viaţa socială. Momentul '64—'65 a fost momentul în care intelectualii, scriitorii şi artiştii au căzut în plasa întinsă de putere. Faptul a devenit evident după '71, după revoluţia culturală, cînd a început să li se ia şi „autonomia esteticului" ce li se dăduse mai înainte. Dacă, în '65 s-ar fi implicat în social şi politic, fără să abdice de la poziţia lor de scriitori şi artişti, poate nu am fi ajuns unde am ajuns.

— La noi e şi acum foarte puternică opinia că scriitorul, dacă se amestecă în social, în politic, abdică de la misiunea sa, face un lucru de neiertat...

— După opinia mea, este o viziune de cultură provincială, minoră. În culturile mari — şi în momentele cînd cultura noastră a fost mare — niciodată scriitorul nu s-a ocupat numai de literatură. El este o persoană publică şi are un cuvînt de spus. Ca să reiau, în acest moment, e absolut decisiv ca scriitorul să se implice, altfel riscăm să ne întoarcem de unde am plecat, oricît de bine intenţionată ar fi — pe moment — puterea. Esenţa puterii e să se întindă atîta cît nu întîlneşte o piedică, un zid. Scriitorul e şi el o parte din zidul ce stă în calea puterii.

— Într-unul din primele numere de după revoluţie ale „României literare" au apărut două articole de Nicolae Manolescu şi Octavian Paler, în care primul spunea că trebuie să ne întoarcem la normalitate, la literatură — iar cel de al doilea punea o întrebare decisivă : „la care normalitate" ?

— În numărul respectiv, binecînţeles că Paler avea dreptate, dar ce mi se pare mai important e faptul că şi Manolescu şi-a dat seama de chestia asta. Am văzut articole de ale lui în care spunea clar că normalitatea nu e instalată, că trebuie să ne luptăm să o instalăm. Am văzut texte de ale sale foarte angajate politic, în sensul bun al cuvîntului, în direcţia „Uniunii alternative". Cred că după 29 ianuarie Manolescu a avut un fel de „priză de conştiinţă"

— „Uniunea alternativă", în care s-au înscris mulţi dintre redactorii şi colaboratorii noştri, propune un mod de acţiune în concordanţă cu atitudinea de principiu a intelectualilor, care nu vor să se angajeze în politica pe care o face un partid sau altul, dar care nici nu pot rămîne indiferenţi faţă de ceea ce se întîmplă astăzi în ţară. Eu personal sînt pentru o astfel de uniune a intelectualilor.

— Sînt oameni care-şi spun cuvîntul politic într-o organizaţie care nu e un partid şi care nu participă la alegeri, la politica efectivă, mai exact la exercitarea puterii. Uniunea alternativă urmăreşte mai degrabă informarea cetăţenilor şi controlul exercitării puterii pentru a preîntîmpina abuzurile de putere ş.a.m.d.. Îşi propune, în fond, să apere democraţia.

— Ca un dispozitiv de siguranţă într-un sistem care funcţionează la o foarte înaltă tensiune.

— Un grup de presiune.

— Ei, bine, un grup de presiune, un hobby, urmăreşte atingerea unor scopuri concrete. Aici nu este vorba de ceva concret.

— Obiectivul e, poate, vag, dar ne interesează pe toţi. Toţi vrem ca democraţia să funcţioneze. De aceea ne trebuie astfel de supape de siguranţă. În momentul în care am ajunge la o situaţie aberantă, lumea trebuie să reacţioneze în toate formele : individual, prin scris (scriitorii, în primul rînd) sau în grup : mitinguri, alte forme de protest colectiv...

■ Dacă nu reuşim să întreţinem un dialog autentic, vom rămîne mereu o cultură minoră ■

— Dar ce se va întîmpla cu literatura noastră, despre care mulţi au tot scris că în ultimii ani a fost strălucită ? Ce crezi că se va întîmpla cu literatura?

— Cred că vom asista la o mulţime de fenomene, unele îmbucurătoare, altele mai puţin. Fără îndoială că, în următorii ani, vom asista şi la o operaţie de recuperare, de apariţie pe piaţa cărţii a lucrărilor interzise de vechiul regim : eseuri, poezii, romane...

— Crezi că există atît de multe cărţi cu adevărat importante care aşteaptă în sertare ?

— Ştiu că sînt multe şi ştiu că sînt foarte multe bune. Am văzut zeci de manuscrise de poezie, cîteva zeci de proză. E vorba de o parte a literaturii adevărate din epoca de care am scăpat şi această literatură trebuie recuperată.

— Crezi că vor schimba ceva în literatura noastră, că vor avea răsunetul pe care l-au avut de pildă cărţile lui Soljeniţîn sau Zinoviev pentru literatura rusă ?

— Problema e că Zinoviev şi Soljeniţîn au fost publicaţi în străinătate cînd situaţia nu era schimbată la ei. Ei au determinat o schimbare. La noi, situaţia e în schimbare şi această literatură poate fi importantă pentru că e, prin toţi porii, împotriva totalitarismului. Sîntem într-o perioadă de tranziţie, iar o literatură adevărată, care spune deci, adevărul...

— Păcatul nostru e că, din pricina superstiţiei artei pentru artă, discutăm întotdeauna separat adevărul şi valoarea.

— Să lămurim sumar chestiunea asta teoretică : o operă literară reprezintă un cumul de valori — estetice, morale, politice —, ele nu pot fi disociate decît oarecum arbitrar, cum s-a şi întîmplat cînd s-a exagerat autonomia esteticului. De acord, cînd discuţi din punct de vedere pur estetic o operă, esteticul e cel mai important, dar asta nu înseamnă că celelalte valori nu există şi trebuie ocultate. Mai e şi o problemă de orizont de aşteptare — lumea aşteaptă acum nu atît perfecţiune formală, cît adevăr moral. Din păcate, cred că vor exista şi nişte fenomene extrem de ciudate şi dăunătoare. Au să apară — aş putea jura ! — foarte multe cărţi despre acest nou „obsedant deceniu", cărţi care-l vor denunţa şi care vor fi scrise de oameni care au dus-o destul de bine sub ceauşescu, care au stat în cabinetele bine izolate, care au cules elemente picante, exotice sau dramatice, pe care le vor folosi în operele lor. Din păcate, aproape sigur, mult mai puţine vor fi scrise de oameni care chiar au trăit calvarul acelei lumi. Ştii bine, despre primul obsedant deceniu a scris, de pildă, ideologul dumitru popescu. În ce priveşte o strategie pe termen lung, nu ştiu ce să spun, nu putem face profeţii. E însă de sperat că vom reuşi să reluăm într-adevăr legătura cu perioada interbelică. În epoca ce s-a sfîrşit, această legătură a fost cu totul parţială şi deformată. Trebuie reluat întregul cultural al acelei epoci, cu tot ce are mai bun, nu doar mişcarea lui Lovinescu sau avangardismul. Trebuie văzut ce-i cu Nae Ionescu şi **Criterionul**, ce s-a întîmplat în poezia tradiţională ş.a.m.d. Trebuie, apoi, să avem o deschidere efectivă către lume, să întreţinem un dialog, nu cum s-a întîmplat în scurta „pauză" dintre '65 şi '71. Dacă nu reuşim să întreţinem un dialog autentic, vom rămîne mereu o cultură minoră, un fel de colonie. Ce-a supravieţuit din relaţiile cu Vestul din '65 şi '71 ? Mai mult chestiunile tehnice : un pic de semiotică, un pic de structuralism, puţină poetică, ceva textualism şi altele, cam la fel. Or, în culturile de origine, astea nu erau decît nişte zone. Noi trebuie să mergem la întreg — la întregul culturii noastre şi la întregul culturii lumii, inclusiv la zonele controversabile. Numai aşa vom putea fi competitivi, vom putea oferi şi noi — nu poţi numai să împrumuţi. Iar cînd împrumuţi cu întîrziere, nu poţi face decît copii palide după originalele de acolo. Binecînţeles, trebuie să împrumuţi mult şi să dai mult, capitalul cultural, ca orice capital, trebuie să circule.

— Privind la ce a fost înainte de revoluţie ne putem da seama că au rămas nişte „goluri" care se cer acoperite printr-un nou efort de creaţie.

— Trebuie să apară nişte zone de creativitate noi, de aceea şi cred că una din marile lipsuri ale literaturii noastre este în ce priveşte implicarea morală şi în viaţa spirituală. Asta practic n-a existat...

— Despre sensul moral al literaturii am scris de mai multe ori, înainte, chiar în „Convorbiri". Aşa priveşte lucrurile şi în cartea care trebuie să apară, MARGINEA ŞI CENTRUL. Despre acelaşi lucru a scris, tot în „Convorbiri" şi apoi în cărţile lui, Al. Dobrescu. Cu destul de multă vreme înainte, în timp ce textualismul, postmodernismul etc., tulburau multe minţi, eram cîţiva care credeam că momentul acestei întîlniri, între etică şi estetică, trebuia să vină.

— Vrei să-ţi spun ceva fantastic ? Spre sfîrşitul regimului ceauşescu, am scris în **Dialog**, un articol în care semnalam posibilitatea unei mutaţii de epistemă. Menţionam cîteva cărţi de Pleşu, Liiceanu, M. D. Gheorghiu, în care văzusem o implicare a literarului dincolo de literar..., în altceva. Se observa deja. Parcă ar fi anunţat revoluţia. Iar aceste momente ce păreau izolate, vor schimba desigur ceva. Dacă democraţia se va instaura pînă la urmă — şi trebuie să se instaureze, altfel ne putem sinucide cu toţii —, aceste insule ce începuseră să apară spre sfîrşitul evului vechi se vor transforma în arhipelag, poate în continent. Nu profeţesc, dar îmi place să sper asta !

— În lumea revistelor literare se confruntă acum două tendinţe : una de păstrare a vechilor obiceiuri ale redacţiilor care se preocupau de chestiuni literare, departe de lumea... dezlănţuită, condimentînd, în spiritul momentului, o pagină, două de la început cu texte vizînd actualitatea politică ; o alta care constă într-o implicare directă, deschisă, în prezent cum am făcut noi, la „Convorbiri". Nu e vorba să ne substituim ziarelor, ci să cultivăm un gen exclus atîtea decenii din publicaţiile noastre : eseul politic.

— Asta voiam să spun. În direcţia aceasta, îmi place mult 22, e scrisă de oameni de foarte bună calitate, dar e şi destul de accesibilă, poate fi citită de mulţi. Desigur, de cei care au o minimă cultură, ceilalţi nici nu citesc reviste... E foarte util, la noi au fost cincizeci de ani de depolitizare. Nu e vorba de educaţie politică în sens didactic, ci de o deschidere către interogaţie politică, către problematizare ş.a.m.d.

— De altfel şi noi reluăm tradiţia despre care am vorbit — a vechilor „Convorbiri literare", a „Vieţii româneşti"...

— Sigur, ai dreptate, **Convorbiri literare** s-au chemat dintotdeauna aşa, dar pur literare n-au fost decît sub Sturzu, sub comunism...

— Şi sub conducerea lui Ştefanache. Ar trebui să vedem însă ce însemna o revistă pur literară în comunism — o formă de independenţă, o evitare a obligaţiilor de a scrie „politică" (ştii ce fel de politică). De altfel în ultima vreme nu mai există nici un fel de „independenţă" de acest gen. În istoria ei dinainte de război, însă, „Convorbirile" erau o altfel de revistă.

— Da, în toată istoria lor, **Convorbirile** au fost o revistă completă. Îmi amintesc, de pildă, un număr din 1934, cu articole economice, politice, filosofice, semnate de Noica, de Eliade, de Vulcănescu, de un englez celebru ş.a.m.d. Încearcă să revină la obîrşie, la linia adevărată, după un interval pur literar, şi acesta cît de parazitat ! Ţii şi tu minte cum arătau numerele din diverse luni...

— Noi încercăm totuşi...

— Da, încercaţi şi, pînă şi atunci mai reuşeaţi ceva. Eraţi totuşi cîţiva oameni serioşi aici : Dobrescu, tu, Daniel Dimitriu, nu era numai Sturzu, nu. Mai era şi Brumaru... Aş zice că aţi rezistat binişor. Poate **Viaţa Românească** şi revistele din Ardeal să fi rezistat mai bine. De pildă, numerele „speciale" din **România literară** erau mai „triste" decît ale voastre...

— Să încheiem totuşi. Unde crezi că se situează astăzi „Convorbirile". Ce crezi că trebuie să facem pe viitor ?

— Noi pe 24 am strîns materialul, iar pe 25 a apărut primul număr. Am recitit acele primele 4 numere după aproape două luni şi nu mi-a fost ruşine de noi. De cînd sîntem săptămînal cred că am ales un drum bun. Sigur, mai sînt imperfecţiuni, chiar de paginaţie, dar se pot elimina pe parcurs. Important e că — am senzaţia — avem o echipă, că există un „ton" al **Convorbirilor**... Şi nu ne-am propus deliberat asta. În puţin timp, am reuşit, totuşi, să facem o echipă...

— Prevezi opinia cititorilor ?

— Ei pot face cîte observaţii vor, chiar e foarte bine să facă. Eu zic că e bine să primim observaţii, sugestii, doar vrem să facem o revistă cît mai bună posibil !

Poeme de Florin IARU

TRĂIASCĂ RITMUL

Strada lătra cumită
Murea o dimineață...
Și eu pe acolo. Cum mă treceam.. doi cuni... mă-nțelegeți..
Al treilea încerca, enervat, să revină... Ntre ei
se lăsa umbra ermetică a unei matinale femei :
— Fugi. javră — zicea — lasă mă n pace !
De mîna ei atîrna lesă mătăsoasă, roșie
Favoritul
o făcea să lupte pe tăcute și greu cu nepoftitul.
Gata să-i cadă n genunchi cînd..
să îl roage..
Atunci am oprit-o.–
Cuvintele mele intrară în pielea ei : fetiță. cățelușă, iubito...
Am cam luat-o pe sus. O țineam strîns.
Vampirial, nepăsător, am tras femeia în prima casă
pustie, neumblată, afînată în dimineata deasă.
Scări inguste-n spirală.
Geamlîc
La urmă — mansardă
cu ușă dată la perete.
Femeia lovea în gol cu picioarele. Dădea să muște.
Încerca să mă ardă — lesa roșie
lăsa în aer vînătăi bete.
Parfumul ei era tot mai intens Nu era timp
(crește ritm ritm ritm.. mă ducea un gînd)
Hainele ieșindu i din trup — gesturile i se făcură încete.
Parfumul izbi încăperea. Era violent. arămiu.
(semăna cu rîndul pe care îl scriu)
Lovitura mirositoare sparse fereastra în întregime.
Orașul i se sparse, la picioare, în țăndări de rime.
— Fugi, javră — răsufla — lasă-mă-n pace !
Jos de pe mine !
Parfumul ei era de-acuma nebun.
Orașul, pînă departe, urca în baloane de săpun.
Lesa roșie număra tactul, domol
Aerul rămase gol.
Lumea se sufocă brusc.
Guri puse pe fața lumii ca niște bătături
scoaseră, laolaltă. vaiete, gemete. lătrături.
Înnebunit de parfumul ucigător și secret,
de unde-o fi fost în lume,
bărbatul ei legal, dezlegat
alerga pe străzi chemînd-o pe nume.
Rostea un nume oribil, ca un lătrat
și, din tot orașul, babele, netoții, hoții, cetățenii
țipau să se pună capăt acestei vedenii.

Lesa roșie/caldă ne înconjura acum.
Cîinele, vesel și liber, o hămăia și el, din drum —
în fine, lumea era numai aiureală și văicăreală.
O bolboroseală sărea din pardoseală.
Un obscen îndemn din lambriul de lemn.
Un plescăit grobian pică din tavan
Un sughiț de amor înota în covor.
Și-n gălăgia colosală care urca în casă
Între suspin și efort, ea-și îndesă batista-ntre dinți
să tacă odată lumea cea ieșită din minți.

Iar sîngele țîșni din batista vie, albă, cărnoasă.

ARTISTUL LA LUCRU

Unde să plec ? De ce vă grăbiți ? Eu nu sînt gata !
Cu cine mă duc ?
Nervos mă trage de aripă un înger cu cuc.
Nervos își pierde capul și țipă din gît :
— Mănîncă-l !

Nu vreau să-l mănînc !

Creierul sare din somn
gata-mbrăcat în întunericul asudat.
Creierul delicat :
o apucă pe soră de mînecă și țipă la ea :
— Era un copil strălucitor ca o bilă
era conectat la baterii și la mamă
în timp ce un porc grohăia pe coridoarele azurii...
Din mîneca infirmierei cad
amintiri și popice
și un fel de foarte ascuțite brice.
— Nu era chiar atît de strălucitor...
chițăie creierul lămurit —
coridoarele erau aproape pustii... dar...

Sufletul meu sare din somnul creierului
și te îmbrățișează
Tu taci neatentă ca un psihanalist
Sufletul meu dă de lucru
porcinelor
cu vorbe tare bine simțite.
Tu taci neatentă absentă ca un psihanalist.
— Oală de noapte ! Spălătură ! Cură, curvă, eluvă !
Tu taci neatentăabsentădementă
ca un psihanalist într-o cocină.
Atomul ochiului sare din electrizarea somnului.
cineva în întuneric moale
zgomot
o valiză de cifre
moartea
uitată în gară
Ochiul vede
Se descarcă
depozite arsenale încărcătoare
plesnesc
trasoare de frig amețeli de spirală, cromozomi ai umorului
și privirea îi sare în spate
— Pașol na turbinca Ciorti !
Moartea sare din somn, înșfacă valiza
îmbujorată iese la tablă
scrie formule cu creta
își sterge oasele transpirate
apoi se enervează :
— Ce te grăbești domne ?!
Unde să pleci ?
De ce tipi ?
A mai venit cineva ?
Ai adus (par egzamplu) stropitoarea, lopata ?
Eu nu sînt gata !

40542 sau UITĂ-TE LA EI! ASTEA SINT SENTIMENTE ?!

Soarele apasă cu deget de oțel carnea grasuța a amurgului.
Întunericul vine tropăind și se lovește de ochii emailați
ai orbului de ocazie
Din tufiș ies muzicanții cu instrumentele :
tromboane cu gheare trompete cu bretele, tobe cu idei.
La marginea turnului înclinat unde stau înclinat
taraful cîntă pe o limbă ca foaia de salată
Văd în acest moment nervurile și banderola de melci
aud în acest moment cererea trompetei cu suflător :
— Dă ne tu pielea tatălui
și gata !

Dacă închid fereastra, ramele elastice se întind după mine
pînă în cămara unde mă ascund
în borcan
Văd în acest moment o mînă cotrobăind după mine
și după celelalte murături.
Aud în acest moment scrîșnetul plombelor avîntate.
Mă pătrunde înțepătura furculiței.
Mă gustă motivele farfuriei.
Sînt pe jumătate mîncatmelancolic.

Dar zise ea extrăgîndu-și ciorapul :
— Mai lasă gargara ! Mînjește cu mine cearceaful !
Și umple cu strigăte seara
înfigînd în perete
bolduri aurii, înspumate
și sparge cu dexteritate
baloanele purpurii ale camerei înclinate.
Dar dacă spargem toate ușile ?
Dacă scoatem vestigiile putrede ale epocilor demult apuse ?
Nu mai mult decît ismene la purtător, rufării ambulante.
danturi false bune de sfărîmat cu patul armei. nu mai mult
decît
sîni de vatelină peste care se aruncă soiosul halat. nu
mai mult
decît o cravașă jupuind peruci de cînepă, nu mai mult decît

o percheziție de rutină
lăsînd la gunoaie o puștoaică inaugurată.
La marginea lumii înclinate unde mă rostogolesc
spre margini
taraful cîntă din ce în ce mai electrizat și scoate scîntei
ceata încinsă la roșu aprinde paiele din sperietoare.

Zic încetișor : Tătălee... Taatăăă...
Apoi zic tare : Să mă ia mama dracului dacă nu sparg
cu buboiul !
Apoi strig : Să dea moartea-n voi dacă n-am să desfac
cutia secretă, oasele capului !
Cît mi-e de foame !
Cît mi-e de foame !
Amurgul — o carne.
Taraful — o carne țipînd.
Amintirea — o carne dată viermilor.
Uite aura de ronțăieli și sfîrîieli și înghițituri !
Uite spumele arcuite peste
ghiorțuri și pîrțuri.

Doamne, ce înnorare, ce înnorare peste gustul tău adorabil !
Rujul trecîndu-ți falnic peste gură.
Tricoul desprinzîndu-se de tine cu mătăsoase ecouri.
Mătasea desfoindu-se pe tine
parfumurile lăsîndu-te goală
tu, căzîndă lîngă ușă. în camera goală
părăsită de sufletul sutienului tău la perete
lăsîndu-te de tine afară...
Ah, ce înnorare. ce înnorare peste gustul tău adorabil !

— Păi ! Uită-te la ei ! Astea sînt sentimente ?!

— Ce ai tu sfînt, mizerabile ?!
— Parașuto ! Tu vorbești de onoare ?!
— Ar trebui să scrie la ziare !
— Ar trebui date decrete !

În general. produsul este bine asimilat, efectul curativ fiind profund și de durată. Fenomene de intoleranță rare și cu caracter paradoxal : greață. vărsături. sindrom auroral, tulburări de libido, crize depresive, sindrom extrapiramidal, afectarea urechii interne, confuzie, deprimarea ejaculării. Rar, convulsii. obnubiliarea cunoștinței — cu totul excepțional — comă.

Însoțiți orice reclamație cu numărul de serie inscris pe cutie sau etichetă.

MIRCEA ELIADE—INEDIT

De mai bine de un deceniu public cum și unde pot în reviste bucureștene, de provincie și almanahuri) fragmente din **Jurnalul** lui Mircea Eliade.

Au mai rămas inedite vreo sută de pagini din acest fabulos **Jurnal** din perioada 1921—1924.

Scrise între 14 și 17 ani, însemnările viitorului scriitor și istoric al religiilor au o deosebită valoare literară și documentară. Dincolo de unele stîngăcii și neglijențe stilistice, desprindem gîndurile, frămîntările sufletești, evcluția și cîțiva din cei... șapte pași ai lui Buddha, cum numea atît de sugestiv Constantin Noica multiplele preocupări ale prietenului său în drumul spre desăvîrșire.

Cititorii memorialisticii sînt desigur familiarizați cu viața copilului și adolescentului. Le sînt cunoscuți colegi de la Liceul Spiru Haret, preocupările și primele povestiri.

Romanul adolescentului miop și **Gaudeamus** transfigurează numeroase alte „fapte" din anii de liceu și facultate

Jurnalul completează ceea ce știam mai înainte și are superioritatea **autenticității**, în sensul că însemnările sînt făcute imediat și nu după ce vremea a putut să încețoșeze unele întîmplări.

Intr-adevăr, așa cum ne asigură autorul, **Jurnalul** a început să fie scris în 1921. La început însemnările fugitive se refereau la preocupări, lecturi, scurte comentarii. Încetul cu încetul ele vor cuprinde descrierea amănunțită a discuțiilor, expresiile caracteristice ale colegilor, lupta cu somnul. „**Jurnalul** îl scriam mai cu seamă noaptea, uneori tîrziu după miezul nopții, cînd eram sigur că tata nu va mai veni să mă controleze. Din clasa a V-a încoace și pînă la încheierea studiilor universitare mă deprinsesem să dorm din ce în ce mai puțin, cîteodată mulțumindu-mă cu trei-patru ceasuri pe noapte"[1].

Cele 22 de pagini ale **Jurnalului** din 1921 le putem considera începutul. E drept că se mai păstrează și cîteva foi din 1920, dar ele sînt descrieri seci ale experiențelor și observațiilor, însoțite de desene în creion sau tuș.

Pasiunii pentru botanică i-a urmat cea pentru entomologie. Cunoaștem din **Amintiri** cîte ceva din felul cum se desfășurau vacanțele de vară ale elevului de liceu: „Plecam în zori, cu o carte și cutiile pentru insecte și cercetam tufele de răchită din preajma rîului, urcam în zmeuriș după **Cetonia aurata**, rămîneam ceasuri întregi în fața unui mușuroi de furnici, stam la pîndă după gușteri și șerpi. Citeam în voie, tot ce-mi cădea în mînă"[2].

Jurnalul amplifică și ne oferă noi amănunte, unele din ele puțin „tehniciste".

Aceste însăilări spontane n-au fost scrise pentru a fi încredințate tiparului. Ele nici măcar nu au fost recitite și corectate ulterior. Ilizibile pe alocuri, au unele repetiții supărătoare, cîteva cuvinte sînt folosite în mod impropriu. Nu e nevoie de prea multă perspicacitate ca să găsim naivități și stîngăcii. Scrise la 14 ani, paginile acestea de început diferă de subtilitatea și meșteșugul notațiilor de mai tîrziu.

Trebuie să subliniem însă spontaneitatea și autenticitatea acestor mărturii. Citim printre rînduri pasiunea și voința ieșite din comun ale autorului, despre care știm că era ferm convins că va ajunge un viitor savant · un doctor sau un naturalist celebru.

Din viitoarele **Opere complete** ale lui Mircea Eliade nu pot să lipsească aceste scrieri ale începutului.

Mircea HANDOCA

[1] M. Eliade, **Amintiri I** (Mansarda). Col. „Destin" G. Uscătescu, Madrid, 1966, p. 77.

[2] Idem p 61.

JURNAL DE VACANȚĂ

Vineri, 1 iulie 1921

Sunt în vilegiatură. Motiv ca să nu mai scriu în caiet. Aveam ce să scriu dar n-aveam [?]

Locul unde îmi fac „băile" e la munte, la 10 km de Brașov. Într-o parte munții Carpați ale căror coaste și prelungiri ajung pînă în dosul satului, în partea cealaltă cîmpia Brașovului acoperita cu grîne și fînețuri prin care curge un afluent al (?) și tocmai în fundul tabloului se zăresc niște spinări netede de munți: Munții Bîrsei. Iată unde îmi petrec eu o lună de odihnă, o lună de plimbări pe munți, o lună de plăcere! Căci e în adevăr frumos să privești din cerdacul casei, cînd soarele se ascunde între munți, să privești cum „Coasta Viei" se rugineşte ușor-ușor pînă se face roșie și apoi cum se pierde în liniștea estompată a serii, pînă ce nu se mai zărește decît pădurea și aceea ștearsă, de pare ca o lună neagră pe vîrful dealului.

Și nu-i obositor deloc să sui dimineața munții dimprejur, pînă-n vîrf, cu toate că foile uscate ale pinului te fac să te gîndești la săniușul din fața școlii, prin lunecușul ei. Iar cînd coastele munților, izvoarele și turmele nu mă mai desfătează, atunci îmi arunc ochii pe partea contrarie, spre holdele și fînețurile din cîmpia Brașovului.

În total nu regret despărțirea de București. Ș-apoi sunt la insecte, la insecte!

Și nici plantele nu lipsesc! Composeele, gramineele... macul, pojarnița, butculițele, sugelul, lumînărica și alte buruieni frumoase se găsesc destule. Iar în păduri ferigi. C'est gentile, très gentile. Dar să ne aducem aminte de titlul scris înainte de a pleca de la București și să revenim la cauza noastră, să ne educăm prin obiceiurile [ilizibil]?

Înainte de a pleca din capitală mi-a adus Dinu un Calosomo Sycophoule. Am spus mi se pare de el în caietul celîlalt, dar să continuăm.

Cînd am ajuns la Turgheș (așa se numește satul în care locuiesc) era încă unu și căuta să iasă din cutie. Desigur că nu putea. Apoi l-am pus' într-o eprubetă. Nu i-am găsit omizi imediat și am fost nevoit să-l omor cu benzină. Și eu care îmi promisesem să-l răsfăț. Atît cutia, cît și eprubeta în care șezuse Calosoma, aveau un miros caracteristic care aducea puțin cu cel de pin și de păduchi de lemn.

În prima zi, fiindca ajunsesem tîrziu nu m-am dus nicăieri. Dar adusesem trei gîndaci de lemn (genul capricorn și două Chalicodoma murario prinse la Valea Largă pe lumînărică.

A doua zi am făcut o pradă foarte bună. Am găsit în bălegar diferiți baligarari, dar numai genul Onthophogus. În total vreo 8—10 specii. Unii dintre ei foarte frumoși, roșii. Două specii mari și mici. Cei mici abundă. Cînd ridic balega, toți locuitorii ei caută să se afunde înăuntru, alții se fac pentru cîteva secunde ca morți, crezînd că astfel pot scăpa teferi de pericolul ce-i amenința.

Cînd balega e proaspătă authophogus și mai ales cei mici ies mereu la suprafață, se bagă în alt gunoi, iar ies, iar se bagă etc. Și aceasta o fac repede, ca și cum le-ar fi frică ca lumina sa-i lovească mai mult timp.

Prinprejurul balegilor am observat difediptere și două specii de Stophilinus. Unul mare, frumos, cu elitrele negre-aurii se afla pe la marginea balegei, iar dacă te simte zboară, celălalt mult mai mic, negru, nu zbura imediat, ci căuta scăparea în balega.

Iată atîți prieteni numai într-o singura zi! În balegă am mai găsit diferite larve în care am recunoscut familia Scarabeidelor și Puthophagilor.

La cîmp am prins ieri în drum, pe seară patru silphede; trei de $1^1/_2$ cm. lungime, aparțin genului Silpha obscura, celalalt mult mai mare, nu-l pot descrie, căci din nenorocire mi-a scăpat. Cel mare cînd a intrat în eprubetă a lăsat un fel de licoare verzuie, cu miros urît. N-am observat dacă și celelalte au lăsat acest lichid. Nimeni nu poate nega sau afirma, deocamdată. Am mai prins la cîmp o mulțime de insecte, a căror descriere mi-ar lua desigur foarte mult timp. Coleopterii au majoritatea, iar genurile mici abundă. Am de gînd să fac educația într-un borcan a cîtorva. Nu am însă nici borcane, nici cutii.

Paul GOMA

Pline de miez erau spusele

Cărturarul plecat lasă în urmă cărțile; de la scriitorul dus rămîn scrierile. După om, amintirile.

Mircea Eliade a lăsat și cărți-scrieri și amintiri.

A luat cu el însă — pentru noi, pierzîndu-se pentru totdeauna — ceva ce nici cărțile, nici amintirile nu pot păstra, ceva ce nu se poate ține minte, nici transcrie, nici, cu tehnica de azi, înregistra: limba română vorbită.

Nu ros-ti-tă — ne grăbim să precizăm. Fiindcă vorbita lui Eliade nu era „pregătită" (în vederea comunicării — a ceva important desigur, mai important însă pentru ros-ti-tor fiind alintul de păun la oglindă, împăunîndu-se); nici „frumoasă", nici „împodobită" — și nu avea nevoie, dar asta numai el o simțea, știa — și era: bună ziua, ce mai faci — și era-: câtă gheață să-ți pun în pahar — și era: altfel, copilul, crește-crește — și era: să vezi ce mi se întâmplă, adineauri, la tutungerie în colț. Și era starea de grație a normalității românei.

De fiecare dată cînd îl auzeam vorbind, despre una-despre alta, la-un-pahar-de-vorbă, oricît de pline de miez îi erau spusele — și, desigur, erau — urmăream, pândeam, cu încântare și tristețe, recunoștință și gelozie — mai degrabă coaja, cea pe care, dacă nu o arunci, ca netrebnică o suporți fiindcă nici n-o poți desprinde și nici prea rău nu face — ca pielița; ca româna vorbită.

Veneam din România realistsocializată în exilul parizianiza(n)t.

Vin din limba română sovietizată, sedințizată, tramvaizată, interjecționată, scânteizată, țigănizată, sictirizată, ceaușizată; vin din ceea ce bănuiam doar că va fi fost, cândva, o limbă de cântat și-ngânat, de zis și de scris — pe care însă o auzisem deja fulberată, năucită, împleticită; și care, sub urechile mele, trecuse la fonfăială și lălăială, văicăreală-răsteală, grohăială, râgâială; veneam din acel sfârșit-de-lume, perceput prin sfârșitul-de-limbă; din acel peisaj devastat — cândva, demult, nu se mai știa când, noi fiind moștenitori ai gâlcilor de ruine îmburuienate, ai borților cu buze răscăcărate și tocite și cu pe fund, pulbere de mlaștină secată: lume de amurg de sfârșit de toamnă și de fără-garduri și de beatmortînșanț și de poalencapuitatenbrâu; părăsisem, cu-urechile-strânse acea planetă fără aer, din care pricină sunetele nu se propagau, trebuia să citești pe buzele de pastramă ale hoitului-uscatului ce ar fi zis; dacă ar fi fost să zică: mîncamiai, baamăti; aoleo.

Veneam de unde veneam și am picat cu urechile-nainte, în româna-la-Paris: în prima duminică de exil, la biserică, o babă, anțărț adusă de la Atărnații-de-Baștină, zice că ea aprinse-o-bujioară-dă-sufletu-lu-omu-ei; și o aud pe fic-sa („refugiată politică"), șușotind cu o fic-să de alături, confiindu-i că diseară-la-dineu, la desert, dânsa oferă o-glasă-de-freze — arozata cu on-ven-dă-tablă; și, la ieșire, întâlnesc O-Doamnă, care-și, de curând recuperase copilașul din resére, dau să schimb două cuvinte și cu băiatul, până mai alaltăieri elev de profesională, la Vânju-Mare, dar găliganul 'ce căsăparlămanfranse, că el toamna ublie larumena iar Odoamna, mămicuță-văjnicuță-româncuță-n-zăvelcuță, tot săltându-se pe vârfuri, dă să-l ambraseze-pe-obraz pe Șericuțu-i-șer-și-scump, mi-l justifiază, că așa ie anfanții: ilusadaptă fasildătot-ă, ceva de speriat-ă și jenial-ă — o, Doamn'-ă.

Ce face scriitorul român exilat la Paris? Ori trece la franceză — ca atâția și atât de iluștri predecesori —, ori se consolează, spunându-și că, spre deosebire de ceilalți deșțărați, el și-a luat, în traistă, și țara: limba.

Numai că limba, pentru scriitor, nu este doar cea scrisă, transcrisă — și de el; scriitorul are nevoie să audă, în jur, și din alte guri decât ale familiei, limba pe care, în care scrie-transcrie.

Dar nu aude, în exil, decât, ca într-o oglindă strâmbăcioasă, strâmbălimba de „acasă". Se consolează cu scrisul-manuscrisul; cu scrisul-tipărit al Românilor, în românește — și nu cu doar cărțile celor de odinioară, ci și ale acestora, de acum, dar de acolo, din România (numai Dumnezeu știe cum vor fi făcând, de încă n-au, de tot, uitat-o, ba chiar o păstrează, ba chiar **fac** limbă-normală, româna). Însă, încă o dată: aceea este scrisă.

In acest aproape un deceniu de exil, anual, la-un-pahar-de-vorbă despre... mai degrabă alta decât una, mergem la aer-curat, la scaldă, la limba română vorbită normal de către un Român normal: Eliade.

Il ascultam, auzeam, pândeam: cu încântare, cu mai ales gelozie: cum de va fi reușit acest Român plecat din România cu aproape jumătate de veac în urmă — nu doar trăind printre (atâția) alții, dar gândind și scriind o bună parte din cărțile sale în limba acelor-alți, să-și, normal, păstreze limba; normal: maternă?

Avem un răspuns: povestirile, romanele, și le scrisese numai în românește. Răspuns neândestulător, neântreg: ca un venit-de-acolo, ca un fost pușcăriaș, ca un fost contaminat, actual contaminator (de lepră a limbii române), mă întrebam, cu venin dulce, cu grijă indiferentă, răzbunător, cu anticipație: „Dacă dacă nu ar fi plecat în '38?; dacă ar fi rămas, acolo, cu noi, până prin '78 (fie și '68) cum i-ar mai fi fost româna?"

Un răspuns la răspuns ne-a ajuns în auz, în ultimii 2—3 ani. Dinspre București: dacă, pierind, înghițită de mâl, colb, urzici, tot ce se cheamă România, Români, românism, românitate, românitudine..., va scăpa o singură sămânță în stare să, totuși, învie moartea, aceea nu poate fi decât limba. Română și normală. O păstrează, o păzesc cinci (fie: zece — destui pentru 25 milioane de foști Români, foști vorbitori de română, foști cuvântători în românește) scriitori.

Eliade, scriitor în românește, nu a fost un posedat de limbă: nu a cizelat, nu a creat. A fost un normal vorbitor și scriitor de românească, normală.

Tristețea și omagiul nostru acestei normalități de excepție.

Textul reprodus de noi a apărut în excelenta revistă a exilului românesc **Limite** (48—49, noiembrie 1986, număr omagial dedicat lui Mircea Eliade).

Al patrulea codoşlîc (2)

Dar să nu cumva să creazǎ al meu cetitor, al cărui Virgiliu şi Celestin sînt pe moment că altădată m-am dus direct **zum Text selbst**, la cartea întîi din **Istorii**, fără agent de codoşlîc, fără terț de mediere. La data aceea nu aş fi fost capace să reperez în versiunea grecească mai mult decît numele proprii Kandaules şi Gyges. Nu m-am dus către el nici prin mijlocirea lui Gide, a cărui dramă putea să-mi îndrepte paşii într-acolo ori spre cutare pasagiu din **Republica** platonică. Nu. Nu. Nu. Mi-a fost intermediar unul de-i zice Pierre Klossowski, unul de a scris un triptic romanesc pus sub oblăduirea titulei de **Legile ospitalității**, unul de trage mare profit din personajul feminin Roberte, unchiul Octave şi nepotul Antoine, din exploatarea literară şi picturală a unui soi de complex al regelui Kandaules. Doar că la el avem o translocalizare a intrigei la Paris, în vremuri noi, unde pe pielea Robertei se experimentează ciudatele interferențe ale musafirului cu gazda [8]. Prin Klossowski am dat de Herodot : a fost primul codoşlîc. Părintele Robertei m-a dus de mînuță la «părintele istoriei» şi, grație acestuia, am aflat istoria ultimului heraclid lidian, cu tenta ei de senzualism oriental, negrecesc, incompatibil cu legile ospitalității atice. Aparent. Datorită lui Herodot, şi cu asta narez al doilea codoşlîc, am ajuns la Gautier, Hebbel, Gide, la **Eseul despre dar** al lui Marcel Mauss, la potlatch, la Bataille, la **Partea blestemată**, la pierderea interminabilă, la entropia ferică, la liberalitatea lui Helios şi la negativitatea goală. În sfîrşit, după ani şi ani, Hartog m-a readus la Herodot şi la oglinda sa, la un Herodot altul, atent să-l circumscrie pe celălalt : acesta a fost al treilea codoşlîc, mai puțin epuizant decît un codoşlîc. Cestalalt dară, prin care navetăm împreună între cei doi H. între Herodot şi Humuleşti ca extreme hermeneutice, este al patrulea, iară eu am cinstea, necuvenita cinste, de a vă fi **tercero**, ghid şi hodolog, de a vă mijloci contactul cu ei în prezenta narațiune eseistică, în eseul narativ de față. Al meu vă va da acces la baba humuleşteană [9], la Celestina carpatică, mediatoare între acelaşi şi aceeaşi, între Stan şi nevastă. Ne preocupă aici un singur episod din poveste : cînd Stan, sfătuit de Chirică, drăcescul argat, recurge la deghizarea lui **idem** pentru a testa fidelitatea nevestei cu o singura coastă demonică [10]. Apelul la deghizare ne signalează multiplele metamorfoze şi astuții ale complexului kandaulic : soțul vine de departe, ca strein, şi vrea pat cu suflet peste noapte, dar el ştie că humuleşteana celestină i-o va aduce, persuadată că se dăruie unui etranjer, chiar pe nevasta sa. Se trişează pe el însuşi cu el însuşi : un Kandaules nemțean, un Candaulea iubitor de generozitate şi de economii în acelaşi timp, căci este el şi dăruitor şi primitor al darului, şi rege şi Gyges ; un Candaulea humuleştesc ce se deghizează, se dezidentifică o noapte, spre a savura ca **alter**, ca necunoscut, coasta de drac a soaței, infernul interpulpic, ceea ce ar fi rezervat mai tîrziu lumii exogamice [11]. Ciudat e că ea nu-l recunoaşte ca **idem**, familiar, apropiat, îl savurează ca **aliud** şi-i prestează, poate contra cost, serviciile solicitate prin proxenetă, prin hodoloagă, pe care o şi aduce la casa conjugală, suferind musai cînd i-o ia Chirică definitiv şi fără proces verbal. Dacă ar fi avut ştire de stratagema bărbătească, oare l-ar fi omorît, ca regina lidiană, pe soț ? Întîmplarea cu dispariția copilului şi arderea motanului ne dă de gîndit că da, că ar fi interpretat gestul enigmatic drept o invitație la infidelitate, deci o subminare a potențialului libidinal şi revoluționar al infidelității, ceea ce i-ar fi părut intolerabil.

* * *

Este Ipate Stan un nume valah ? De ce **Pățitul** ? A pătimit, a trecut prin furcile caudine ale alterizării, ale straneizării, ale STANificării, a cunoscut-o pe propria nevastă în chip de alien, de **xenos**, i-au fost baba şi dracul proxeneți de ocazie. Beneficiar al legilor ospitalității ? Poate. A fost, cum am văzut mai la deal, beneficiar al propriei generozități, şi soț al gazdei şi musafir copleşit de favorurile aceleia. Octave şi Antoine pe lîngă aceeaşi Roberte **autrement coiffee**, pe lîngă aceeaşi Mărie cu altă pălărie, grație sprijinului scaraoțchic [12]. Un fapt e cert acum : grație celui de al patrulea codoşlîc ați re?citit textul grecesc al lui Herodot cu un ochi de voior humuleştesc, ca pe o transplantare în univers egeean a întîmplării moldave, iar pe cel humuleştean cu un ochi herodotean, ca un ecou al istorisirii străvechi a «părintelui istoriei». V-am fost mijlocitor nu atît de lectură, cît de cetitură, daca numim aşa o citire inculcată fraudulos de unul investit, pe drept sau pe nedrept, cu prestigiul de **sujet supposé savoir** [13].

Post-scriptum. A-i copleşi pe alții cu binefaceri nu e, pentru cel mînat de complexul regelui Kandaules, decît un şiretlic de distanțare şi provizorie alienare a propriei bunăstări spre a o contempla şi savura mai sigur, fără a da în exproprierea propriului, în renunțare la avere şi la muiere. E un mijloc, foarte ingenios însă, de a înteți dorința, **l'amour realisé du désir demeuré désir**, de a o înnoi, stîrnindu-i mai degrabă decît potolindu-i pe beneficiarii generozității, exploatîndu-i mai degrabă decît copleşindu-i, epuizîndu-i mai degrabă decît fortificîndu-i. Chiar dacă îl lasă în locul său pe Gyges, pe nepotul Antoine sau pe Ionică cel Prost, donatorul e potlogar prin faptul că se transpune prin imaginație în postura precitaților admişi la comorile muiereşti. Avem de-a face cu o munificență cam ambiguă de vreme ce se dă cu o mînă reală şi se reia cu una imaginară, de vreme ce donația nu face decît să confirme «suveranitatea donatorului asupra celor posedate». Başca falocentrismul şi falocrația personajului, ce oferă femeia fiindcă are impresia că îi aparține ca un obiect, ca o monedă vie. Nu e decît un pas de aici pînă la generozitatea milionarului întîlnit de Charlot ori a lui Herr Puntila. Aceştia îşi iau înapoi cu o mînă trează ceea ce au dăruit cu una beată. Adevăratul, supremul, autenticul dăruitor e acela ce rupe definitiv egoismul constitutiv al ființei individuate, odată cu darul total, al vieții şi morții personale, spre a termina pentru totdeauna cu scandalul lui «Află, tovarăşe, că noi te omorîm şi tot noi te reabilităm !» Unul singur a fost în stare de acest gest, a venit de departe printre noi, l-a anunțat şi, la capătul kenozei sale, l-a săvîrşit cum se cuvenea. Acela şi-a făcut din trup metodă, **via, veritas et vita**. După el, cu adevărat noi mişculăm dincolo de metodă, **beyond method**. Dar aceluia eu nu sînt dign să-i fiu hagiograf nici exeget.

Luca PIȚU

Notice informatice

8° Ceea ce vrea soțul klossowskian e să-şi posede nevasta infidelă, ca gazdă ce-şi îndeplineşte obligațiile față de musafir în cadrul legilor ospitalității. În ce-l priveşte pe invitat, e vorba de a «ieşi din relația sa de strein pentru a se bucura de o relație esențială cu gazda a cărei esență o împarte cu soțul ei» (**Roberte, ce soi**, în **Les lois de l'hospitalite**, Gallimard, 1970, p. 112). N-au trecere aceste legi klossowskiene la georgienii vizitați de Marcel Petrişor, ce-ți propun o mare enigmă cu dormitul alături de frumoasa casei. Dacă dimineața, întrebată cum s-a comportat etranjerul, ea dă răspuns nemulțumitor, acela a încurcat-o. Dacă răspunsul ei e unul satisfăcut, acela e copleşit cu inumerabile atenții.

9° Poate fi din **Povestea poveştilor**, cu ştiință despre distribuirea prin comerț ambulant a păpuşoilor faloforici ori despre utilizarea lor la domiciliu, un «poting de babă» care pretinde că tăia lemne pe unde dracii, culegeau surcele. Le era anterioară : un fel de Magna Mater a zeilor şi ghiavolilor, de dinainte de marea schismă un soi de **coincidentia oppositorum**, şi nu **suppositorum** cum spunea Şerban Foarță la colocviul organizat de Gheorghe Sabău la Arad. Poate fi şi din **Stan Pățitul**, unde codoaşca sfîrşeşte sub talpa iadului, ca temelie a temeliei, **Urgrund**, mai jos chiar decît Mama Dracilor : a lui Scaraoschi, a lui Boțîrlan, a lui Chirica, a lui Poneu, a lui Ciurlău şi celor asemenea lor.

10° Operația decostizatoare părea profesorului meu de teoria literaturii comică, ilustratoare a teoriei bergsoniene despre rîs. «Nu vedeți, ne şoptea el nouă, incredulilor, **du mecanique** — cleştele ghiavolului de Chirică, — **plaque sur du vivant**, coasta a patra a femeii ?»

11° Ar trebui să furnizez vreo mostră citațională din **Stan Pățitul** pentru a-mi credibiliza efortul hermeneutic. O fi convingătoare aceasta, cred eu :

«Femeia lui Ipate ascultă de babă, face cum i-o zis ea şi pe înserate şi vine la dînsa cu copilul în brațe, şi cum intră în casă începe a se chicoti şi a spune de la nuntă multe şi mărunte, fără să cunoască pe bărbatu-său. Atunci Ipate le dă de băut pînă le ameţeşte pe amîndouă, apoi...»

12° Ne aflăm aici într-o lume de înrîurire bogomilică, precum în poveştile bulgare antologate de Lydia Schischmanoff, cu coaste de drac infiltrate de Vrăjmaş pe vremea Facerii, cînd avea un vag statut de co-făcător, cu pacturi, convenții, servicii şi contraservicii între sfinți, oameni şi infernali boțîrlani, scaraoschi, rotari, cîrdei şi ciurlăi. Vorba profesorului Caraman la o întrunire de tracomanie prezidată de un lenist din Bucureşti cu prenumele de Cicerone : «Fojgăie, domnilor, folclorul slavilor de ghiavoli !».

A fost aplaudat frenetic de studențimea vioaie.

13° Aşa cum o investesc iubiții pe Celestina lui Rojas. O fi Celestina, ca Marchiza lui San — A din **La sexualite**, o filantroapă ? O fi orice metodologie o filantropie ? Ce te ajută să găseşti atunci cînd cauți intranzitiv, fără complement direct, cînd nu ştii — şi poate nu vrei să ştii — ceea ce vrei să afli, cînd bați pasul pe loc sau circmambulezi ca țăranul în jurul primăriei, cînd te învîrți pe un circulus vitiosus, fie el chiar hermeneutic, ca un truver, un cercetător, conştient că **trouver** vine de la **tropare**, iar a cerceta de la **circare**, de la rotirea în jurul axului, a prăzii, a scopului. Rolul Celestinei e să te instaleze bine pe cerc şi să-ți destăinuie la urmă că în realitate nu căutai decît ceea ce ştiai deja că ai găsit, propria ta nevastă debanalizată, desfamiliarizată şi insolitată. Aici ar fi punctul de separare între metodişti şi antimetodişti.

1—8 decembrie 1988.

Între Panslavia şi Europa

(urmare din pag. 6)

în loc de a-l împlea prin muncă şi cultură, îl sumuță contra Europei pe care o numesc îmbătrînită şi enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominația rusească". Din păcate, gîndul eminescian s-a confirmat. După al doilea război mondial, Rusia, în numele „revoluției mondiale", a îngenuncheat Europa pînă la Adriatica şi Berlin, nemaivorbind de anexarea republicilor baltice, a Basarabiei etc. Se întreabă Eminescu : „În locul civilizației grece, înflorit-a în Bizanț o cultură turcească ? De loc. Tocmai aşa nu va înflori o cultură moscovită pe pămînturile supuse ruşilor, pentru că lipseşte rădăcina subiectivă a unei asemenea culturi. În Rusia chiar miezul culturii e în Ingermanland şi în cele trei provincii baltice, în mînele şi capetele a poate două sute de mii de oameni de origine germana pe cînd populațiile străvechi a acelor provinții, leții, livii, crevinii şi cum îi mai cheamă, nu se vor fi aflînd cu mult mai sus de cum îi va fi găsit episcopul Albrecht la anul 1200 / Astfel misiunea istorică de care se face atîta vorbă nu-i o misiune care-şi are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac şi mănuşi, a unui deşert care, de-ar stăpîni pămîntul, tot nu s-ar umple"

Drama ruşilor, apreciază Eminescu, e că n-au avut un Rafael, un Beethoven, un Kant : „lipsa unor asemenea spirite de adîncă înțelepciune şi de un adînc sentiment pentru bunurile ce înnobilează omenirea este cauza acelui gol sufletesc care-şi caută compensații în glorii sîngeroase şi în cuceriri. / De mult, dar mai cu seamă de o sută cincizeci de ani încoace, ținta cuceririlor ruseşti sînt țările răsăritene ale Europei. / Nu mai vorbim despre cuvîntul lui Aksakof, care vede întinzîndu-se panslavismul în miezul Europei, în țările coroanei habsburgice pînă la Marea Adriatică. C-un cuvînt, în loc de-a desfăşura activitatea înlăuntru, ochii vecinului nostru sunt pironiți, cu flămîngiune asupra apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge de la Sibir pînă sub zidurile Veneției şi apoi mai departe... tot mai departe".

Se mai poate susține, oare, că ideea „revoluției mondiale" este o creație a veacului nostru ? Se pare că pentru Europa a sosit momentul *adevărului*, ca şi pentru Rusia. Marea utopie panslavistă se prăbuşeşte astăzi spectaculos, după cum sperăm că nu va reînvia utopia *pangermanismului*. Şi mai sperăm, împreună cu Vadim Kojinov şi cu intelectualii cei mai lucizi ai Europei, că *istoria nu se va mai repeta* şi că ideea *casei europene comune* (astăzi la modă !) nu va fi o nouă mască seducătoarea pentru alte *isme*. Căci un lucru e sigur : o „casă europeană comună" va fi tot o *himeră*, fără libertatea reală a națiunilor care o compun !

Theodor CODREANU

Valeriu MATEI

Rugă de vecernie

Dă-mi liniştea şi dă-mi singurătatea,
lumina reazemă-ți de al meu creştet,
străjer să fiu şi să-ți păzesc cetatea.

Cu teamă trec peste frunzişul veşted
şi-n orice ram e dulcea-ți unduire,
şi moartea la ureche îmi vorbeşte.

Păzeşte nestatornica mea fire,
să cad, ca mărul copt în miez de toamnă,
la pragul porții tale în neştire.

Şi file după file-n timp întoarnă,
cîteodată-n față ne priveşte
şi, grijuliu, trimite-un semn de-alarmă

cînd negura-n prăpăstii ne goneşte.

Rugă de vecernie

Spre seară cade umbra tăcerii peste mine
şi mîna obosită se lasă peste foi —
azi caut dezlegare în timpul care vine
şi reazemul durerii în visurile noi,

şi merele de aur în marea de cuvinte,
şi clipele de taină în lucrurile simple,
şi rîul care curge din mine înapoi.

De nerostire gura e rana sîngerîndă,
şi razele fugare în pieptul meu lovesc,
în licărul lor tainic văd fața ta visîndă,
în muzica din sfere cuvîntu-ți deslușesc

şi-ascult, ascult într-una c-o linişte aparte
cum zace frumusețea în filele de carte
pe care doar copii senini le frunzăresc.

CONVORBIRI LITERARE

CAPCANA ÎNTREBĂRILOR

În ultima vreme, toate publicațiile noastre „libere" încep să fie înțesate de întrebări. Autori mai mult sau mai puțin cunoscuți, mai mult sau mai puțin înzestrați, dar, în general, bine intenționați, au diferite nedumeriri în legătură cu problemele apărute acum sau rămase nerezolvate de decenii întregi. Fie că aspectele atinse sînt foarte generale sau de amănunt (fără a fi lipsite de importanță !), totuși, majoritatea semnelor de întrebare continuă să rămînă semne în gol, trimise unui „adrisant necunoscut". Este adevărat că prima fază a libertății de cuvînt o constituie întrebările, însă, datorită absenței răspunsurilor satisfăcătoare și acest pretins dialog riscă să se canonizeze într-un monolog, interogativ de astă dată. Întrebarea în sine nu înseamnă nici o reală libertate, nici progres, ci doar o schimbare de ton (și de tactică poate) care, din păcate, nu corespunde unei schimbări de situație. Pînă acum aveam un monolog înțepenit și agramat pe fondul unor „fructuoase dialoguri" între surdo-muți, acum — după revoluție ! — conversează „cu bune rezultate" — surdo-muții cu toți indivizii care se încăpățînează să-și păstreze propriul limbaj. Inoportunul care aruncă întrebări în dreapta și-n stînga este obligat (și de dreapta și de stînga !) să-și ofere singur și răspunsurile, să se pună în pielea interpelaților (oricare ar fi ea), să reconstituie din fragmente precare o realitate la care încă nu are acces. De multe ori, paginile scrise nu pun în lumină decît capacitatea de „restaurator" a autorului, devenind o amară descriere a jocului de „puzzle" practicat în singurătate. Veștile primite sînt fie nesemnificative, fie doar infime eșantioane ale unei realități rămase în mare parte necunoscută.

Întrebările lansate, neîntîlnind în calea lor spre „conducere" decît golul se întorc asupra maselor cu un plus de neliniște și nesiguranță, dînd naștere presupunerilor celor mai sumbre. Tăcerile de acum (justificate sau nu), bîlbîielile, inabilitățile diplomatice sau omisiunile frecvente creează un supărător vid de informație și de încredere. Noile zvonuri încep să circule la fel ca-nainte, bancurile răsar prin piețe, stații de tramvai sau autobuze supraaglomerate, oamenii părăsesc convalescența controlată, îmbrăcînd din nou haina peticită a scepticismului lor dintotdeauna. Cei care au optat pentru ieșirea din „turnul de fildeș", neînstare să le mai ofere nici o protecție, nici satisfacții simt cum li se lungesc maxilarele, li se îndesesc mustățile și li se subție corpul pînă la o figură aproape donquihotească. Deși sîntem destul de departe de tărîmurile Olandei, morile de vînt nu ne lipsesc defel ! Și-atunci, o întrebare legitimă (și obosită) se naște : nu cumva turnirurile acestea gratuite se dovedesc la fel de ineficiente ca și retragerea, de orice fel ar fi ea, nefăcînd altceva decît să marcheze o nouă formă de neputință ? Din ce în ce mai mult, „ieșirile" din presă încep să aibă caracterul unor descărcări psihologice, fără vreun efect vizibil. Libertatea publicațiilor să fie doar libertatea de a striga în deșert, sub privirile îngăduitoare și indiferente ale „celor de sus", de a ajunge la o anumită monotonie a „gesticulației libere" ? Poate ar fi timpul ca informația să nu se mai servească cu pipeta, în doze de imunizare și, mai ales, în măsura în care nu afectează un scenariu dinainte pregătit. Altfel, marioneta nu-și va schimba decît culoarea sforilor, continuînd să dea veselă, aprobator din cap și din picioare, ca și-nainte.

Gabriela GAVRIL

■ Există adevăr adevărat ? ■

În numărul trecut al revistei ultima chestiune ridicată era cea **a modului, locului și datei constituirii FSN.** Între timp aflăm că la constituirea cvasioficială din 22 decembrie 1989 erau de față d-nii P. Roman, I. Iliescu, S. Brucan și... generalul Militaru (?) — (ziarul **„Dreptatea"** din 27 febr. a.c.). Zice-se că există o înregistrare video, din care se remarcă următoarele intervenții : a) dl. Brucan : „Să spunem poporului că a existat un FSN..." ; b) gen. (r) Militaru : „CFSN trebuie să fie un organ al Partidului (Comunist Român, desigur pentru că altul nu exista atunci — N.A.) și al Statului."

Se încurcă rău problema, dar se pare că ne vor ajuta în rezolvare săptămînalele **Expres, Cuvîntul** și **Baricada !**

Cînd și de ce a murit generalul de justiție Gică Popa (cel care i-a judecat pe cei doi ceaușești) ? Două variante de răspuns : a) Ziarul **ADEVARUL** (?) din trei martie a.c. (după declarația ministrului Justiției) : prin sinucidere, datorită unei depresiuni psihice din cauze familiare, la orele 13.15, (cu decesul clinic în Spitalul Militar Central la orele 15.15) b) Ziarele **Dreptatea** din 2 martie a.c. și **România liberă** din 3 martie a.c. (după informații de la același spital) : prin împușcare, datorită amenințărilor, la orele 12.30 (cu decesul clinic la orele 13.00)... Alte nelămuriri le prezintă cele din urmă două ziare.

Poate între timp mai apare un alt „adevăr" !

O altă dilemă : Cine controlează Securitatea sau pe cine controlează aceasta din urmă ? Motivele întrebărilor ni le oferă tot presa. (Apropos, înainte citeai **SCÎNTEIA** devenită acum **ADEVARUL** și aflai minciunile valabile și pentru **România liberă** et comp. !) Deci, citindu-l pe dl. Gelu Voican (dintr-o declarație dată la 18 febr. a.c.), ziarul **Dreptatea** (din 26 febr. a.c.) afirmă că **dl. Ion Iliescu controlează personal Securitatea.** Apoi în **Baricada** (din 28 febr. a.c.) apar un articol și respectiv un interviu, primul despre **dl. G. Voican**, iar al doilea cu **dl. M. Montanu** (un alt fost important membru al CFSN). Din cele relatate rezultă că **dînșii au controlul Securității !** Iese în evidență faptul că **această instituție funcționează** totuși, **dar nu și cine pe cine controlează...**
Chiar așa, cine pe cine și mai ales pentru cine ? ? ?

Enigma Timișoarei se adîncește... La început au fost peste patru mii de morți în Revoluție. Pe urmă numărul lor a scăzut pînă la o sută și ceva (!) — după ancheta oficială, cea neoficială efectuată de studenți, fiind practic „în aer". Ucigașii ar fi fost oameni din Securitate. Și totuși, la procesul celor 21, generalul Macri susține că de fapt Armata ar fi tras în demonstranți. Cu toate acestea o anchetă a Armatei nu a dezvăluit încă nimic în această privință. Concluzia ar fi că **demonstranții s-au împușcat între ei și pe urmă s-au ridicat la ceruri, cu tot cu trupuri...**

Unde o mai fi adevărul ? Dacă-i așa cum se zice că „minciuna are picioare scurte", atunci putem spera să-l aflăm tot din presa realmente liberă, care trebuie să apară în continuare, fără nici un fel de bariere subiective sau „obiective".

Dan OLARU

■ Sf. Gheorghe cel nou ? ■

Gheorghe Drăgan scrie un fulminant articol despre teroarea sub care a lucrat la defuncta editură **Junimea (Din agonia cărții,** în „Cronica", nr. 8/1990, p. 9). Singurul care a încercat să țină piept coaliției forțelor întunericului a fost, bineînțeles, semnatarul. Nu punem la îndoială nici preț de o clipă buna credință a eminentului editor. Avem a-i pune doar cîteva întrebări :

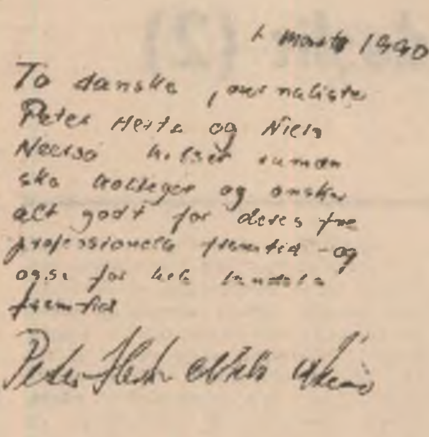
1. cum se face că, deși sabotată nemilos, colecția „Eminesciana" și-a încununat seria de apariții din anul de grație 1989 cu o contribuție a chiar celui atît de grosolan persecutat ? ;

2. dacă a refuzat cu demnitate să-i mai apară numele în „caseta tehnică" a rușinoaselor cărți publicate peste capul său, de ce n-a refuzat să-și dea anonimă și contribuția eminescologică ?

3. dacă s-a opus eroic nepotismului practicat de fostul director Andi Andrieș, de ce n-a protestat la fel de vehement și în cazul „soacrei lui Dinescu", semnatară și ea a unui op în aceeași colecție ? (nepotismul nu-i cumva ruda mai jună a „socrismului" ?) ;

4. ce legătură există, dacă nu e cu supărare, între Gheorghe Drăgan și un oarecare Mihai Drăgan, eminescolog, de nu ne va fi înșelînd memoria, și el ?

Doar nu vor fi fiind — Doamne ferește ! — frățiori... **(E. V.)**.

■ De la cel mai mare ziar — POLITIKON ■

Doi ziariști din Danemarca, **Peter Hertz** și **Niels Neerso,** îi salută pe colegii lor din România și le doresc numai succese în activitatea desfășurată în presa liberă, succese pe care le doresc întregii Românii.

■ Cultul personalității, o fatalitate ? ■

Instalarea dictaturii comuniste nu a însemnat doar o reîntoarcere la formele bizantine ale cultului personalității, ci și instaurarea unor forme extrem-orientale ale acestuia. Primul „zeu" a fost Stalin. Pentru a reuși această „feudalizare" a conștiințelor, s-a început cu îndoctrinarea de tip ocult a copiilor încă din primii ani de școală. Alte mijloace de propagare a „ciumei" spiritului : presa scrisă și radio, politica de cadre în întreprinderi, represiunea crîncenă a opozanților (mergînd pînă la exterminarea fizică a acestora). Gheorghiu-Dej a continuat și el un cult al personalității, dar, culmea cultului personalității, frizînd grotescul, a fost atinsă în „epoca de aur" a lui ceaușescu. Lichelismul, decăderea morală, corupția și incultura unor largi categorii de indivizi au contribuit din plin la aceasta. Acești demolatori fervenți ai demnității cetățenilor români au profitat din plin de pe urma dictaturii bazate pe cel mai deșănțat cult al personalității. Mai vinovate au fost persoanele cu pregătire intelectuală, cei care au manipulat conștiința altora.

Revoluția din decembrie 1989, care a înlăturat dictatura comunistă, a fost, fără doar și poate, **îndreptată și împotriva cultului personalității conducătorilor, una din cauzele majore ale generării de noi dictaturi. Cu toate acestea, nici în prima declarație-program a FSN și nici în următoarele nu s-a atins problema cultului personalității. Să fie o scăpare sau un simptom al fatalității românești a cultului personalității conducătorului ? Ori e voită această omisiune ?** Argumentele în sprijinul ultimei ipoteze ni le oferă personalitățile FSN-ului și presa partizană a acestuia. Să exemplificăm :

— Dl. Brucan afirma **„El (Iliescu — n.a.) e singurul acceptat de țărăniști și liberali. Întreaga țară îl acceptă.** (demonstrațiile de la Timișoara, București și Iași au arătat că nu e chiar așa ! — n.a.), **deoarece el personifică ceea ce este mai bun în poporul nostru"** („22" din 16 februarie a.c.).

— Ziarul „Adevărul" (fost „Scînteia" — organ al p.c.r.) din 11 martie a.c. consemna o lungă declarație, tot în cel mai evident spirit de cult al personalității, dată de un ziarist francez. Cităm doar cîteva cuvinte : **„domnul Iliescu este singura posibilitate, cea mai bună șansă a României".**

— Cotidianul „Libertatea" în numărul din 3 martie a.c. ne-a readus direct în „epoca de aur" prin **modul de omagiere a zilei de naștere a d-lui Iliescu.** „Baricada" (15 martie a.c.) a apreciat apoi just faptul că prin asemenea practici ne compromitem din nou, în fața lumii.

Dacă pe dl. Brucan îl mai înțelegem (o viață întreagă de militant comunist, cu o „dură" activitate în anii stalinismului), redactorilor de la „Adevărul" și de la „Libertatea" nu le putem acorda nici o clemență. Să fi uitat dînșii că propriile ziare, pînă la 22 decembrie '89, au dus prin exacerbata practică publicistică a cultului personalității lui ceaușescu la ultimile limite ale suportabilității întregul popor al României ?

Avem convingerea că trebuie incriminată orice încercare de apelare la un nou cult al personalității conducătorilor. De aceea cerem d-lui Iliescu să ia atitudine publică în această privință. Chiar dacă este numai președinte provizoriu al CPUN, domnia sa, ca lider al FSN și (din cîte am înțeles) candidat la Președinția Republicii, are obligația morală ca în fața poporului nostru să-și precizeze poziția în problema cultului personalității. Nu de alta, dar cine s-a fript odată suflă și în iaurt !

Dan O.

P.S. 1. După ce s-au împărțit în „deștepți" și „proști", iar „deștepții" nu vor să accepte nici măcar cultul personalității dl. Brucan trece la contraatac pe undele „Vocii Americii" : **Datorită greșelilor FSN o parte din intelectualitate este acum alienată (!!!). Nici mai mult nici mai puțin... Așteptăm și tratamentul propus de „profesor". Sperăm că nu** va fi tot acel proscris intelectualității prin anii '50 de către domnia sa...

2. Interviul televizat din 15 martie, dl. Iliescu nu a dat un răspuns mulțumitor la problema cultului personalității. Nedetașarea domniei sale de comunism ci numai de totalitarism (noi știam că aceste două aspecte sînt indivizibile !), ne arată că avem motive să fim îngrijorați în continuare de o posibilă reinstaurare a comunismului în România.

■ Domnilor, am discutat timp de o oră despre mahalaua istoriei (Mircea Dinescu) ■

Motto : „Eu, domn judecător, săru' mîna, poci să jur că sunt curat, la sufletu' meu !"

(I. L. Caragiale — **Justiție**)

Maziliada și-a jucat ultimul act. Caragiale a fost mic copil, un dulce sugar care abia gîngurea cîteva replici din „Comedia umană" pe cînd, cel care l-am numit, pînă mai ieri, domnul Mazilu, ne-a purtat din înaltul hohotului homeric al comediei de situație în drama momentelor penibile prilejuite de reapariția sa pe scena politică.

Mulțumescu-ți ție duh al televiziunii care ne-ai dat prilejul să vedem adevărata față a acestui fariseu. Procesul care și l-a autointentat i-a avut drept procurori pe... Nu, nu o să credeți ! Pe domnii Iliescu și Roman, acei domni care pînă la acest moment l-au cocoloșit și protejat pe „dragul" nostru Mazilu. Motivul ? Coeziunea Consiliului că fără el acesta s-ar fi destrămat ca un fum. Avocații acuzării au făcut parte din aceeași „gașcă" : Caramitru, Dinescu, Dan Iosif, Cazimir Ionescu (Vorba aia : „Frate, frate ! Da' brînza-i pe bani !"). Să fi asistat oare în acele momente la o luptă între lupii puterii ? Să fie atît de mic acest os încît cel care „pleacă" să nu mai aibă nici o șansă de a fi reprimit de haitic ? Sau apariția haitelor (a se citi : perfidelor cocurente, să fi determinat expulzarea personajelor compromise ? Cert este că în focul dezbaterilor s-au spus multe lucruri care au reușit puțin (Vai ! prea puțin) să împrăștie ceața care învăluie momentele de început ale Revoluției. Știm ce a fost afară, în Piața Victoriei, dar prea puțin știu ce s-a petrecut în fostul sediu al c.c. Este de ajun la episodul comemorat de domnul Dan Iosif, episod care ne dezvăluie o fațetă nebănuită a ex-ministrului turismului, domnul Lupoi. (și acesta îndepărtat de la ospățul puterii în condiții neclare încă). Ce să mai spunem de contrademonstrațiile discutate/organizate de cei din Consiliu. Cine a fost pentru ? Cine a fost contra ? Noi știm un singur lucru : acea contra demonstrație a avut loc ! Cine a organizat-o ? Iată o întrebare care se alătură atîtora altora care-și așteaptă răspunsul.

Revenind la „domnul" Mazilu. Momentul care-i poartă numele din ședința C.P.U.N. ne-a readus în fața ochilor un fin diplomat care știe să jongleze cuvinte și, ca un experimentat schior, să facă un slalom de mare clasă printre întrebările incomode, coborînd asupra noastră ceața îndoielii. Oricum, verdictul dat de C.P.U.N. a fost unanim : **VINOVAT !** Și dacă nu ar fi fost așa ce rost mai avea să scrie marele Eminescu următoarele : „Adevărul e stăpînul nostru ! Nu noi stăpînim adevărul !

Dănuț DUDU

CONSTANTIN DUMITRESCU

SOCIALISMUL TOTALITAR (5)

■ Garda pretoriană ■

Ca și aparatul de partid, securitatea lucrează într-un secret absolut. Nu e numai discreția profesională proprie tuturor polițiilor dar, de asemenea tentația de a crea un compartiment impenetrabil în piramida însăși a puterii, un fel de post de observație de unde este controlată întreaga Cetate. Securitatea are, în egală măsură, misiunea de a supraveghea aparatul partidului comunist, organizațiile ocazionale și misiunile diplomatice pînă la însuși Comitetul Central, ea nu-și primește ordinele decît de la Șeful de partid în persoană. Știindu-se vulnerabilă și reversibilă, puterea totală se supune în permanență autocontrolului, pune în permanență sub supraveghere toate direcțiile.

În interiorul aparatului totalitar, funcționarii Securității de Stat ocupă poziția cheie ; chiar dacă nu pot totdeauna să-și scoată de aici toate avantajele. Ei centralizează informația privindu-i pe concetățenii lor și colegii din aparatul de partid și de stat, ei exercită monopolul violenței în timp de pace și ei alcătuiesc singura instanță care cunoaște precis orientările, deciziile și situația reală a puterii în fiecare clipă. Securitatea nu se ține numai deasupra legilor, ci de asemenea și asupra aparatului, ea nu împarte privilegiile informației și ale unei cvasiabsențe a pedepselor decît cu cîteva personaje din cercul restrîns al înaltei conduceri. Nimic surprinzător atunci în faptul că acești membri profită adesea de poziția lor în sistem pentru a se deda răzbunărilor personale, traficului de influență și, mai ales, pentru a dobîndi un maxim de avantaje materiale — pe cale legală sau ilegală. Confiscarea sau pur și simplu însușirea bunurilor inculpaților, condamnaților sau expatriaților, damigenelor cu vin și schimburile de servicii fac parte de mult timp din practica obișnuită a serviciilor Securității. La rîndul său, conducerea de partid se asigură de loialitatea pretorienilor atribuindu-le locuințe luxoase, salarii exorbitante, «misiuni» în străinătate.

Istoria ne învață că represiunea nu a cruțat nici chiar aparatul totalitar, cadrele de partid și ale Securității, dar ea depășea rar anumite limite. Bineînțeles, ierarhia sistemului e însoțită la fiecare din nivelele sale (în funcție de repartiția responsabilităților) de un oarecare grad de participare și de complicitate în teroare : cu cît se apropie de vîrf, cu atît mai mult cadrele aparatului vor fi inițiate îndeaproape în metodele și scopurile reale ale regimului și cu atît mai puțin vor fi expuse rigorilor represiunii. Membrii de la bază, deși relativ mai puțin implicați, ei sînt cei care riscă să-i devină mai ușor țapi ispășitori. În vîrful piramidei, acolo unde stau singurele persoane care pot într-adevăr să ia decizii în Cetatea totală se concentrează esențialul responsabilităților represiunii, în același timp cu un dispreț suveran față de coerența doctrinală, inițierea în arcanele complexe ale totalitarismului și o anumită formă de imunitate. Bineînțeles, nimeni în Cetatea totală nu se bucură de o imunitate absolută, dar pentru ocupanții vîrfului, șansele de a muri în patul lor sînt mai mari decît pentru oricine.

Genul de acțiuni pe care le impune conducerea în mod constant funcționarilor de partid și ai aparatului de represiune cere aservirea completă a acestor oameni. Pentru a se dărui opresiunii — fie sub ordin direct, sau interpretînd spiritul directivelor înaltelor instanțe — aceste cadre sînt determinate să abandoneze orice onestitate intelectuală, orice conștiință civică, orice scrupul moral ; ei sunt să întrerupă relațiile naturale cu ansamblul societății. Fără nici o îndoială, instrumentele totalitarismului îi sînt deasemenea primele victime. Dispensa morală, politică, chiar ideologică pe care conducerea o acordă funcționarilor însărcinați cu lucruri murdare în schimbul supunerii lor, determină o dezumanizare și o regresiune aproape inimaginabile.

Unii agenți și ofițeri de Securitate din tînăra generație, care au primit o educație mai înaltă și chiar unele noțiuni de etică trebuie uneori să depășească grave conflicte interioare înainte de a accepta în întregime rolul pe care li-l rezervă puterea. Îndreptățirea acestei afirmații a fost dovedită de evenimentele din 1956 din Ungaria, din 1970 din Polonia și, mai ales, din 1968 din Cehoslovacia cînd s-a dovedit că rîndurile partidelor comuniste și ale forțelor de securitate numărau mai mulți oameni necorupți în întregime, netotalizați în întregime de putere, decît ar fi lăsat de presupus numeroasele valuri represive din trecut.

În fapt, puterea nu poate chiar să se bazeze 100% pe fidelitatea oarbă a pretorienilor. Este aici o altă trăsătură caracteristică, a totalitarismului, suspiciunea generalizată. Dorindu-se informată în întregime asupra materialului uman de care uzează, sistemul nu se bazează decît pe structurile sale inflexibile și perpetuarea raporturilor imuabile între componentele sale și compartimentele sale — independent de elementul uman concret. Împinsă exclusiv de suspiciune, puterea mizează cu bună-știință pe integritatea morală a cadrelor sale, le dezumanizează cu intenție : cu cît vor fi mai grav compromiși, cu atît mai mult vor înclina să se identifice cu regimul pentru a găsi oarecare liniște interioară. Fidelitatea se naște din conștiința vinovată.

Idealul puterii totalitare nu se va împlini decît odată realizat controlul permanent al fiecărui cetățean — în stilul din 1984 al lui George Orwell — în momentul în care ar ajunge să descifreze codurile materiei neurale, pentru a citi direct gîndurile subiecților. Nu e o întîmplare dacă tehnicile de spălare a creierelor — **brainwashing** — au fost puse la punct pentru prima dată în regimurile totalitare ; peste tot unde ajunge să-și întindă imperiul, puterea mutilează sufletul omenesc. Dacă spiritul nu se lasă ghidat în mod direct și înhămat la carul său puterea va tenta să-l manipuleze prin determinările sale biologice, va încerca să-i altereze însăși substanța ; iată încă un domeniu în care represiunea totalitară își continuă experiențele, realizînd «progrese ireversibile».

În **Statul și revoluția**, Lenin anunța nașterea unui Stat fără poliție și fără armată, el promitea o dictatură fără represiune. La puțini ani după apariția cărții, realitatea își asuma dezvăluirea caracterului utopic al acestor pronosticuri : astăzi, mai mult de șase decenii de istorie ne forțează să admitem că nu există un alt socialism posibil în afara celui al sîrmelor ghimpate. În România ca și în U.R.S.S. Statul — «Statul proletar» mai întîi, pe urmă «Statul întregului popor» — se reduce în mod esențial la partid, la poliție și la armată, sudate într-o ierarhie unică. Funcția politică rezidă în mod esențial în teroare, pe urmă în represiune, nevizînd alt ideal decît spolierea societății pentru a grăbi acumularea capitalului pus la dispoziția puterii.

Chiar și după ce mecanismele totalitare și-au consolidat imperiul pe ansamblul populației, represiunea se perpetuă. Nu pentru că ea ar fi indispensabilă pentru a reprima vreo periculoasă opoziție, internă, sau pentru că afacerile publice amenințate de haos ar cere-o, ci pur și simplu pentru că represiunea asigură reproducerea raportului primordial între autoritate și cetățean — ea asigură — **reproducția puterii totale.** Această perpetuare cît și cristalizarea exhaustivă a raporturilor sociale după liniile de forță ale ierarhiei desemnează coercițiunea drept constanta structurală a sistemului comunist în care trăim. Vînătoarea ereticilor și individualiștilor, uniformizarea ineptă a moravurilor, disoluția sferei vieții private ne lasă să prevedem că în viitor — fie el îndepărtat și aureolat de glorie — Cetatea totală își va păstra pecetea concentraționară pe care o arborează astăzi cu nepăsare.

■ Amnezia colectivă ■

Reinterpretarea istoriei — una din funcțiile esențiale ale doctrinei — este însoțită de un straniu fenomen de ștergere a trecutului totalitar : populația pare să-și fi pierdut facultatea memoriei. De fapt, regimul se chinuie nu numai să reinventeze istoria ca o utopie retrospectivă, dar, de asemenea, să-și impună monopolul asupra memoriei comune. Denigrarea trecutului pretins «burghez» — primă etapă a ofensivei doctrinale — și improvizarea unei istorii **pro domo** pe cît de seducătoare pe atît de iluzorie, pe baza combinării, permutării unei carențe generalizate a memoriei.

«Cine controlează trecutul controlează și viitorul» scrie George Orwell : puterea se impune ca mentor al destinului național nu numai prin forță, dar, de asemenea, prin exploatarea îndemînatecă a amneziei colective. Atîta timp cît memoria nu ne propune o imagine exactă a trecutului, nimeni nu va găsi argumentele decisive pentru a pune în dificultate buna credință a aparatului : acesta va rămîne liber să se consacre retrospecțiunilor destructive, pentru a-și face și mai confortabilă vocația sa de ghid spre un viitor mai bun. Tot ceea ce e cunoscut ca fiind din punct de vedere istoric necesar va putea fi explicat și scuzat : mitul progresului obligatoriu prezintă avantajul de a șterge amintirea suferințelor și abuzurilor trecute — pe care le justifică relația dialectică de cauzalitate dintre răul din trecut și binele ce va să vină.

În sfîrșit : cine-și mai amintește încă destul de clar de anii terorii și ai exterminării, de timpul arestărilor nocturne, al mărturiilor șoptite despre ororile petrecute în închisori și în lagărele de muncă ? Cine-și mai amintește despre brutalitățile colectivizării și haosul economic ce a urmat — sau dimpotrivă, relativa liberalizare din 1964 pînă în 1971 ? Petele albe se lărgesc în memoria noastră ca tot atîtea semne ale conjugării dintre destin, putere și intimidare.

Astăzi regimul se forțează mai mult ca niciodată să șteargă în memoria populară succesiunea propriilor sale avataruri, în beneficiul istoriei trecute. Dorința de evaziune este evidentă aici : de altfel, predilecția vădită pentru figurile de potentați despotici, însetați de dominație și stăpîniți de un sadism aproape oriental nu este deloc întîmplătoare: sălbăticia de altă dată face să pară acceptabile — la limită — actele de cruzime mai recente. Execrabilul **perfectum** totalitar este înlocuit printr-un **plus quam perfectum** de ev mediu, nu mai puțin execrabil, însă mai comod de manipulat.

Amnezia legitimă își reconfortează puterea absolută, ea facilitează chiar acțiunea tehnicilor mai subtile de represiune socială. Însă memoria colectivă nu conține decît faptele materiale ale trecutului ; ea conservă în mod egal amintirea unei oarecari stări de spirit, imaginile unui vechi mod de viață, urme ale vechii mentalități — într-un cuvînt spectru redutabil al valorilor așazis «burgheze». Sînt valorile pe care propaganda oficială le vînează încă și astăzi, la o generație după luarea puterii, lor trebuie să li se neutralizeze cu orice preț puterea de atracție. Propaganda urmărește «vestigii ale mentalității retrograde» în orice manifestare de non-conformism etic ; ea merge atît de departe în dorința sa de a renega toate antecedentele — ale sale ca și cele ale burgheziei — încît simpla mențiune a trecutului, ca preciziune utilitară, ajunge să capete o valoare peiorativă. Doar faptul de a fi trăit mai înainte și a fi păstrat vreo amintire devine automat o circumstanță agravantă ; amintirile personale — deci aptitudinea implicită de a stabili comparații — reprezintă un pericol potențial pentru regim, o formă de interuziune a realității istorice în terenul utopiei retrospective.

O doctrină care afirmă că a dus la nașterea progresului se înconjoară, bineînțeles cu o aura de infailibilitate — chiar dacă n-a creat pe planul economic decît cîteva fațade strălucitoare plasate ici colo într-un peisaj industrial primitiv, chiar dacă dominația sa e însoțită de degradarea relațiilor sociale și de o involuție culturală fără precedent. Impostura nu reușește decît cu o condiție : imposibilitatea perceperii realității în devenirea ei. Or amnezia colectivă interzice orice comparație a unei societăți cu propriul trecut, în timp ce îndoctrinarea validează imposibilitatea oricărei retrospecțiuni ; prezentul se etalează, în final, ca unică dimensiune de referință a vieților noastre. De ce să ne mirăm atunci că singura comparație care rămîne accesibilă conștiinței critice este între sistemul totalitar socialist și democrațiile occidentale ? Amnezia obligă la sincronism : admirația exagerată pe care o au față de Occident toate popoarele din Est, fără excepție se naște în parte din amnezia colectivă forțată, din paralizarea propriei lor conștiințe istorice.

■ Limbajul dublu ■

În cultură de asemenea, elementul motor cel mai important este raportul de forțe : astfel, în societățile noastre, un fenomen ilustrează mai bine decît oricare altul consecințele terifiante ale hegemoniei puterii totalitare : este vorba de procesul involutiv bine cunoscut de **dedublare a limbajului.**

În timp ce, pe de o parte, limba vorbită își păstrează turnurile sale și vocabularul, de cealaltă parte, litania oficială face ravagii cu intonațiile sale liturgice și invariantele sale : «toți fiii patriei au datoria...», «accelerarea mersului nostru înainte spre civilizație», «vom acționa cu fermitate, cu eficacitate și constanță» «trebuie să ne îndrepte în mod constant spre...», «să aplicăm creativ indicațiile prețioase», «...este garantia succesului luptei noastre» etc.

Limbajul doctrinal nu este decît un repertoriu normal de figuri univoce și contradictorii, dar totodată și o sintaxă specială. În consecință, sistemul de comunicație ritualizat interzice pur și simplu formularea anumitor idei, în timp ce altele se impun aproape natural printr-o mecanică asociație verbală. Cît despre valoarea asertivă a ideilor vehiculate de limbajul oficial, ea este cu atît mai slabă cu cît acesta nu caută deloc să amelioreze comunicația, ci, dimpotrivă, să o restrîngă : dacă mandarinul vorbește în clișee și nu invocă decît foarte rar existența concretă e pentru că totalizarea a evacuat orice relație afectivă. Elementele comunicării și sensul ei sînt, deci, atît de previzibile, încît forma se stereotipizează. Avantajul este important pentru putere : alexandrinismul idiomului oficial o autorizează să descrie realitatea în termeni fictivi, fără a divulga practica dictatorială.

Doctrina întreprinde o **fisiune controlată** a limbii — care ar rămîne altfel factorul cel mai redutabil al continuității între trecut și prezent. Mobilizînd dialectica, doctrina relativizează conținutul noțiunilor, le introduce o dinamică artificială în procesul de semnificare, răstoarnă corespondența între lucruri și numele lor : cuvîntul democrație nu mai desemnează participarea cetățenilor la putere, ci o formă de dictatură de clasă — deci trebuie să se distingă o democrație «burgheză» și o alta, «socialistă» ; revoluția maselor împotriva opresiunii va fi scindată de asemenea în «revoluție populară și democratică» (Cuba 1959) și «contrarevoluție reacționară» (Ungaria 1956). Noțiunile se dedublează sistematic sub acțiunea dezintegratoare a ideologiei. Unitatea profundă a actului de comunicare se distruge la rîndul său : cele două sensuri nou atribuite fiecărui concept prin adăugarea de epitete — cultură «burgheză» și socialistă, umanism «burghez» și «socialist» — se exclud reciproc ; ele sînt polarizate contrar. Această stranie dedublare a noțiunilor exprimă cu un maxim de elocvență maniheismul ideologic : adăugarea de epitete devine un gest ritual constrîngător, el marchează stigmatizarea unei realități simetrice.

Nu numai limbajul totalitar aservește oamenii, însă el le smulge în plus elogiul servitudinii, prin monologul îndeaproape canonizat și dialogul cu rezonanță liturgică. Cu fiecare frază sîntem împinși să cădem în tiparele doctrinei, ne simțim o dată în plus propria decădere : dar mai putem noi oare înțelege că limbajul totalizat ne interzice — chiar fără știrea noastră — să gîndim altfel decît cu vorbele și turnurile socialismului dictatorial ?

Dacă am putea să înțelegem asta, i-am găsi, de asemenea, și rațiunea. Pentru că liniștea se întinde astăzi peste Cetatea totalitarismului. Pentru că ne obișnuim cu călușurile pe care nu am știut să le aruncăm altă dată. Pentru că între timp ne-am dezvățat de cuvintele gîndirii adevărate.

Cît despre putere — iată deja mai mult de 30 de ani de cînd repetă imperturbabil aceleași stereotipuri vide de orice semnificație : este maniera sa de a cultiva în mod elocvent tăcerea.

În românește de Gabriela GAVRIL

CONVORBIRI LITERARE

Alexandr ZINOVIEV

GORBACIOVISMUL (III)

Ei (conducătorii sovietici) n-au avut nici inteligență, nici curajul să elaboreze un program de acțiune, care să corespundă sistemului pe care îl guvernează, nu ideilor lor subiective sau ambițiilor unor funcționari ai partidului ajunși, în sfîrșit, la putere.

Voi reveni mai în detaliu asupra politicii lui Gorbaciov vizînd creșterea productivității economiei. Aici mă voi limita, cu titlu de exemplu, la atitudinea lui față de aparatul birocratic.

Acest aparat s-a dezvoltat și are o imensă putere, nu pentru că înalților conducători le-a lipsit vigilența, ci pentru că el este o rezultantă firească a bazelor înseși ale societății. Fără acest aparat, comunismul este la fel de imposibil ca un capitalism fără bani, fără profit, fără concurență și fără bănci. Cînd mijloacele de producție sînt socializate la scara unei țări și cînd toată viața economică e centralizată, apare, obligatoriu, un gigantic sistem al puterii și al administrației. Sistemul se supune unor legi implacabile refractare oricăror rezoluții ale Comitetului central și oricăror chemări din partea conducătorilor. Intr-un asemenea sistem, poți să schimbi un șef, dar nu poți suprima postul pe care-l ocupa, și chiar dacă se întîmplă așa ceva, mai devereme sau mai tîrziu, postul desființat sfîrșește prin a reapărea sub o altă formă. Mai mult decît atît, funcția este cea care dictează comportamentul deținătorului, și excepțiile nu infirmă regula. Tentativele gorbacioviste de a se adresa direct maselor populare, fără intermediul aparatului birocratic, sînt pur și simplu rizibile. Avem de-a face fie cu o demagogie bună pentru naivi, fie cu o stupiditate crasă. O astfel de adresare către mase era potrivită perioadei staliniste, în care dădea roade, unui timp cînd societatea sovietică era încă tînără. Acum ea este un organism social matur. Nu mai există mase populare în vechiul sens al cuvîntului, ci pături sociale inferioare, care nu mai joacă un rol decisiv în viața țării. Enorma armată a funcționarilor face ea însăși, parte din mase. A te adresa direct „poporului" (mulțumiri televiziunii !) în condițiile actuale, e ca și cum un comandant al armatei s-ar adresa soldaților peste capul generalilor, ofițerilor și subofițerilor săi, criticîndu-i pe aceștia din urmă. Trebuie să fii un politician foarte mărginit sau un demagog cinic pentru a risca asemenea acțiuni.

Lupta împotriva corupției și a furtului e frecventă într-un stat normal. Dar a o ridica la rangul de înaltă politică și chiar de strategie a conducerii este mai mult decît o simplă eroare. Intr-adevăr, în condițiile unui sistem social comunist, corupția, folosirea posturilor în scopuri egoiste, unele forme de furt nu sînt simplu vorbind crime, și chiar, în esența lor, nu sînt de fel crime în sensul obișnuit al cuvîntului. Ele reprezintă moduri legale de repartiție și de redistribuire a bunurilor, și forme legitime în cadrul cărora se stabilesc anumite raporturi sociale. In particular, servesc la consolidarea diferitelor pături și grupuri de populație, și la repartizarea bunurilor în conformitate cu poziția socială a fiecăruia. Bineînțeles, statul trebuie să impună acestor fenomene anumite limite. A dori eradicarea lor în totalitate, înseamnă a ataca legile fundamentale ale sistemului. O asemenea atitudine este legitimă pe planul moralei, al propagandei și al organelor de represiune, dar nu atunci cînd ea se identifică puterii supreme.

Imaginația occidentalilor este frapată de primenirea conducătorilor sovietici. Să semnifice aceasta o prefacere calitativă a societății ? In nici un caz. Este o formă obișnuită de succesiune în sînul guvernării. In cazul de față, originalitatea situației ține de faptul că primenirea a început deja sub Andropov, fără ca scurta recidivă a brejnevismului sub Cernenko să o poată opri. Gorbaciov n-a făcut decît să continue acest proces, și iată de ce s-a creat impresia că, sub conducerea sa, procesul este mai rapid decît înainte. In plus, fenomenul coincide cu o schimbare de generație, cu totul naturală. In cîțiva ani, „tinerii" conducători sovietici ajunși la putere vor fi bătrîni. Se vor trezi atunci confruntați cu realitatea obiectivă, pe care nici o rezoluție a Comitetului central și nici un slogan demagogic nu vor ști să o schimbe. Imensa țară cu enorma sa populație va trăi, orice s-ar întîmpla, după cum i-o vor permite legile acestei societăți, și nu după directivele carieriștilor suferind de un exces de activism și vanitate. Care carieriști se vor grăbi să o ia de la capăt cu ceea ce făcuseră „bătrînii" lor predecesori, adică să se îngroape în decorații și grade onorifice, să țină discursuri și să-și satisfacă mereu crescîndele cerințe materiale.

Firește, vîrsta conducătorilor poate avea o importanță. Dar oare atît de mare pe cît s-ar părea ? Schimbarea conducătorilor bătrîni cu alții mai tineri nu garantează prin ea însăși un progres în administrarea țării. Un sistem bun poate să funcționeze bine cu bătrîni, unul prost va funcționa rău, chiar dacă este administrat de tineri. Pentru ca un sistem administrativ să meargă aproape bine, trebuie să fie organizat în așa fel încît să poată funcționa bine independent de calitățile conducătorilor săi.

In fapt, sistemul de conducere și de administrare sovietic poate fi oarecum ameliorat. Dar pentru ca această perfecționare să nu fie numai aparentă și efemeră e necesar, înainte de toate, ca el să se debaraseze de legendele marxiste, ideologice și propagandistice, și să se apuce de o analiză obiectivă și științifică a societății și a sistemului puterii. Însă asemenea întreprinderi fac obligatorie o recunoaștere a fenomenelor, a căror menționare trece drept calomniere a sistemului sovietic, ceea ce ar duce la relevarea naturii acestui sistem. O astfel de acțiune ar cere într-adevăr un mare curaj istoric. Dacă guvernarea gorbaciovistă ar face-o, lucrul ar fi suficient ca să-i asigure un loc eminent în istorie. Dar este oare ea capabilă de așa ceva ? Niciodată, oricare ar fi circumstanțele, o conducere sovietică nu s-ar lansa într-o asemenea afacere.

Gorbaciov nu face excepție sub acest raport.

Criticîndu-și predecesorii și atribuindu-le păcate de care sistemul însuși este vinovat, gorbaciovismul uită că nu sînt eterni și că-i așteaptă o soartă asemănătoare.

O societate sobră pe planul consumului de băuturi ar fi un lucru bun. Dar ea nu poate fi creată fără sobrietatea intelectuală a șefilor ei. Mai bine o conducere sănătoasă a unor bețivani, decît o populație sobră condusă de niște reformatori beți de vanitate.

Gorbaciovismul este dorința pe care o încearcă ~~ste funcționari de partid obișnuiți, dar vanitoși, de a înșela nu numai oamenii, dar, de asemenea, legile obiective ale societății umane. În nici un caz nu este o manifestare a rațiunii superioare sau a bunului simț. Gorbaciov spune că-i place să fie sfătuit de Lenin, adică să-i citească operele. Dacă voia, în mod sincer, binele țării și al poporului său, trebuia în primul rînd să arunce cît mai departe operele părinților fondatori, și să ceară povețe de la cel care aspiră cu adevărat la o înțelegere științifică a modernității. Dar, după toate aparențele, anturajul lui Gorbaciov nu admite asemenea extravaganțe. Și, de altfel, este imposibil să facă altfel.

Departe de mine ideea că Uniunea Sovietică nu ar

■ Proiecte și posibilități ■

avea nevoie de reforme. Dimpotrivă, salutăm toate reformele care vizează ameliorarea condițiilor de viață ale populației. Credem numai că „restructurarea" gorbaciovistă este, în esență, o restructurare verbală, adică un torent de discursuri, de rezoluții, de decizii, de articole de presă, de materiale special selecționate și fabricate de mediile care servesc ideologia și propaganda. Reală, restructurarea nu e decît într-o măsură infimă. Dar această parte efectivă a existat întotdeauna, sub Stalin, sub Hrușciov, sub Brejnev — căruia gorbaciovîștii încearcă să-i impute defectele inevitabile ale sistemului sovietic — și va exista întotdeauna, mai ales cînd succesorii gorbaciovîștilor le vor imputa celor din urmă dificultățile de neocolit ale realității sovietice. Nimic nou, în mod radical, în raport cu istoria trecută, dacă nu ții cont de o demagogie întrucîtva renovată și umflată peste măsură. Realitatea acestei acțiuni are prea puțin de-a face cu forma verbală pe care conducătorii i-o împrumută, pentru a o masca.

Nu neg posibilitatea ca gorbaciovîștii să aibă intenții bune. Dar același a fost cazul cu Andropov, Brejnev, Hrușciov, Stalin. Cînd vrei să judeci o conducere, intențiile bune trebuie luate ultimele în calcul. În primul rînd, trebuie să analizezi dacă acțiunea ei corespunde posibilităților obiective și cerințelor țării.

Dacă ar fi să ne luăm după ele, proiectele gorbacioviste sînt grandioase. Dar există o mulțime de „dar"-uri care le impune limite și interdicții, printre care cele legate de structura socială a țării, de legile obiective ale marilor formațiuni umane, de sistemul puterii și al administrației sînt în mod particular puternice. Intr-o societate comunistă, puterea e departe de-a fi atotputernică. Acțiunea secretarului general este limitată de cea a celorlalți membri ai biroului politic și ai Comitetului central. Acțiunea aparatului de partid este limitată de celelalte instituții și conduceri. Deciziile și apelurile șefilor sînt limitate de condițiile de muncă și viață ale maselor populare. Activitatea fiecărei instituții sau întreprinderi este limitată de a celorlalte. Dacă înalta conducerea de partid cheamă populația să pună capăt beției și să muncească mai bine, nu înseamnă ca oamenii se vor supune în masă. Totuși, presupunînd că ei s-ar decide să răspundă acestei chemări, nu înseamnă că vor și reuși. Organizarea maselor și cea a instituțiilor și întreprinderilor este suficient de stabilă ca să fie anevoios de schimbat. Chiar o mică modificare în giganticul mecanism al societății depinde de nenumărate alte piese ale acestui mecanism. Nu e vorba de cîțiva birocrați care ar refuza schimbarea, ci de întregul sistem al raporturilor sociale, care îi transformă în birocrați conservatori pe toți cei care trebuie să funcționeze în el.

Să adăugăm faptul că oamenii ocupă poziții diverse în societate, că interesele lor nu coincid și chiar adesea se opun diametral. La fel, sistemul puterii și administrației nu este format dintr-o singură piesă, el fiind fără încetare teatrul situațiilor conflictuale. Pentru a se menține, e nevoit să mediteze mai puțin la salvarea țării decît a propriei piei, impunîndu-și interesele personale drept interese de stat. Consecința : esențialul nu e acțiunea, despre care toată lumea țipă cît o ține gura, ci o aparență de acțiune trebuie să ai impresia că viața urmează un curs planificat dinainte, conform deciziilor de sus. Evident, s-au făcut multe. Dar numai parțial, și nu la modul dorit, nici după cum stă scris în rapoartele de activitate. Sistemul social posedă un plafon al eficacității pe care nici o conducere nu ar ști să-l fixeze.

Se înțelege că niște moraliști sau niște oameni care ignoră legile de funcționare ale unui atît de imens sistem, care nu au nici acces la treptele inferioare ale puterii, pot ignora toate „dar-"urile pe care le-am enumerat. Dar cînd niște profesioniști ai puterii și ai administrației le ignoră și se comportă de parcă apelurile și gesturile lor demagogice sînt suficiente pentru schimbarea radicală a cursului unei societăți enorme, nu poate rezulta decît un aventurism iresponsabil, minciună și praf în ochi.

Orice sprijin adus unor asemenea conducători orbi sau ipocriți este o complicitate la minciună.

■ Dinamism și conservatorism ■

Conducerea gorbaciovistă vrea să facă viața sovietică mai dinamică, să pună capăt stagnării din perioada brejnevistă. Înainte de a condamna sau de a încuraja această intenție, ar fi bine să nu uităm ceea ce urmează.

Cînd sovieticii se află în Occident, dau dovadă, în masă de o extraordinară indiferență și chiar de ostilitate față de orice schimbare în societate îndeosebi dacă aceasta este ridicată în stări de „stînga", de „roșii" sau de alte forțe și idei „progresiste". Fenomenul ar putea părea bizar. Sovieticii au realizat revoluția socială cea mai radicală din istoria umanității. Ei cresc și trăiesc în „permanență" în atmosfera celor mai „avansate" și mai „progresiste" idei. Li se invocă drept eroi reformatori și revoluționari din trecut, pionieri ai științei, inventatori, novatori. Ideologia și propaganda sovietică le inculcă zilnic sovieticilor ideea că ei sînt în fruntea unei evoluții impetuoase și revoluționare care afectează lumea întreagă. Pretutindeni în lume Uniunea Sovietică susține mișcările în favoarea schimbărilor sociale.

Și, în ciuda tuturor acestor lucruri, sovieticii, ajungînd în Occident, fac dovada unui conservatorism pe care conservatorii occidentali cei mai inveterați s-ar teme să-l mărturisească. Acest fenomen, care afectează cel puțin o mare parte a sovieticilor, obligă la reconsiderarea, într-un mod critic, a ideilor acceptate asupra relației între conservatorism și voința de schimbare pe care eu am numit-o dinamism în societatea contemporană.

Anumite circumstanțe au favorizat și favorizează conservatorismul sovieticilor, dar ele nu sînt suficiente pentru a-l și explica. Iată-le. Marea revoluție din Rusia și toate schimbările revoluționare care vor urma au fost realizate de femei și de bărbați presovietici, în timp ce sovieticii, în sensul strict al cuvîntului, sînt rodul acestor schimbări. Predecesorii sovieticilor nu aveau nici cea mai mică idee despre consecințele reale spre care îi vor conduce în finalul excepționalul lor dinamism istoric. Moștenitorii, sovieticii, au simțit pe propria piele rezultatul schimbărilor revoluționare nelimitate și „progresiste". Ei sînt mai mult decît sătui de ideile despre progres și le percep ca pe o propagandă mincinoasă. În străinătate tendința de schimbare socială le rămîne indiferentă și nu îi privește. Numai cei care din punct de vedere profesional, sînt preocupați de o asemenea tendință, se străduiesc să o stimuleze. Tot ceea ce ideologia sovietică promite sovieticilor pentru termenul unei evoluții viitoare a societății către un comunism total, occidentul le arată că rodul dezvoltării trecute e capitalismul. Sovieticii au o glumă pe această temă : capitalismul este în putrefacție, dar miroase bine. O dată ajuns în occident, sovieticul este izbit pentru început de abundența exterioară, a tuturor celor pe care le-a visat în U.R.S.S. El se teme că niște schimbări în țările occidentale să nu ducă la pierderea a tot ce Occidentul are, și este tentat să strige : o, clipă, oprește-te ! Bineînțeles prezentul nu-i pare superb decît scurt timp. Dacă emigrantul sovietic n-atinge cel puțin un nivel mediu de viață, este decepționat. Dar este decepția unui exclus al societății sovietice, și nu a unui sovietic. Totuși, chiar într-o asemenea situație, el nu renunță la conservatorismul său și nu va îngroșa rîndurile celor care ar vrea să schimbe societatea occidentală.

Adaptare și traducere de M. C.

REDACȚIA : IAȘI, Casa cu absidă, Centrul civic : telefon (981) 16242.
Administrația : București, Calea Victoriei 115, tel. (90) 506618

PREȚUL UNUI EXEMPLAR : LEI 5

Pentru străinătate abonamentele prin I. L. EXIM — departamentul export-import presă. București, str. 13 Decembrie nr. 3. P. O. Box 136—137, telex 23226